

Betydningen af fangst og fiskeri i Grønland

- som arbejde for den enkelte
og som erhverv for samfundet

SPECIALE

Naja Carina Steenholdt

Institut for Samfund, Økonomi og Journalistik

Vejleder: Birger Poppel

Januar 2017

Navn: Naja Carina Steenholdt

CPR-nr. 271083-xxxx

Opgavetype: Speciale

ECTS-point: 30

Institution: Ilisimatusarfik –
Grønlands Universitet

Afdeling: Samfundsvidenskab

Vejleder: Birger Poppel

Afleveringsdato: 19. januar 2017

Antal sider: 180 inkl. forside.

119 inkl. forside uden
transskriberede interviews.

Antal tegn: 313.367 (uden
mellemrum)

198.233 uden transskriberede
interviews (uden mellemrum)

Indholdsfortegnelse

Tabeloversigt	4
Figuroversigt	4
Tilkendegivelse	5
Abstract	6
Forord	7
KAPITEL 1	8
1.1 Indledning	8
1.2 Problemformulering	9
1.3 Opbygning af speciale	10
1.4 Metode	11
1.5 Teori	19
1.6 Begrebsafklaring	25
KAPITEL 2	30
2.1 Grønlands befolkning, erhverv og historie	30
2.2 Et historisk omrids af arbejde i Grønland	30
2.3 Det grønlandske arbejdsmarked	32
2.4 Fangst og fiskeri i et erhvervsperspektiv	34
2.5 Betydningen af fangst og fiskeri for økonomien	44
2.6 Et fremtidigt perspektiv	53
2.7 Første delkonklusion	54
KAPITEL 3	57
3.1 Levevilkår og Livsformer i Grønland	57
3.2 Arbejde og arbejdspræferencer	60
3.3 Perspektivering	66
3.4 Livsformer	68
3.5 Betydningen af de traditionelle grønlandske fødevarer	75
3.6 Højrrups samfundsforståelse	78
3.7 Teoretisk udvikling af livsformsbegrebet: Fangstens betydning for den subsistensøkonomiske livsform i Grønland	83
3.8 Den subsistensøkonomiske spiral	89
3.9 Anden delkonklusion	93
KAPITEL 4	95

4.1 Diskussion	95
4.2 Refleksion	98
KAPITEL 5	101
5.1 Konklusion	101
Kildehenvisning	102
Litteratur	102
Baggrundslitteratur	107
Bilag	110
Bilag 1a Kvalitative interviews	110
Bilag 1b Interviewguide	111
Interview med organisationerne	111
Interview med enkeltpersoner	113
Bilag 2 Interviewkontrakter	
Bilag 3 Transskriberede interviews	
Interview med Erhvervsfanger A	
Interview med Erhvervsfanger B	
Interview med fritidsfanger	
Interview Grønlands Erhverv	
Interview med KNAPK	
Interview med SIK	
Bilag 4	114
Bilag 5	116
Bilag 6	117
Bilag 7	118

Tabeloversigt

Tabel 1 Foretrukken arbejdsform i Grønland (SLiCA tabel 426; Poppel et.al, 2007)	61
Tabel 2 Foretrukken arbejdsform, fordelt på regioner i Grønland (SLiCA tabel 427; Poppel et.al, 2007)	62
Tabel 3 Aktiviteter og skikke der er vigtige for identitetsfølelsen, fordelt på lande (SLiCA tabel 142, Poppel et.al, 2007)	65
Tabel 4 Tilfredshed med mulighed for fangst og fiskeri, fordelt på lande (SLiCA tabel 49; Poppel et.al, 2007)	66
Tabel 5 Aktiviteter vigtige for identitetsfølelsen, fordelt på lande (SLiCA tabel 142; Poppel et.al, 2007)	67
Tabel 6 Foretrukken arbejdsform, fordelt på lande	68
Tabel 7 Andel af husholdningens samlede indtag af kød eller fisk som stammer fra traditionel mad fordelt på lande (SLiCA; Poppel, 2015)	76
Tabel 8 Andel af husholdningens fødeindtag der også var fanget af husholdningen fordelt på lande (SLiCA; Poppel, 2015)	77

Figuroversigt

Figur 1 Procesmodel over forskningsdesign	10
Figur 2 Antal bedrifter fordelt efter distrikter i perioden 2003-2014 (Statistisk Årbog 2016)	18
Figur 3 Levevilkårsmodel anvendt i SLiCA 2007 (Andersen og Poppel, 2002)	24
Figur 4 Beskæftigelse pr. måned i gennemsnit fordelt på brancher (antal personer)	32
Figur 5 Arbejdsstyrken og den samlede fastboende befolkning i 2014	33
Figur 6 Antal hovedbeskæftigede i den fastboende befolkning i gennemsnit pr. måned fordelt på brancher 2000-2014	39
Figur 7 Fangst af pattedyr og fugle (Statistisk Årbog 2016)	40
Figur 8 Indløsning af jagtbeviser i perioden 2004-2014 (Statistisk Årbog 2016)	41
Figur 9 Personer med betalte jagtbeviser (Statistisk Årbog, 2016)	41
Figur 10 Indhandling af fisk og skaldyr 2006-2014	43
Figur 11 Forsyningsbalancen 2005-2014 (Nationalregnskab 2006-2015)	45
Figur 12 Erhvervenes produktion 2006-2015 (Nationalregnskab 2006-2015)	46
Figur 13 Import og eksport i pct. af BNP, årets priser	48
Figur 14 Eksport og import fordelt på varer i 2013 (Statistisk Årbog 2016)	49
Figur 15 Privat forbrug 2005-2014	49
Figur 17 Sundhedsmodellen fra Den Grønlandske Sundhedsprofil 1993-1995 (SIF, 1993).	58
Figur 18 Kombination af fuldtidsjob og aktivitet inden for fangst og fiskeri hos den enkelte inden for de seneste 12 måneder i Grønland. Fordelt på byer og bygder	63
Figur 19 Geografisk inddeling af befolkningsgrupper i Grønland	70
Figur 20 Usher og Weinsteins Household Production Model (Andersen og Poppel, 2002)	81
Figur 21 Relationen mellem produktionsformerne	81
Figur 22 Model der beskriver betydning af subsistensøkonomiske aktiviteter i husholdningen	90
Figur 23 Den subsistensøkonomiske spiral	91

Tilkendegivelse

Jeg vil gerne indlede dette speciale med at takke de parter, som har været til støtte undervejs i udarbejdelsen af specialet.

Først, vil jeg gerne takke Birger Poppel. Den faglige sparring, de gode konstruktive diskussioner, samt den akademiske vejledning har været uundværlig for processen.

Dernæst vil jeg gerne give en særlig tak til mine informanter, både enkeltpersonerne og organisationerne for deres hjælp og velvilje til at deltage i specialet. Deres svar har været til stor gavn for udarbejdelsen af specialet.

Jeg vil også gerne takke min arbejdsgiver ved TELE-POST, for at støtte projektet ved at give mig de fleksible rammer, som har muliggjort, at specialet kunne afleveres til det planlagte tidspunkt.

Dudo og Povl Brandts Fondet skylder jeg ligeledes en stor tak, for at yde højt værdsat økonomisk støtte til transskribering af de interviews jeg har lavet, i forbindelse med udarbejdelse af specialet. Det har haft en meget stor betydning for, at specialet kunne blive færdigt til den planlagte tid, og stillede mig i øvrigt i den privilegerede situation, at jeg i højere grad kunne koncentrere mig om det indholdsmæssige i specialet.

Jeg vil også gerne takke Kuluk J.R. Lyberth, kandidatstuderende ved Ilisimatusarfik, som har hjulpet med at transskribere hoveddelen af interviewene, samt hjulpet med oversættelse, hvor det var nødvendigt.

Slutteligt vil jeg takke min nære familie og venner, for deres kontinuerlige støtte og opmuntring.

Abstract

The Importance of Hunting and Fishing in Greenland

– as an Occupation for the Individual and as an Industry in Society

In the beginning of the 19th century, the Inuit society in Greenland was characterized as a traditional community, where hunting and fishing were among the most important means to make a living. Today, Greenland has transitioned into a modern monetary-based society, where paid work and consumption of imported goods to a large extent have replaced the traditional activities (Skydsbjerg, 1999; Arnfred, 1991). The number of hunters and fishermen has decreased over the last century and today make up less than 10 % of the total work force (Rasmussen, 2005; Hendriksen, 2013). However, the Survey of Living Conditions in the Arctic (SLiCA) from 2007 showed that as much as a third of the Greenlandic population would prefer hunting and fishing to be their main source of income (Poppel et.al, 2007). This project explores the importance of hunting and fishing in a fiscal and labor perspective. Following that I analyze the labor perspective of the surveys of living conditions, which have been conducted from 1975-2016 with a special focus on SLiCA. I operationalize Danish theories of life forms in accordance to the Greenlandic society, adding a proposed theoretical approach about the importance of the catch to the subsistence economy-based life forms in Greenland.

In this project, I conclude that Greenland's fisheries is economically the most important industry seen from a foreign trade perspective. Almost 90 % of the total export includes halibut, cod and/or shellfish (Greenland Statistics, 2016). However, the fact that the economy is dependent on a few species makes Greenland as a whole highly vulnerable to changes in the global market. This feeds the need for exploring alternative solutions. It is important to identify and develop other sources of income in order to establish a stable, sustainable and diversified foundation for economic and political independence. Furthermore, the interest in labor within the fishing and hunting industry has changed considerably over the last century. More and more people establish themselves as fishermen, whereas fewer and fewer seek out hunting as a profession. This is due to a combination of higher prices on halibut and increasing difficulties in sustaining oneself in the hunting profession. I conclude that 1) economy, 2) security, 3) climate change, 4) regulation 5) education, 6) prestige and 7) identity are factors that are of importance in the work preferences within the hunting and fishing industry among the Greenlandic people.

Keywords: hunting, fishing, labor, subsistence, life forms, living conditions, Greenland

Forord

Dette speciale er udarbejdet som afsluttende opgave på kandidatuddannelsen i Samfundsvidenskab på Institut for Samfund, Økonomi og Journalistik i Ilisimatusarfik for at opnå 30 ETCS-point. Specialets emne udspringer af en undren, som opstod på baggrund af nogle af de resultater jeg fremlagde i konklusionen i min BA-opgave fra 2013. Her fremgik, det blandt nogle af resultaterne af levevilkårsundersøgelsen Survey of Living Conditions in the Arctic: Inuit, Sami and the Indigenous Peoples of Chukotka (SLiCA) fra 2007, at en tredjedel ønskede at arbejde selvstændigt med fangst og fiskeri. Hertil svarede knap otte ud af ti, at fangst og fiskeri var vigtige eller meget vigtige i forhold til deres identitetsfølelse (Poppel et.al., 2007). Virkeligheden var imidlertid dengang, og er stadig i dag, at langt de fleste har et lønarbejde udenfor fangst- og fiskerierhvervet.

Det er nu ti år siden, at resultaterne fra SLiCA blev udgivet, og det er interessant at undersøge, om og hvordan tingene har ændret sig. Specialet vil udover besvare konkrete spørgsmål i problemformuleringen, stræbe efter at bidrage med en forståelse, for nogle af de ændringer der opstår på arbejdsmarkedet indenfor fangst og fiskeri på et mere generelt plan.

Nuuk, d. 19/1-17

Naja Carina Steenholdt

KAPITEL 1

1.1 Indledning

Op til forrige århundredeskifte var fangst og fiskeri samt traditionelle aktiviteter såsom forarbejdning af skind og madvarer en essentiel del af livet i Grønland. Færdighederne til at mestre disse blev videreført fra en generation til en anden. Den selvstændige hegemonie fanger var et samfundsideal, og der var social prestige i at være dygtig til fangst og fiskeri (MKPoppel, 2007).

Den danske kolonisering af landet satte skub i en række processer, der var med til at konvertere det grønlandske samfund fra et pengeløst traditionelt fangersamfund til et moderne industrisamfund med lønarbejde, og hvor eksport af fisk, rejer og fiskeprodukter er den største indtægtskilde ved siden af det danske bloktilskud (Poppel, 2015b). I 1979 kom Grønland tættere på selvstændighed ved Hjemmestyrets indførsel i 1979, og tættere endnu i 2009 med en ny status af selvstyre. Dette har sammen med den øvrige udvikling sideløbende været med til at ændre på forestillingen om *arbejde*.

I dag er der et omfattende velfærdssystem i Grønland, som på den ene side sikrer befolkningen muligheden for at tage en formel uddannelse, og på den anden side hjælper dem som ikke kan arbejde. Dette har været med til at mindske nødvendigheden af at være dygtig til at fange og fiske for at overleve. På samme tid er den stigende import af udenlandske fødevarer, som er billigere og nemmere at få fat i, med til at videreføre denne udvikling. Det har betydet, at fangst og fiskeri i større grad end før er blevet fritidsaktiviteter ved siden af lønarbejdet, og at fangsten for mange er blevet et supplement til husholdningen.

I oktober 2016 varslede Grønlands største fiskerikoncern, Royal Greenland, at de i løbet af 2017 agter at hyre 30 kinesere til deres landbaserede fabrikker på grund af mangel på arbejdskraft (Pressemeddelelse, Royal Greenland, 19. oktober 2015). Dette til trods for at der ifølge officielle statistikker er en ledighed på omkring 10 % (Statistisk Årbog 2016).

Hvis ønskerne om økonomisk selvstændighed skal realiseres, må og skal det nødvendigvis være med udgangspunkt i en større produktion og eksport. Med tanke på den opgave som Grønlands forholdsvis lille population står overfor, er det derfor interessant at undersøge om betydningen af det vigtigste eksporterhverv i Grønland hænger sammen med ønskerne om selvstændighed.

1.2 Problemformulering

Ved en analyse af bl.a. den forskning jeg nævner oven for, ønsker jeg at undersøge betydningen af fangst og fiskeri i flere perspektiver. Antallet af erhvervsfangere har siden starten af 1900-tallet været faldende, hvilket har banet vejen for de subsistensøkonomiske aktiviteter ved siden af lønarbejdet (Rasmussen, 2005; Poppel, 2008; Hendriksen 2013). Udviklingen indenfor fiskeriet har samtidig åbnet for flere erhvervsmuligheder for det grønlandske folk (Hendriksen, 2013; Rasmussen, 2005; Skydsbjerg, 1999). Netop fiskeriet er af stor økonomisk betydning for det grønlandske samfund (Statistisk Årbog, 2016). Indledende ønsker jeg derfor at spørge:

Hvilken betydning har fangst og fiskeri for den grønlandske økonomi?

Velvidende at arbejdspræferencer er subjektive, og at det grønlandske folk er sat sammen af forskellige kulturer, historiske baggrunde og fra forskellige samfundsstrukturer, vil jeg forsøge at fastslå hvilke faktorer, der kan have indflydelse på grønlandernes arbejdspræferencer i forhold til fangst og fiskeri. Dette vil jeg tilvejebringe via en kontekstanalyse af den førende forskning indenfor området, sammenholdt med teorier indenfor livsformer og levevilkår, samt en række kvalitative interviews.

Jeg spørger derfor endvidere:

Hvilke faktorer har betydning for, om mennesker vælger at arbejde med fangst og fiskeri i Grønland?

1.3 Opbygning af speciale

Nærværende opgave er bygget op omkring fem kapitler, som i det følgende kort gennemgås. I første kapitel præsenteres den valgte metode (herunder anvendelsen af kvalitative forskningsinterviews) og teori. I andet kapitel gives en empirisk præsentation af den grønlandske erhvervsstruktur, med en særlig beskrivelse af fangst og fiskeri og betydningen af disse for økonomien. Det andet kapitel vil derudover analysere betydningen af fangst og fiskeri for den samlede økonomi, bidrage med et overordnet indblik i Grønlands erhvervsstruktur og arbejdsmarked, og dermed forsøge at give en strukturel forståelse for de rammer og betingelser befolkningen lever og arbejder under. I tredje kapital gives et overblik over de levevilkårsundersøgelser, der er foretaget mellem 1975 og dags dato. Relevante tabeller fra levevilkårsundersøgelsen SLiCA gennemgås, inklusive nye data fra Qeqertarsuatsiaat. Kapitel to og tre afrundes med en delkonklusion, som skal tjene som en opsummering af det gennemgåede. I forlængelse af dette går jeg videre til en diskussion om livsformer i Grønland. Dette gør jeg via en kombination af teori og empiri. Centrale begreber i Højrups teorier om livsformer operationaliseres i forhold til grønlandske forhold. I forlængelse af dette og i en tilpasning af Højrups teori om livsformer, afslutter jeg kapitlet med et teoretisk bidrag til en forståelse af, hvad fangsten betyder for de subsistensøkonomiske livsformer. I det fjerde kapitel sammenfletter jeg en kort diskussion ud fra dele af det gennemgåede, inden jeg i femte kapital kommer til en samlet konklusion. Konklusionen er den direkte besvarelse af problemformuleringen, og derfor vil betydningen af fangst og fiskeri for den grønlandske økonomi samt de identificerede faktorer, der besvarer problemformuleringens 2. spørgsmål være listet op og opsummeret her. En grafisk fremstilling af det samlede forskningsdesign for opgaven har jeg illustreret på figur 1.

Figur 1 Procesmodel over forskningsdesign

1.4 Metode

Specialet er udarbejdet som en arbejds sociologisk analyse af fangst og fiskeri, som et arbejde og erhverv på henholdsvis individ- og samfundsniveau i Grønland. Den anvendte metode i opgaven kan delvist kodes i problemformuleringens ordlyd, som jeg i det følgende vil argumentere for. For det første ønsker jeg, at undersøge den økonomiske *betydning* af fangst og fiskeri i Grønland. Selvom første spørgsmål måske kunne besvares objektivt ud fra eksisterende data, erkender jeg, at det er min subjektive holdning til, hvilke data der er relevante for at bestemme betydningen af fangst og fiskeri for den grønlandske økonomi, der dikterer besvarelsen. Hvilke faktorer der analyseres i forbindelse med andet spørgsmål i problemformuleringen, og især hvilke der vurderes af betydning for besvarelsen af spørgsmålet, må nødvendigvis også være et udtryk for mit subjektive valg og synspunkt. For det andet har jeg valgt, at besvare begge spørgsmål således de udmunder i et sammenhængende svar. Delsvarene skal altså konvergerende være med til at give en helhedsforståelse af, hvad der påvirker valget af arbejde inden for fangst og fiskeri i Grønland. På samme tid erkender jeg, at delsvarene ikke kan forstås alene og hver for sig. For derfor at forstå delsvarene, må man kende helheden af problematikken. Med baggrund i dette argumenterer jeg for, at specialet er udarbejdet efter principper i hermeneutisk metode, nærmere beskrevet i den hermeneutiske cirkel (Juul, 2012). Principperne for den hermeneutiske cirkel er forskellige, alt efter hvilken hermeneutisk skole der tages udgangspunkt i. I det følgende vil jeg forklare, hvorfor principper i både metodehermeneutikken og den filosofiske hermeneutik anvendes. Gennem metodehermeneutikken forstås den hermeneutiske cirkel som analysemetoden, hvori jeg løbende gennem opgaven veksler mellem del og helhed, i fortolkningen, for at opnå en sammenhængende mening mellem de to (ibid. s. 120). Indledningsvist oven for forklarer jeg, hvordan dette kommer til udtryk, idet jeg søger at kæde delforståelser sammen til et sammenhængende hele. Som undersøger er jeg adskilt fra de områder jeg analyserer, *men* fordi jeg selv er opvokset i Grønland med den grønlandske kultur og traditioner og med tætte relationer til fangere i familien, har jeg naturligt en forforståelse af opgavens analyseområder. Derfor anvender jeg samtidigt de filosofiske hermeneutiske principper, fordi jeg gennem erkendelsen af, at jeg er en del af det samfund, jeg analyserer, dermed selv er en del af analysen (Juul, 2012).

1.4.1 Empirisk grundlag

Det empiriske grundlag i opgaven består af en kombination af rapporter og udgivelser fra diverse undersøgelser, samfundsvidenskabelige artikler og bøger, hovedsageligt produceret af forskere og eksperter fra Arktis, kvalitative forskningsinterviews samt statistisk materiale. Det er således en kombination af "hårde" og "bløde" data (Boolsen, 2006). I det følgende gennemgår jeg i hovedtræk den anvendte empiri for hvert kapitel.

I andet kapitel gives et overordnet indblik i dels den historie, der kan fortælle noget om hvordan vi er kommet til hvor vi står i dag, og dels i den aktuelle grønlandske erhvervsstruktur med særligt fokus på fangst og fiskeri. Til det historiske overblik anvendes især Robert Petersens afhandling *Fangst og Bosættelse – studie fra to fangersamfund* fra 1971 samt hans artikel fra 1993 "*Samfund uden overhoveder – og dem med. Hvordan det traditionelle grønlandske samfund fungerede og hvordan det bl.a. påvirker fremtiden*". Endvidere er bogen "*20 år med hjemmestyre i Grønland*" af Henrik Skydsbjerg fra 1999 anvendt for at belyse dele af den politiske udvikling, der er undergået Grønland fra tiden op til Hjemmestyrets indførsel i 1979. Ved gennemgangen af fangererhvervet har jeg bl.a. benyttet mig af Rasmus O. Rasmussens fangeranalyse fra 2005, *Analyse af fangerhvervet i Grønland 2005*. Til at belyse den aktuelle erhvervsstruktur og den samlede økonomi, har jeg anvendt data fra Grønlands Statistik, herunder især Statistisk Årbog 2016 og Nationalregnskab 2006-2015, samt rapporten *Fiskeriets økonomiske fodaftryk i Grønland 2013*, der er udgivet af Grønlands Erhverv. Undervejs i kapitlet flettes desuden relevante passager fra mine kvalitative interviews ind.

Kapitel tre er delt op i to dele. Først giver jeg en overordnet beskrivelse af levevilkårsundersøgelserne fra henholdsvis 1975 og 1993-95 inklusive en mindre reference til Levevilkårsundersøgelsen fra Grønlands Statistisk 1994, og slutteligt gennemgås tabeller og data fra SLiCA 2007. Førstnævnte er medtaget, for at give en fornemmelse for hvilke undersøgelser der tidligere har været udarbejdet, og hvad deres fokus har været på. På baggrund af min undren for nogle af de resultater der fremkom i SLiCA i 2007, vil der være en del empiri (hovedsagligt artikler), der kredser om denne specifikke undersøgelse, herunder især Birger Poppels analyse af betydningen af subsistensøkonomiske aktiviteter i Grønland i artiklen "*Er subsistensaktiviteter i Arktis en del af den markedsøkonomiske virkelighed eller er markedsøkonomien en del af en subsistensbaseret blandingsøkonomi*" fra 2008. Artiklen *Living Conditions in the Arctic* af Thomas

Andersen og Birger Poppel fra 2002 anvendes ligeledes til at forklare noget af teorien bag SLiCA-projektet, som ligeledes anvendes som en del af det teoretiske grundlag i specialet. Herudover anvendes også nye data fra en opfølgende SLiCA-undersøgelse i Qeqertarsuatsiaat, udført af Hunter Snyder og Birger Poppel i 2015 som endnu ikke er offentliggjort¹ (Snyder og Poppel, under udgivelse). På enkelte tabeller i specialet er der referencer til andre lande i Arktis, især fra SLiCA. Det skal her præciseres, at det er udelukkende data fra Grønland, der analyseres i specialet, medmindre andet er nævnt. Afslutningsvist gives en kort perspektivering til lignende forhold i Alaska og Canada med udgangspunkt i resultaterne fra SLiCA og bl.a. vha. bogen *Making a Living* af Nicole Gombay, der med sit feltstudie fra 2010 om inuit i det nordlige Canada bl.a. afdækkede betydningen af den traditionelle mad i Nunavik (Gombay, 2010).

I anden del af kapitel tre operationaliseres Højrups teorier om livsformer tilpasset i forhold til den grønlandske befolkning. Metodologisk griber jeg dette an ved først at give en demografisk og geografisk gennemgang af det grønlandske samfund i hovedtræk². Dette gøres ved at kombinere data fra interviewene med mine informanter med data fra Grønlands Statistik samt diverse artikler og udgivelser. Især anvendes Kåre Henriksen Ph.d.-afhandling *Grønlands bygder – økonomi og udviklingsdynamik* fra 2013 og Ole Hertz's udgivelse "*Økologi og levevilkår i Arktis - Uummannamiut*" fra 1995, samt artiklen *The importance of a mixed cash- and harvest herding based economy to living in the Arctic* af Jack Kruse og Birger Poppel fra 2009. Efterfølgende operationaliseres Højrups karakteristik af den rurale og urbane livsform. Afslutningsvist i kapitlet udfærdiges et teoretisk bidrag til en forståelse af, hvad fangsten betyder for de subsistensøkonomiske livsformer i Grønland. Dette tilvejebringes med referencer til SLiCA's begrebsapparat (herunder teori og modeller herfra), de kvalitative interviews (som redegøres for i det følgende afsnit) samt levevilkårsparametre fra Arctic Social Indicators (ASI). ASI er en opfølgende rapport til Arctic Human Development Report (AHDR) fra 2004. Idet jeg anerkender betydningen af disse indikatorer, anvendes de i forklaringen af det teoretiske bidrag i kapitel tre.

¹ Endnu ikke offentliggjorte resultater en opfølgning på SLiCA fra området ved Qeqertarsuatsiaat i 2016 anvendes med tilladelse af ansvarshaver af projektet, Birger Poppel og Hunter Snyder.

² Årsagen til at den demografiske og geografiske gennemgang ikke præsenteres sammen med gennemgangen af den grønlandske erhvervs- og arbejdsmarkedsstruktur i kapitel to, er fordi den hænger sammen beskrivelsen af livsformer i Grønland.

1.4.2 Kvalitative data

Jeg har valgt at gøre brug af kvalitative data i form af interviews med både enkeltpersoner og organisationer for at besvare problemformuleringen. Dette for at bidrage med originalt materiale, og eventuelt påvise om en simpel undersøgelse kan være med til at underbygge de kvantitative data, jeg behandler undervejs. Interviewene er semi-strukturerede, idet der på forhånd er planlagt en række spørgsmål til informanten, men der stræbes efter en åben samtale, hvor jeg som interviewer dels har mulighed for at stille opfølgende spørgsmål, samt give informanten en mulighed for at fortælle frit fra hjertet, uden at være begrænset af bestemte spørgsmål (Bryman, 2016). Derfor er de på forhånd planlagte spørgsmål en interviewguide, som fungerer mere vejledende end bestemmende for hvilken retning jeg ønsker interviewet skal dreje hen, og hvad jeg overordnet ønsker at få besvaret (ibid.).

Informanterne er udvalgt på forhånd, og er valgt ud for at opnå en forståelse på dels et overordnet samfundsmæssigt niveau samt på et individuelt niveau.

Interviewene er transskriberede og vedlagt specialet³. Jeg har fået hjælp til at transskribere hoveddelen af interviewene af tidsmæssige årsager. Interviewet med Erhvervsfanger A har jeg selv transskriberet, da dette interview for det første foregik på både grønlandsk og dansk og med tolkning undervejs. Derudover foregik interviewet i et ret støjende lokale med printeraktivitet, samtidig med at der var håndværkere der arbejdede i rummet ved siden af, hvilket gjorde kvaliteten af optagelsen meget dårlig. Jeg har vedlagt al dokumentation vedrørende interviewene, herunder interviewguide, kontrakter og mailkorrespondance samt dokumentation for transskriberingsarbejdet som bilag.

Jeg har valgt at holde alle informanternes identitet anonyme af diskretionsmæssige årsager, og for at sikre at fokus i opgaven holdes på emnet snarere end personerne. Dokumentationen som jeg nævner oven for udelades derfor ved offentliggørelse af specialet. Identiteten på alle informanter er kendt af vejleder og censor.

I det følgende præsenteres informanterne.

³ Ifølge aftale med informanterne

1.4.3 Enkeltpersoner

Enkeltpersonerne er valgt ud for at få et indblik i deres arbejdspræferencer, bevæggrundene bag deres valgte arbejdsformer, samt deres holdninger til fangst og fiskeri. Enkeltpersonerne er udvalgt på baggrund af deres erhverv, og er fundet via *snowball*-metoden (Bryman, 2016), dvs. jeg har spurgt folk i området, om de kender personer med relevans for specialets problemstilling. Da Grønland er et lille samfund, hvor mange kender hinanden, var det relativt nemt at få kontakt med relevante informanter. Jeg ønskede at finde personer med følgende beskæftigelsessituation:

- 1) En person der har valgt lønarbejdet fra for at blive erhvervsfanger
- 2) En person der har et lønarbejde, men som drømmer om at bliver erhvervsfanger
- 3) En person der altid har været erhvervsfanger og som altid vil være det

I det følgende præsenteres enkeltpersonerne med en kort profil samt hvordan jeg fandt frem til dem.

1.4.3.1 Fritidsfanger

Fritidsfangeren er 36 år, arbejder som kontorfuldmægtig i den private sektor og er gift og har et barn. Sammen med familien bor han i Nuuk, og har hus og båd. Fritidsfangeren er vokset op i en by syd for Nuuk, men har boet en kort årrække i Danmark i forbindelse med uddannelse. Han er en flittig fritidsfanger, som alt efter årstid og behov fanger og fisker til husbehov, og deler i øvrigt fangsten med venner og familie. Fritidsfangeren har en drøm om at blive trofæjagtsguide, og på den måde beskæftige sig fuld tid med fangst og fiskeri. Senere vil jeg komme ind på hvordan det kan være, at fritidsfangeren ikke giver efter for sine drømme. Jeg kendte på forhånd fritidsfangerens arbejdssituation og drømme, idet fritidsfangeren er personligt kendt af interviewer.

1.4.3.2 Erhvervsfanger A

Erhvervsfanger A er 60 år, er gift, har børn og bor i Nuuk. De har hus og båd. Erhvervsfanger A er vokset op i en by i Diskobugten, og har været fanger fra barnsben. Han har medejerskab i selvstændige virksomheder ved siden af erhvervet, men ønsker egentlig kun at beskæftige sig som fanger/fisker. I opgaven kommer jeg ind på hvad fangererhvervet betyder for ham og hvilke problematikker han bliver stillet overfor som erhvervsfanger. Jeg fandt Erhvervsfanger A ved at slå

ham op på oplysningen. Jeg kendte til ham i forvejen, da jeg i forbindelse med mit bachelor-projekt hørte om ham fra en medarbejder i KNAPK.

1.4.3.3 Erhvervsfanger B

Erhvervsfanger B er 38 år, er gift og har børn. De bor i Nuuk og har hus og båd. Erhvervsfanger B er vokset op i en bygd i Upernavik-distriktet, og er bl.a. uddannet politibetjent. I 2014 valgte han at opsiges sit arbejde for at blive erhvervsfanger. I opgaven kommer jeg ind på hans bevæggrunde for at gå ind i fangererhvervet. Jeg fandt Erhvervsfanger B ved, at min datters far, fortalte mig, at hans kollega havde opsagt sit arbejde for at blive fanger.

1.4.4 Organisationer

Organisationerne er valgt ud fra relevans i forhold til problematikken, og for på et overordnet niveau at få et indblik i hvordan de institutionelle parter i samfundet forholder sig til nærværende problemstilling. Jeg har foretaget interviews med Sammenslutningen af Fangere og Fiskere i Grønland (KNAPK), Grønlands Erhverv (GE) og Grønlands Arbejderforbund (SIK). De er udvalgt, fordi jeg ønsker at få belyst, hvordan de forholder sig til dels denne undersøgelses påstande samt deres generelle vurdering af de omtalte erhverv. Det var oprindeligt mit ønske at få et forskningsinterview med Departementet for Erhverv og Arbejdsmarked, men jeg fik ikke svar på nogen af mine henvendelser til Departementets sekretariat, hvilket således er årsag til at der ikke er medtaget et synspunkt herfra. Det er også med til at forklare, hvorfor jeg har fravalgt at gå dybere ned i de politiske aspekter ved problemstillingen.

For at sikre at interviewene kan betegnes som repræsentative for de respektive organisationer og for at sikre validitet⁴, bestræbte jeg mig på at få interviews med den øverste leder for organisationen eller en person der er beskikket af denne. Dette lykkedes i alle tilfælde. Idet interviewene skal betragtes som synspunkter fra organisationerne, har jeg ikke foretaget en lige så stringent anonymisering af interviewpersonerne fra organisationerne, som jeg har gjort med enkeltpersonerne. I det følgende vil jeg præsentere informanterne fra organisationerne, samt et kort overblik over organisationernes position og hovedformål.

⁴ Validitet handler om hvorvidt det målte er målt på en korrekt måde (Boolsen, 2006). For at måle korrekt starter jeg med at spørge de rigtige. Her er der således spørgsmål om graden af informanternes troværdighed i forhold til at de udtaler sig på vegne af en given organisation.

1.4.4.1 GE

Min informant fra GE er direktør for organisationen. GE er en arbejdsgiverorganisation, der har varetaget størstedelen af de grønlandske erhvervs interesser siden 1966. GE opererer ud fra fire fokusområder, som er i) at arbejde som interesseorganisation, der gennem aktiv deltagelse i det politiske system arbejder for at sikre og forbedre vilkårene for de ca. 500 virksomheder der er medlem af GE, ii) at bistå med faglig og juridisk rådgivning til deres medlemmer, iii) at varetage arbejdsgivernes interesser gennem indgåelse af overenskomster med arbejdsmarkedets parter og ii) at være med til at styrke og bidrage til udviklingen af erhvervsmarkedet. Inden for fangst og fiskeri har GE medlemmer fra hele landet, lige fra de store rederier såsom Royal Greenland A/S, samt de mindre som fx Malik Seafood ApS.

1.4.4.2 SIK

Min næste informant er formand for SIK, som er den største lønmodtagerorganisation i Grønland. Organisationens varetager lønmodtagernes interesser. Den overvejende del af SIKs medlemmer er enten ufaglærte eller faglærte arbejdere. SIKs primære opgave er at forhandle overenskomster med arbejdspladser i hele Grønland på vegne af deres medlemmer. Indenfor fangst- og fiskerisektoren har SIK overenskomster med Royal Greenland A/S, Arctic Prime Fisheries, Polar Raajat A/S og Upernavik Seafood. Udover overenskomsterne har SIK også politiske målsætninger, som de gennem lobbyarbejde stræber efter. Et opgør med ulighed på områder som arbejde, bolig og erhverv samt politiske ønsker om fx selvstændighed er blandt nogle af organisationens målsætninger.

1.4.4.3 KNAPK

Min tredje informant fra organisationerne er biolog og fangstkonsulent i KNAPK. KNAPK varetager sine medlemmers interesser på nationalt plan, heriblandt især erhvervsfangere, gennem forhandling af priser på fisk, skaldyr og sælskind til fangernes underhold. Derudover forhandler KNAPK med de offentlige og lovgivende organer for at styrke og udvikle fangst- og fiskeribranchen.

1.4.5 Afgrænsning

Jeg har blandt det empiriske materiale udarbejdet en indholdsanalyse af forskellige undersøgelser, heriblandt den grønlandske sundhedsprofil fra 1993-95 (Bjerregaard et.al, 1995). Da de opfølgende undersøgelser fra samme udgiver, der blev udgivet i henholdsvis 1999 og 2005 ligger

så tæt på tidspunktet for udgivelsen af SLiCA i 2007, og fordi udeladelsen i øvrigt ikke betyder noget for den konkrete besvarelse af problemformuleringen, har jeg i en nødvendig afgrænsning fravalgt at inddrage en nærmere analyse af disse.

Undervejs undersøger jeg forskellige områder i de grønlandske erhverv indenfor fangst og fiskeri. Heriblandt er jeg i det empiriske grundlag ofte stødt på landbruget i Sydgrønland som omhandler husdyrhold (får, rener, køer og heste). Jeg har valgt at udelade en analyse af denne del af erhvervene, og fokuserer således udelukkende på fangst og fiskeri. Dette af to årsager. Dels er det forholdsvis få (se figur 2⁵) der

Figur 2 Antal bedrifter fordelt efter distrikter i perioden 2003-2014 (Statistisk Årbog 2016)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
I alt	56	53	54	53	53	50	50	49	48	46	43	40
Nanortalik	9	6	6	6	8	8	7	7	6	6	6	5
Qaqortoq	13	14	14	13	12	11	12	12	11	10	9	8
Narsaq	30	29	30	30	29	28	28	28	29	29	28	27
Paamiut	2	2	2	2	2	2	2	1	1	1	-	-
Nuuk	2	2	2	2	2	1	1	1	1	-	-	-

Kilde: Konsulenttjenesten for Landbrug

opererer indenfor landbruget i Grønland, og en konklusion med baggrund i både fangst, fiskeri og landbrug vil derfor ikke beskrive forholdene for landbruget i tilstrækkelig grad. Dels er betingelserne indenfor de respektive erhverv væsentligt forskellige. For at forenkle opgaven har jeg derfor valgt at udsondre landbruget.

En anden sontring jeg har foretaget, er en afgrænsning fra nogle lokalsamfundsstudier, som ellers har relevans for specialet. I tredje kapitel gennemgår jeg nogle træk ved forskellige delsamfund i Grønland. Der kunne derfor have været god mening, i at anvende lokalsamfundsstudier såsom eksempelvis Grete K. Hovelsruds-Brotas afhandling "*The Seal: Integration of an Eastgreenlandic Economy*" fra 1997, eller Richard A. Caulfields studie "*Greenlanders, Whales, and Whaling: sustainability and Self-Determination in the Arctic*" fra 1997. I sidstnævnte analyserer Caulfield, hvordan eksterne faktorer har været med til, at ændre den traditionelle praksis inden for hvalfangst i Grønland. Det er eksempler på relevante undersøgelser i grønlandske lokalsamfund,

⁵ Hentet fra Statistisk Årbog 2016 fra Grønlands Statistik, på <http://www.stat.gl/dialog/topmain.asp?lang=da&subject=Statistisk Årbog&sc=SA>, åbnet den 27.11.2016

men er i denne sammenhæng udeladt, som en del af de nødvendige afgrænsninger, jeg har måttet foretage.

1.5 Teori

Teorier om arbejde har optaget samfundsvidenskaben, siden arbejdet blev til lønarbejde. Arbejdets betydning for mennesket, for forholdene mellem mennesker og for samfundene har været centrale i de klassiske teorier fra bl.a. Karl Marx og Max Weber. Marx var optaget af de sociale klasser, den gensidige afhængighed og den uundgåelige konflikt, *klassekampen*, mellem den lønnede arbejder og den kapitalistiske arbejdsgiver (Kruse, 2004). Ifølge Marx var klassekampen en konsekvens af den politiske og/eller den økonomiske agenda. Weber arbejdede også med klassebegrebet, men tilskrev klassekampens opståen som følge af bureaukratiet og et økonomisk rationale (ibid.).

Etnologen Thomas Højrup er, ligesom Marx, optaget af bl.a. konflikterne mellem den autoritative magt og den almindelige arbejder. I hans arbejde med bogen *Det glemte folk* (Højrup, 1983) teoretiserer han livsformsbegrebet med Marx' historiematerialismes begreber produktionsmåde og samfundsformation⁶. I hans arbejde med og teorier om livsformer, søger han at klassificere danske livsformer i 1980'erne, ved blandt andet at opdele dem i en rural og urban livsform, hvor den rurale beskriver livet på landet og i landsbyerne, mens den urbane beskriver livet i byerne. Han belyser livsformernes forhold og holdninger til den overliggende autoritet, staten.

I tredje kapitel operationaliseres Højrups teori om livsformer. Mit valg af Højrup bindes til tre forhold. For det første deler jeg Højrup syn på levevilkårenes betydning for livsformerne. Højrup mener, at for at sige noget om livsformer (underforstået menneskers valg af disse), er det nødvendigt at se på livsformernes eksistensbetingelser. For derfor i nærværende speciale, at sige noget om menneskers valg af fangst og fiskeri som arbejde, må jeg nødvendigvis se på de betingelser, de pågældende mennesker er underlagt og omgivet af. For det andet har Højrup synsvinkler på livsformernes kritiske betydning i samfundet, og i deres rolle i samfundsmæssige beslutninger en betydning for valget af hans teori. Højrups analyse af livsformer er som nævnt i høj grad motiveret af konflikten mellem livsformerne og den statslige indgriben i disse, via det han kalder centraldirigering (ibid. s. 14). Hans formål med bogen var således, at bidrage med et

⁶ Hvad disse begreber betyder, kommer jeg nærmere ind på i kapitel tre.

etnologisk analyseværktøj, som skulle anvendes i et forsøg med at omlægge hidtidig praksis i det offentlige fordelingspolitiske arbejde (ibid. s. 15). For det tredje og ikke mindst beskæftigede Højrup sig generelt, og særligt i *Det glemte folk*, med konflikter indenfor fiskerierhvervet, som drager paralleller til nogle af de konflikter, der ligeledes finder sted i det grønlandske fiskerierhverv. Højrup fremhæver i bogen, de konflikter der opstod i fjordbrugsområderne, som en konsekvens af den politiske planlægning af områderne i 70'erne. Konkret blev der taget beslutninger om at reducere og dermed forringe forholdene for bifiskerne, hvilket ifølge Højrup var ødelæggende for de respektive livsformer (Højrup, 1983, Jacobsen, 1989).

1.5.1 Livsformer

Teorierne om livsformer handler på et overordnet plan om, hvordan mennesker vælger at leve og hvordan disse livsformer formes forskelligt ud fra kulturelle og stedlige sammenhænge. Thomas Højrup, der nok er mest citeret for sin klassificering af de tre arketyperiske livsformer; lønarbejderen, den selvstændige og den karriébundne livsform, forsøger i hans afhandling, at forklare hvordan og hvorfor livsformer opstår og optræder, og hvordan de udvikler sig hen over tid og sted – især i lyset af politisk praksis (Højrup, 1983). Højrup anvender det marxistisk inspirerede begreb *samfundsformation*, til at forklare livsformernes eksistensbetingelser. For at forstå livsformerne, må man først forstå den omgivende samfundsformation:

”Måden hvorpå livsformerne behandles og senere fremstilles, vil afhænge af det begrebsapparat, med hvilket man har lokaliseret og systematiseret de samfundsmæssige vilkår, livsformerne er forankrede i.”(ibid.).

Samfundsformationen som Højrup beskriver den, handler grundlæggende om hvilke produktionsmåder der opereres med i samfundet. I kapitel tre udredes disse produktionsmåder. Herfra tilpasses Højruks teori, ved at jeg tilføjer og redegør for en kombineret produktionsmåde, *den subsistensøkonomiske produktion*.

1.5.2 Højruks tre livsformer

I det følgende præsenteres en overordnet beskrivelse af Højruks tre livsformer; den selvstændige livsform, lønarbejderlivsformen og den karriébundne livsform.

Den selvstændige livsform

Ifølge Højrup er personen, der har en selvstændig livsform, drevet af at eje sit eget (Højrup, 1983). Livsformen er underlagt en større økonomisk usikkerhed end de andre livsformer. I tilgift har den selvstændige friheden til at selv at forme sit eget arbejdsliv. Det der karakteriserer den selvstændige livsform er, at der ofte ingen forskel på arbejde og fritid er, og at livsstilen betyder, at arbejdet er en stor og integreret del af livet i en helhed. Personen er motiveret af friheden til at tilrettelægge sit eget arbejde, og realisere egne mål uden at skulle stå til ansvar for andre end sig selv. Kendetegnende er det dog at den selvstændige hæfter personligt ved sin livsform, og der er således meget på spil for personer med denne livsform. Karakteristisk kobler Højrup den selvstændige livsform til den rurale livsform.

Lønarbejderlivsform

Lønarbejderen er på mange måder en modsætning til den selvstændige. Denne har et fast arbejde, i et bestemt tidsrum og til en forudbestemt løn. For denne er opdelingen af arbejde og fritid vigtig (ibid.). Her arbejdes der for, at man kan holde fri og være sammen med familien eller dyrke fritidsaktiviteter. Personen med lønarbejder-livsformen er motiveret af trygheden i ansættelsen, den faste løn, og at realisere egne ønsker og drømme i sin egen tid. Lønarbejderlivsformen kæder Højrup sammen med den urbane livsform.

Den karrierebundne livsform

Den karrierebundne livsform er en vestligt skabt livsform. Personen der lever den karrierebundne livsform er ifølge Højrup drevet af at realisere mål og advancement på arbejdet (ibid. s. 168). Denne person er veluddannet, og sætter sig karrieremål, der ofte går ud over andre elementer såsom familie og fritidsaktiviteter. Der er ofte et meget lille skel mellem arbejde og fritid, og den lille mængde fritid den karrierebundne person har, anvendes til at forbedre sine muligheder for at avancere i sin karriere, ved fx at gå til sport eller pleje sociale netværk (ibid. s. 169). Den karrierebundne livsform kobler Højrup ligeledes til den urbane livsform.

1.5.3 Levevilkårsteorier

Men hvad har så betydning for hvilken arbejdsform man vælger i Grønland? Hvilke præferencer har det grønlandske folk for at arbejde med fangst og fiskeri? Og hvilken betydning har fangst og fiskeri for os som mennesker? Disse spørgsmål blandt mange andre blev søgt besvaret i

levevilkårsundersøgelsen SLiCA i 2007. Sammenlignet med vestlige lande er der ikke foretaget mange levevilkårsundersøgelser i Grønland i nyere tid. Nationale levevilkårsundersøgelser foretaget forud for SLiCA-undersøgelsen i 2007 har været banebrydende i sin tid, men oftest målt med metoder der oprindeligt er designede til samfund i Skandinavien⁷. Sundhed og levevilkår er forskellige fra et folkefærd til et andet, og hvad der giver gode levevilkår for det ene folkefærd, er ikke nødvendigvis det samme der giver gode levevilkår for det andet folkefærd.

En af udfordringerne ved at skrive en akademisk opgave om et grønlandsk emne er, at der historisk ikke har været en stor tradition for, at dokumentere eller formulere modeller på samfundsfænomener indenfor videnskaben, i samme grad som man ser det i andre vestlige lande. Globaliserende kræfter, skiftende politiske formationer i Arktis, og en øget interesse for den grønlandske undergrund har dog sat skub i interessen for at forske de grønlandske folks levevis og levevilkår. Udviklingen i det grønlandske samfund har de sidste 100 år været kendetegnende ved hastige ændringer på flere plan. Menneskeskabte klimaforandringer haft betydning for folks levevilkår (Hovelsrud et.al, 2011; Poppel og Kruse, 2009). Den politiske dagsorden i Grønland har været med til at sætte et skub i samfundsudviklingen, så det erhvervsmæssige paradigmeskifte der skete over flere århundreder i Danmark og andre vestlige lande, skete i løbet af et århundrede i Grønland. Denne hurtige og fremprovokerede udvikling har givet udslag i massive sociale problemer i den grønlandske befolkning, såsom misbrug af alkohol og euforiserende stoffer, en høj selvmordsrate, og et stort antal omsorgsvigtede børn (Arnfred, 1991; Poppel, 2007; Skydsbjerg, 1999; From et.al, 1975). Dette har givet et behov for at måle og dokumentere levevilkår.

Begrebet *levevilkår* er en samlebetegnelse for de ressourcer en enkelt person eller flere personer lever under. I opgaven anvendes SLiCAs definition af levevilkår, som lyder:

“Den enkeltes besiddelse af ressourcer i form af penge forbrugsgoder, serviceydelser, fysisk og psykisk energi, sociale relationer, fysisk sikkerhed m.v., som vedkommende kan kontrollere og tage i anvendelse, hvis de nødvendige arenaer er tilstede.” (Poppel, 2014b)

En ofte anvendt videnskabelig metode når det kommer til at måle velfærd og levevilkår i lande, er med udgangspunkt i en analyse af økonomiske parametre (Johansson, 2002). Men som det også

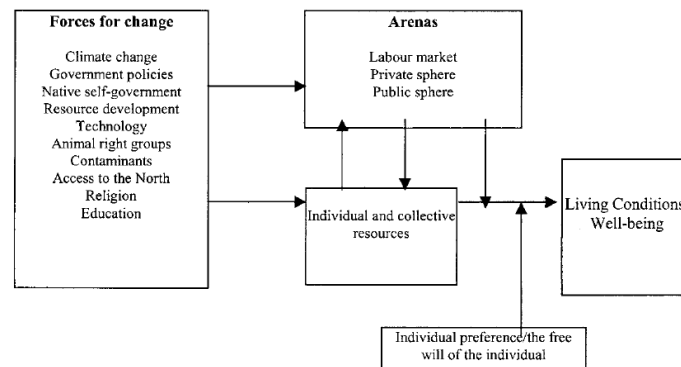
⁷ Se fx Den grønlandske sundhedsprofil fra 1993 eller Levevilkårsundersøgelsen 1994 fra Grønlands Statistik

fremgår af SLiCAs definition af levevilkår, og som gennemlyses i specialet, er der i dag viden om og fokus på, at måle levevilkår i parametre, der ikke nødvendigvis kan måles i kroner og ører (ibid. s. 13). Når der historisk har været foretaget befolkningsundersøgelser af levevilkår i Grønland, har det netop været med et fokus på målbare og materielle parametre såsom fx befolkningstal, vandringer, uddannelse, økonomi og ledighed. Op igennem det 20. århundrede opstod en stigende interesse for, at beskæftige sig med befolkningers velfærd, for at undersøge den subjektive tilfredshed med livet.

I kapitel tre gennemgås levevilkårsundersøgelserne i Grønland, herunder SLiCA resultater fra 2007 og 2015⁸. Da der i specialet bliver arbejdet med grønlandske levevilkår, anvendes SLiCAs levevilkårsmodel som analyseværktøj. Modellen er funderet i levevilkårsteorier fra bl.a. Richard Titmuss og James Coleman, hvor perspektivet bl.a. er, at levevilkår defineres i samspillet mellem de individuelle og kollektive ressourcer, og muligheden for at anvende disse i de omgivende arenaer (Andersen og Poppel, 2002). Da hovedformålet med levevilkårsundersøgelsen er, at måle den generelle tilfredshed med livet er Erik Allardts teori om velfærd ligeledes anvendt i modellen. Allardts teori bygger på, at velfærd bedst måles ved at analysere både materielle (levetilstand) og ikke-materielle aspekter (livskvalitet) (ibid. s. 201). Herudover illustrerer modellen eksterne drivkræfter og forandringer, som har en påvirkning på både individ- og samfundsniveau, som fx klimaforandringer og politiske beslutninger. På figur 3 ses modellen i en grafisk opsætning. En dimension med den individuelle præference/den frie vilje er også integreret i modellen, da det udover adgang til arenaerne og drivkræfter for forandring er nødvendigt, at individet træffer det personlige valg om at anvende de givne ressourcer og handle på de givne forandringer.

⁸ Snyder og Poppel, under udgivelse.

Figur 3 Levevilkårsmodel anvendt i SLiCA 2007 (Andersen og Poppel, 2002)

I kapitel tre henviser jeg i øvrigt til to andre teoretiske modeller, henholdsvis Usher og Weinsteins Household Production Model (figur 20) og Andersen og Poppels hypotesemodel (figur 22). Disse inddrages i forbindelse med en tilpasning og videreudvikling af Højrups teori.

1.5.4 Teoretiske forbehold og afgrænsning

Da jeg vil undersøge årsagssammenhænge i grønlændernes arbejdspræferencer med et særligt blik på valget af arbejde inden for fangst og fiskeri, har jeg valgt alene at sætte fokus på den selvstændige livsform og lønarbejderlivsformen.

Det gælder i såvel det empiriske som i det teoretiske materiale, at anvendelsen er betinget af en række forbehold for at applicere data på bestemte områder og i bestemte sammenhænge. I anvendelsen af Højrups livsformsteori må jeg tage visse forbehold. Som Højrup selv beskriver det, er hans livsformsteori udformet i et etnologisk udgangspunkt, dvs. som et studie af kultur og samfund i et vesteuropæisk perspektiv. Jeg kan derfor ikke uden videre anvende hans teori i en analyse af det grønlandske samfund, uden at påpege de væsentlige forskelle mellem grønlandsk og vesteuropæisk kultur og historie. Der vil derfor være dele af teorien, som ikke passer ind i en grønlandsk kontekst. På baggrund af en diskussion heraf, vil jeg i kapitel 4 forsøge, at komme med et bidrag til en forståelse af hvad fangsten betyder for de grønlandske subsistensøkonomiske livsformer, med afsæt i en kombination af Højrups idémæssige univers og det socioøkonomiske univers i hvilket SLiCA og ASI omgives af.

Jeg har i opgaven foretaget fravalg, som jeg følgelig vil redegøre for. I anvendelsen af Højrups livsformsteori har jeg i refleksionen over mit teorivalg fravalgt, at inddrage Lone Rahbek

Christensens livsformsteorier som tilføjer to yderligere livsformer (baglandslivsformen og husmorlivsformen). Dette er gjort dels for at afgrænse opgaven, og dels fordi de pågældende livsformer i hovedtræk har et kønspolitisk perspektiv som jeg ikke finder relevant i denne sammenhæng. I en nødvendig afgrænsning har jeg derfor fravalgt Christensens teori. Jeg har overvejet om kønsperspektivet er relevant for en fyldestgørende besvarelse af opgaven. Selvom størstedelen af de personer der arbejder som erhvervsfangere, og som i det hele taget beskæftiger sig med fangst og fiskeri er mænd, er konsekvenserne af erhvervenes strømninger ikke nødvendigvis begrænset til kun at ramme mændene. Problemformuleringen fokuserer ikke på en eventuel konflikt mellem kønnene som er relevant for besvarelsen. Det er under alle omstændigheder ikke en diskussion jeg vil indlede her, og derfor præciseres det, at kønsperspektivets betydning ikke affejes, men er udeladt i denne sammenhæng.

1.6 Begrebsafklaring

I det følgende redegør jeg kort for nogle af de nøglebegreber jeg anvender i opgaven.

1.6.1 Arbejde

Når man anvender et begreb ofte og i forskellige sammenhænge, får det hurtigt en indforstået betydning. Begrebet arbejde kan således forstås på flere måder, og opfattelsen nuanceres forskelligt mellem lande og kulturer. I en sociologisk definition er arbejdet en af de fundamentale sociale institutioner (Carlsen, 2005). Det er altså noget vi mennesker gør, og gentager så mange gange, at handlingen og begrebet bliver institutionaliseret. Når der refereres til arbejde i denne opgave menes der det (manuelle) arbejde en person udfører, og der tjener som eksistensgrundlag for pågældendes husholdning. De aktuelle retningslinjer fra International Labour Market Organisation (ILO) for hvordan arbejde skal opfattes er at det er "*en række opgaver og pligter der (tiltænkes at) udføres af en person*"⁹. ILO's definerer og opdeler i øvrigt arbejde ud fra arbejdets økonomiske natur, herunder fx hvad der karakteriseres ved lønnet arbejde, det selvstændige arbejde og subsistens-arbejde (ICSE, 1993). I det følgende redegøres kort for de her nævnte arbejdsformer, da de har en konkret sammenhæng med opgaven.

⁹ Klassifikationen hedder ICSE-93 og er hentet fra <http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/statistics-overview-and-topics/status-in-employment/current-guidelines/lang--en/index.htm>

1.6.2 Det lønnede arbejde

Det lønnede arbejde er karakteriseret ved, at en lønarbejder udfører et bestemt arbejde i henhold til en fælles aftale der laves på forhånd mellem lønarbejder og arbejdsgiver/virksomhed.

Lønarbejderen får et vederlag¹⁰ for det udførte arbejde som ikke er betinget af arbejdsgivers /virksomhedens indtægter¹¹. De ressourcer der er nødvendige for arbejdets udførelse (lokaler, materialer, værktøjer, køretøjer m.m.) ejes som regel¹² af arbejdsgiveren/virksomheden, og det er derfor alene lønarbejderens arbejdskraft i form af dennes tid, viden og praktiske færdigheder der er efterspurgt af arbejdsgiveren/virksomheden. Det betyder samtidig, at lønarbejderen ofte har en meget lille eller ingen grad af indflydelse på det samlede foretagende. Lønarbejderen hæfter således heller ikke for noget personligt, hvis foretagendet eksempelvis må lukke eller går konkurs.

1.6.3 Det selvstændige arbejde

Den selvstændige arbejdsform er på mange måder en modsætning til lønarbejderen. Den selvstændige er alene ansvarlig for, at det arbejde som denne og de lønarbejdere som denne har indgået aftale med udfører, giver et stort nok overskud til at dække de omkostninger, der er forbundet med at drive det samlede foretagende, og derfor er det således også denne som er beslutningsdygtig i alle forhold. Den selvstændige er også ansvarlig for at arbejdet udføres i henhold de gældende krav, regler og lovgivning på området¹³, samt ansvarlig for at anskaffe sig de nødvendige ressourcer for at drive foretagendet.

1.6.4 Subsistensarbejde¹⁴

Arbejdere inden for subsistensarbejde¹⁵ har på samme måde som den selvstændige et personligt foretagende, dog kendetegnet ved, at det udbytte i form af enten råvarer eller produkter der produceres i subsistensarbejdet overvejende tjener som eksistensgrundlag for arbejderens

¹⁰ Vederlaget kan være i form af penge eller goder (mad, bolig, kompetenceudvikling, fri bil, fri telefon o. lign.)

¹¹ Medmindre lønarbejderen er underlagt en form for provision eller bonus-ordning, der er betinget af lønarbejderens præstation i arbejdet, fx sælgere. Pointen er dog, at lønarbejderen får sit vederlag uanset om arbejdet giver et overskud eller underskud i det samlede foretagende.

¹² Undtagelser forekommer, fx er det ikke ualmindeligt at se lønarbejdere der arbejder fra eget hjem, fx konsulenter der arbejder via internettet. Der kan også være eksempler på, at lønarbejdere har egne materialer, køretøj og værktøj. osv. Fx håndværkere, sælgere. Det er typisk indenfor det private erhvervsmarked, og almindeligvis i forbindelse med at arbejdstageren er ansat på individuel kontrakt.

¹³ Indenfor fangst og fiskeri har erhvervsfangeren eksempelvis pligt til at underrette fangst samt dokumentere at halvdelen af dennes indkomst stammer fra fangst og fiskeri. Dette belyses nærmere i kapitel 2.

¹⁴ Begrebet subsistensarbejde er fra ILO's eget begrebsapparat.

¹⁵ Senere udredes begreber relateret til subsistens.

husholdning. Senere i afsnit 1.6.7 kommer jeg nærmere ind på begreber der relaterer sig til subsistens.

1.6.5 Erhverv

Sondringen mellem begreberne arbejde og erhverv er nødvendig at gøre idet der flere steder refereres uafhængigt at dem hver især. Et erhverv forstås som en samlende betegnelse enten for det én person overordnet set udfører i sit (manuelle) arbejde, eller som en samlebetegnelse for produktionsmæssige grupper indenfor samfundet, hvor sidstnævnte er det anvendte begreb i opgaven.

1.6.6 De traditionelle erhverv

Som jeg tidligere har nævnt fokuserer jeg i opgaven udelukkende på erhverv indenfor fangst og fiskeri. Når jeg således i opgaven henviser til de traditionelle erhverv, menes der specifikt erhvervene indenfor fangst og fiskeri. Dette er ikke begrænset af arbejdsform, selvom jeg er bevidst om, at der er en væsentlig forskel i det arbejde som erhvervsfangere, fritidsfangere og arbejdere indenfor produktionen, fx fabriksarbejdere udfører og på deres respektive betingelser. Jeg er samtidig vidende om, at fangst er et traditionelt erhverv, der går længere tilbage i tiden end fiskeriet, og at der er en udtalt forskel på erhvervenes struktur og historie.

1.6.7 Begreber relaterede til subsistens

Subsistens og subsistensøkonomi anvendes i bredt omfang i opgaven som værende det forhold hvormed en persons levegrundlag udgøres helt eller delvist af egen fangst og indsamling. I analyser af arktiske økonomier og erhvervsstrukturen i de arktiske samfund støder man ofte på begrebet subsistensøkonomi og blandingsøkonomi. Dette refererer der til, at de enkelte husholdningers eksistensgrundlag ofte stammer fra en kombination af lønnet arbejde og fiskeri, fangst og eventuelt husdyrhold (som her i opgaven også benævnes som subsistensøkonomiske aktiviteter) til husholdningens eget forbrug. Udbyttet af de subsistensøkonomiske aktiviteter deles ofte også med familie og omgangskreds eller sælges lokalt (brædtsalg, salg til institutioner mm). Subsistensøkonomi er således en kombination af markedsøkonomi og selvforsyningsøkonomi¹⁶.

I en skrivelse fra Inuit Circumpolar Conference fra 1992, defineres subsistens som en:

¹⁶ Rasmussen opdeler de forskellige typer af økonomi i henholdsvis formel og uformel økonomi (Rasmussen, 2005), hvilket jeg kommer dybere ind på i kapitel 2.

"highly complex notion that includes vital economic, social, cultural and spiritual dimensions. The harvesting of renewable resources provides Inuit with food, nutrition, clothing, fuel, harvesting equipment and income. Subsistence means much more than mere survival or minimum living standards. It is a way of life that requires special skills, knowledge and resourcefulness. It enriches and sustains Inuit communities in a manner that promotes cohesiveness, pride and sharing. It also provides an essential link to, and communication with, the natural world of which Inuit are an integral part. " (ICC, 1992)

Subsistensaktiviteterne er med andre ord ikke blot et spørgsmål om at overleve på et minimum, men bunder i en dyb relation til kulturen og naturen, og har en væsentlig betydning for menneskenes levevilkår og tilfredshed med livet generelt (Poppel, 2008; Kruse og Poppel, 2009).

I mange tilfælde er det ikke blot husholdningerne, der har et blandet eksistensgrundlag ved at de enkelte medlemmer af husholdningen er enten i lønnet arbejde eller selverhvervende med bidrag til husholdningen i form af penge eller råvarer, der kommer fra lønarbejde samt en række aktiviteter såsom fangst, fiskeri og forarbejdning. Det kan også være det enkelte husholdningsmedlem, der ernærer sig ved en kombination af lønnet arbejde og selvstændig erhvervsaktivitet.

1.6.8 Fangst

Fangst særskilt fra fiskeri henviser typisk til fangst af land- og havpattedyr samt fugle. Men da fangst sommetider også betegner fangst, som en del af en samlet aktivitet, vil jeg kort præcisere hvad der menes hvornår. I kapitel to sondres der mellem fangst og fiskeri, hvor fangst overvejende henviser til fangsten af land- og havpattedyr samt fugle. I tredje kapitel, og særligt i forbindelse med gennemgangen af fangstens betydning for de subsistensøkonomiske livsformer, forstås fangsten i højere grad, som den samlede fangst til husholdningen som omfatter alle former for dyr (herunder også fisk) samt indsamlede bær og planter.

1.6.9 Industrialisering

Industrialisering er et globalt fænomen, som er opstået på forskellige tidspunkter stort set over hele verden. Da det nævnes i flæng i opgaven, vil jeg kort præcisere dette her. I Grønland opstod industrialiseringen så småt i starten af 1900-tallet som direkte konsekvens af en række faktorer, hvor særligt to var af betydning. Dels var der i løbet af 1800-tallet oparbejdet et politisk pres fra

dansk side om, at udvikle landet såvel samfundsmæssigt som økonomisk, og dels opstod der efter århundredeskiftet en mulighed for at udnytte fiskeriet i større skala, da torskebestandene steg til et niveau hvor kommerciel udnyttelse var muligt (Skydsbjerg, 1999). Industrialiseringen markerede samtidigt et paradigmeskift i erhvervet, da man gik fra en århundreder lang tradition for fangst af bl.a. hvaler og sæler til fiskeri af rejer og torsk som ikke blot krævede nye fabrikker, men også ny viden¹⁷. Hertil bidrager det gradvise skift fra naturalie- til pengeøkonomi yderligere til en forståelse af kompleksiteten, af den samfundstransformation som industrialiseringen betød for det grønlandske samfund..

¹⁷ Den begyndende industrialisering i starten af 1900-tallet, blev imidlertid først rigtig omfattende efter anden verdenskrig, med indførelsen af de politiske reformer i midten af 1900-tallet, også kendt som G50- og G60-politikken

2.1 Grønlands befolkning, erhverv og historie

Grønland har siden koloniseringen i 1721 været underlagt den danske stat. I 1979 blev der indført hjemmestyre, og det markerede et af de første officielle skridt mod den selvstændighed, som det grønlandske folk siden begyndelsen af 1900-tallet har haft ønsker om (Skydsbjerg, 1999). Disse ønsker er siden styrket, særligt efter indførelsen af selvstyret i 2009. Diskursen om den forestående løsrivelse fra Danmark har blandt andet været præget af spørgsmålet om, hvordan samfundet kan blive økonomisk selv bærende. De store investeringer i opbygningen af den grønlandske infrastruktur, som den danske stat foretog i forbindelse med erhvervsomlægningen, skulle være med til at tiltrække kapital fra private investorer og dermed gøre ønskerne om økonomisk uafhængighed realiserbare. Men investorerne udeblev, og de mange hurtige samfundsændringer genererede således ikke den vækst i samfundet, man havde håbet fra dansk side (Jessen, 2000). Efter hjemmestyrets indførsel hjemtog Grønland en række sagsområder, som fx fangst og fiskeri, uddannelse og arbejdsmarkedsforhold (Skydsbjerg, 1999). I forbindelse med den økonomiske planlægning af Hjemmestyrets indførsel, blev der etableret en overførselsordning, som også kaldes for bloktilskuddet, hvor den danske stat dækkede den del af de udgifter som de tidligere havde på de hjemtagne sagsområder. Forhåbningen var, at bloktilskuddet skulle mindske i takt med den vækst som de private investeringer, især i fiskeriet, skulle skabe i samfundet (ibid.). Det blev imidlertid ikke realiseret, og med de nuværende vilkår er Grønland stadig afhængig af det danske bloktilskud, som svarer til ca. 35 % af de samlede offentlige finanser¹⁸.

2.2 Et historisk omrids af arbejde i Grønland

Flere steder i opgaven anvendes ordet *traditionel*, fx traditionelle erhverv. Dette refererer til det grønlandske samfund før industrialiseringen. Jeg vil derfor i det følgende give et overblik over samfundsstruktur før industrialiseringen i et socialt og erhvervsmæssigt perspektiv.

Fra det tidspunkt hvor Grønland først blev befolket, og op til koloniseringen i begyndelsen af det 18. århundrede, var det grønlandske samfund i hovedtræk et nomadisk fangersamfund. I tiden før

¹⁸ Fra nationalregnskabet i Statistisk årbog 2016, www.stat.gl

de større byer udvikledes, og trak folk til sig, boede folk i bygder, også kaldet bopladser (Petersen, 1971). Når befolkningen ikke holdt til i disse, vandrede de efter dyrenes og klimaets forhold. Husholdningerne involverede ofte flere generationer, og det var ikke ualmindeligt at individer fra andre familier, fx forældreløse børn eller enlige enker der havde mistet deres mænd på jagt, blev forsørget af andre familier (ibid. s. 37). De raske mænd fungerede som forsørgere, og sikrede husholdningens eksistens ved at gå på fangst og fiskeri. De særligt dygtige fangere, også kaldt storfangere, nød høj prestige i samfundet (MKPoppel, 2007; Arnfred, 1991). Ved siden af *angakkoq*, som var den lokale åndemaner, var storfangerne det tætteste man kan komme på overhovedet i samfundet (Petersen, 1993). Disse bidrog også i højere grad til bopladsens eksistensgrundlag ved at dele deres fangst med beboere udenfor husholdningen. Kvinderne sørgede for pasning og opdragelse af børn, forarbejdede skind til tøj og redskaber, samlede bær til forråd og forarbejdede dyrene så de kunne spises. Det var grundlæggende for såvel familiens som bopladsens eksistens, at den viden der var nødvendig for at opretholde disse funktioner i husholdningen, blev overleveret fra en generation til en anden. Derfor var det almindeligt, at selv mindre børn havde en rolle i at bidrage til husholdningen.

I det traditionelle grønlandske samfund stillede man ikke spørgsmålstegn ved arbejdet eller dets indhold på samme måde som i dag. Forestillingen om arbejde var forankret i den fysiske natur i arbejdet. Man arbejdede for at sikre mad, tøj og husly til sig selv og familien, og arbejdet bestod en række fysiske aktiviteter, som hvert medlem af husholdningen tog del i ansvaret i at udføre (Petersen, 1971). Arbejdet var på traditionel vis opdelt i mellem køn og alder, men herudover bestod arbejdet basalt set i det der skulle til for at opretholde livet (ibid. s. 53).

2.2.1 Den tilkaldte arbejdskraft

Siden koloniseringen startede i 1721 har der været tilkaldt folk primært fra Danmark, til at løse de opgaver, der blev pålagt fra det danske rige. I den første periode af koloniseringen var det missionærer, der kom til landet for at omvende grønlanderne til den kristne tro (Petersen, 1971). I forbindelse med erhvervsomlægningen og den stigende industrialisering i overgangen til det 20. århundrede voksede behovet for uddannet arbejdskraft. Håndværkere, kontorfuldmægtige og embedsmænd var blandt hovedparten af de tilkaldte og en overvejende del var således mænd.

Da udviklingen i Grønland skete i takt med at resten af verden ligeledes undergik forandring og udvikling, blev behovet for tilkaldt arbejdskraft ikke mindre efterhånden som opgaverne blev løst. Industrialiseringen blev realiseret over en kort årrække i Grønland næsten et århundrede efter samme udvikling skete i Danmark. Samtidig blev der med Hjemmestyrets indførsel i 1979 etableret en centraladministration, til at varetage og administrere hjemtagne sagsområder (Skydsbjerg, 1999). Den hurtige proces har betydet, at de kompetencer der kræves for at varetage de mange nye opgaver, der er forbundet med ikke findes i forvejen blandt befolkningen. Op til midten af 1900-tallet måtte den grønlandske befolkning uddanne sig i Danmark til de fleste videregående uddannelser, og det grønlandske universitet blev først grundlagt i 1983 (ibid.). Det har bevirket, at der siden industrialiseringen og senere Hjemmestyrets indførsel har været et uddannelsesefterslæb, og betyder, at der den dag i dag stadig er et stort behov for tilkaldt arbejdskraft.

2.3 Det grønlandske arbejdsmarked

2.3.1 Beskæftigelse

Som jeg kommer ind på oven for, skete der i forbindelse med erhvervsomlægningen i starten af det 20. århundrede en stor udvikling i de grønlandske erhverv. Den politiske udvikling og udviklingen af fiskeriet mobiliserede den erhvervsaktive befolkning, og skabte nye og større arbejdspladser. På figur 4 ses den hvordan de beskæftigede var fordelt efter branche og antal personer mellem 2013 og 2015.

Figur 4 Beskæftigelse pr. måned i gennemsnit fordelt på brancher (antal personer)

	2013	2014	2015	Ændring 2014-2015
Alle	25.461	25.167	25.620	453
Fiskeri, fangst og landbrug.....	3.548	3.640	4.085	445
Råstofudvinding.....	128	110	124	14
Industri.....	235	225	234	9
Energi- og vandforsyning.....	392	382	380	-2
Bygge og anlæg.....	1.872	1.720	1.844	124
Handel.....	3.045	2.918	2.890	-28
Hotel- og restauration.....	806	742	762	20
Transport.....	2.583	2.499	2.445	-54
Forretningservice.....	1.500	1.422	1.332	-90
Offentlig administration og service ¹				
.....	9.895	9.826	10.307	481
Øvrige serviceerhverv.....	865	890	914	24
Uoplyst ¹	591	792	301	-491

Anm.: Opgørelsen dækker kun borgere, der har boet i landet både i starten og i slutningen af opgørelsesåret.

¹ Grundet forbedret datagrundlag i 2015 er antallet af beskæftigede med Uoplyst branche faldet markant. Langt hovedparten af de jobs, det nu er muligt at brancheplacere, er statslige arbejdspladser (fx politi og kriminalforsorg), som derfor fra og med 2015 er placeret under *Offentlig administration og service*. Den store stigning i denne branche fra 2014 til 2015 er derfor af teknisk karakter, og det skønnes, at den offentlige beskæftigelse reelt har været på samme niveau i de to år.

(Kilde: Grønlands Statistik)

Her ses det, at der i 2015 var 40 % af den samlede beskæftigelse, der arbejdede indenfor offentlig administration og service¹⁹, mens 16 % af beskæftigelsen arbejdede inden for fiskeri, fangst og landbrug²⁰.

Arbejdsstyrken svarer til den erhvervsaktive befolkning mellem 18 og 64 år, som enten er i arbejde eller som er jobsøgende ledige. Arbejdsstyrken deles videre op i beskæftigede og ledige²¹.

Figur 5 Arbejdsstyrken og den samlede fastboende befolkning i 2014

	Arbejdsstyrken i gennemsnit pr. måned	Personer uden for arbejdsstyrken i gennemsnit pr. måned	Samlet fastboende befolkning
Alle (18-64 år)	26.764	9.539	36.303
18-19 år	651	930	1.581
20-24 år	2.714	1.591	4.305
25-29 år	2.942	1.179	4.121
30-34 år	2.931	843	3.774
35-39 år	2.537	558	3.095
40-44 år	2.579	526	3.105
45-49 år	4.021	943	4.964
50-54 år	3.848	1.051	4.899
55-59 år	2.784	977	3.761
60-64 år	1.760	938	2.698

Kilde: Statistikbanken. <http://bank.stat.gl/ARDSTK1>

Figur 5 viser således, at der i 2014 var 26.764 personer i arbejdsstyrken, hvilket udgjorde 48 % af den samlede befolkning²². Det er værd at bemærke, at antallet af erhvervsaktive mellem 45-64 år er på 12.413 personer, mens tallet for erhvervsaktive mellem 18-44 år er på 14.354 personer. Det vil sige, at der om 15 år vil være 46 % af arbejdsstyrken fra denne tabel der er uden for arbejdsmarkedet. Imidlertid er der samme år registreret 12.131 antal personer blandt befolkningen i alderen mellem 4-19 år (Statistisk Årbog 2016), hvilket tilsvarende udgør 33 % af den samlede fastboende befolkning fra denne tabel. Hertil skal der tages højde for, at ca. 2 % af disse sandsynligvis udvandrer, forudsat tallet for nettovandringen står på samme niveau om 15

¹⁹ Mellemregning: $(10307/25620) \cdot 100 = 40,2$

²⁰ Mellemregning: $(4085/25620) \cdot 100 = 15,9$

²¹ Den videre undergruppering af disse kommer jeg ikke nærmere ind på, men vil komme ind på ledighed senere i afsnittet.

²² Befolkningen i 2014 var ifølge Grønlands Statistik på 56.282. (Mellemregning: $26764/56282 \cdot 100$)

år²³. Så medmindre at der bliver behov for færre personer i arbejdsstyrken, ser det altså, med andre ord, ud som om, at behovet for tilkaldt arbejdskraft ikke bliver mindre indenfor de næste mange år.

2.3.2 Ledighed

Ifølge Statistisk Årbog 2016 ligger andelen af ledighed på ca. 10 %. Jeg kom ind på dette ved mit interview med GE, og direktøren forklarede, hvorfor han mener, at der er en fejllopfattelse af ledighedstallene i landet:

”Politikerne tror, at dem der er i matchgruppe 2²⁴, kan komme i arbejde lige sådan her (hurtigt). Der skal en tung socialpolitisk indsats til, inden det kan lykkes, at få dem i nærheden. Der er fuld beskæftigelse. Kommunerne og Selvstyret erkender det. Vittus, Randi og Martha (Naalakkersuisoq for Erhverv, Finanser og Sociale Anliggender, NCS) var med til seminaret og der var en fælles erkendelse af, at der nok var skabt en forkert politisk historie om det her. Også SIK erkender problemstillingen. Jess (Jess G. Berthelsen, Formanden for SIK, NCS) er gået i avisen og sagt, at det er en national katastrofe, at vi har 2-3.000 reelt udenfor rækkevidde for arbejdsmarkedet før de har været igennem en ret massiv indsats socialpolitisk samtidig med, at vi har været nødt til, at importere en masse mennesker. Det er jo et skræmmende og et massivt værditab der sker i samfundet fordi vi ikke kan bruge vores egne mennesker.”

GE mener således, at diskussionen om landets ledighed er baseret på forkerte fakta, og at der er fejllopfattelse af ledigheden. Det kunne være interessant, i en anden sammenhæng, at undersøge dette nærmere.

2.4 Fangst og fiskeri i et erhvervsperspektiv

Antallet af fangere har som tidligere nævnt været i tilbagegang gennem de sidste 100 år (Rasmussen, 2005; Hendriksen, 2013; Skydsbjerg, 1999), men seneste data viser, at der er en fremgang i erhvervene inden for fangst og fiskeri²⁵. Som det fremgik af figur 4, er der tale om en

²³ I 2013 var nettovandringen på 1.307 personer (født i Grønland), hvilket svarer til ca. 2 % af den samlede befolkning i 2014.

²⁴ Ledige i matchgruppe 2 defineres, ifølge GE, som den gruppe af ledige, som kræver en social indsats før man kan betragte dem som arbejdsklare.

²⁵ Under afsnit 2.4.1 kommer jeg nærmere ind på antallet af erhvervsfangere.

stigning på 445 personer i erhvervene indenfor fangst og fiskeri i 2015 i forhold til 2014. Ifølge KNAPK sker denne stigning inden for fiskeriet, og blandt andre af personer med højere uddannelse udenfor fangst og fiskeri: *”Vi oplever, at der er en del med rimeligt høje uddannelser som starter på fiskerierhvervet, og det er især hellefiskeriet, som er særligt attraktiv for mange fordi det giver så god betaling. Mange fiskere specialiserer sig mere og mere indenfor hellefisk, fordi den giver den største indkomst.”* Senere i dette kapitel kommer jeg nærmere ind på hvad KNAPK og de andre organisationer mener dette har af betydning samlet set.

Forandringer i klimaet vurderes til at være en væsentligt medvirkende faktor i tilbagegangen af fangererhvervet, især de steder hvor oprindelig kultur og viden har en betydning (Hovelsrud et.al., 2011; Poppel, 2015a; Poppel og Kruse 2009). Klimaforandringer viser sig i Arktis ved højere gennemsnitstemperaturer, ustabil og reduceret havis og længere perioder med isfri hav (Hovelsrud et.al, 2011). Dette påvirker både dyrebestandenes forekomst og migrationsmønster, samt fangernes mulighed for at jage på de måder, der har været sædvane i generationer. Den ustabile og reducerede havis bevirker eksempelvis, at risikoen for at kæntre på isen med hundeslæde ellers snescooter er højere end normalt, og fangeren får derfor ringere betingelser for at gå på jagt (ibid.). Dette er også opfattelsen hos KNAPK:

”Først og fremmest så er det nok klimaforandringer, som gør det sværere for de traditionelle muligheder for at gå på fangst fx på isen, iskantfangst, og nogle af dyrene skal man længere rejse for at finde.”

Klimaforandringer er altså en begrænsende faktor for fangererhvervet, men det er ikke noget nyt. Uden at underminere betydningen af effekten af klimaforandringerne, har befolkningen i Grønland altid skulle tilpasse sig de klimaforandringer, som er undergået Arktis gennem tusinder af år (Hovelsrud et.al, 2011; Poppel, 2014a; Rasmussen, 2005, Hertz, 1995), og tilbagegangen i antallet af fangere skal derfor også findes andre steder.

2.4.1 Beskæftigelsen inden for fangst og fiskeri

Der findes flere måder at være beskæftiget indenfor fangst og fiskeri. Overordnet kan man inddele erhvervene i et selverhverver- og et medarbejderperspektiv. På den ene side er der selverhververne, hvor fangeren/fiskeren arbejder selvstændigt med egen virksomhed. Nogle

selverhververe har en besætning, som ligeledes enten kan være selverhververe eller medarbejdere. Erhvervsfanger B, som både har haft en besætning, og på andre tidspunkter arbejdet alene og haft betalt andre for fx at agne hans liner, fortæller hvad han bl.a. godt kan lide ved arbejdet som erhvervsfanger:

”Her er jeg min egen herre. Der er ikke nogle folk, der har ansat mig. Jeg betaler nogle folk for at de agner min line. Det får de en fin betaling for. Andre, der har fisket sammen med mig, de agner selv.”

Arbejdet som selverhverver giver altså en mulighed for at tilrettelægge arbejdet på den måde man ønsker, i modsætning til organiseringen af lønarbejdet.

På den anden side af fangst- og især fiskeindustrien er der de lønnede arbejdere, som typisk arbejder hvor produktionen er af kommerciel karakter. Det er fx fabriksarbejde i Royal Greenland eller Polar Seafood. Det kendetegnende ved dette arbejde er, at det læner sig mere op af strukturen i Højrups lønarbejderlivsform, i forhold til arbejdet som selvstændig, selvom det ikke kan udelukkes, at medarbejderne her også er aktive indenfor fangst og fiskeri i deres fritid.

Et af de kendte problemer med driften af disse produktioner er, at tiltrække hjemmehørende arbejdere til at arbejde i de landbaserede fiske- og produktionsfabrikker. Aktuelt har det skabt debat, at den største fiskerivirksomhed i Grønland, Royal Greenland, har varslet en indførelse af 30 kinesere til deres produktioner²⁶. GE mener for eksempel:

”Den arbejdskraft som i dag i stigende omfang bliver sendt ind i det indenskærs fiskeri, har vi hårdt brug for i andre sektorer, hvor vi mener, at det vil give et langt større samfundsøkonomisk afkast. Hvis ikke det lykkes, og hvis det ikke lykkes at få folk fra matchgruppe 2-3²⁷ i nærheden af

²⁶ Se artikel 30 kinesere skal arbejde i fiskefabrikker på <http://sermitsiaq.ag/30-kinesere-arbejde-i-fiskefabrikker> i bilag 4

²⁷ Min informant fra GE forklarede i interviewet hvordan ledige opdeles i følgende gruppering: ”Når man melder sig som ledig på kommunekontoret, vurderer de om de er i matchgruppe 1 dvs. umiddelbart i stand til, at tage et andet anvist arbejde eller om de er match gruppe 2 dvs. har sociale problemer, misbrugsproblemer eller ting som gør, at de ikke er i stand til at tage et arbejde. Så er der matchgruppe 3 som er i virkeligheden er nogle, som er så svage, at de måske er på vej over på permanent førtidspension(...)”

arbejdsmarkedet, så er konsekvensen selvfølgelig massiv import af arbejdskraft udefra, fordi vi har fuld beskæftigelse rigtig mange steder.”

SIK mener, at forklaringen på, at der mangler arbejdskraft i fabrikkerne bl.a. har økonomiske årsager:

”Hellefiskepriserne er steget med omkring 150 % her de sidste 10 år. Dem der arbejder i fiskeindustrien, deres løn er steget med 10 %. Det hænger selvfølgelig også noget med lønningerne. Hvis Royal Greenland er mere villige til, at give højere lønninger tror jeg også på, at der er flere som har lyst til at arbejde indenfor fiskeindustrien. Deres konkurrenter i Færøerne som arbejder indenfor fiskeindustrien har en løn på 150 kr. i timen. Det er deres konkurrenter.

Q: Hvad er den her i Grønland?

SIK: Den er på omkring 100 kr. i timen. Altså må Færøerne åbenbart være dygtigere på det område. Vi skal åbenbart være dygtigere til at sælge fisk, til at udnytte den optimalt. Islændingene smider kun omkring 1 % af fisken, tror jeg. Så det er det vi skal være bedre til. Så vi har mulighed for at give de medarbejdere højere løn, så det bliver mere attraktivt. Også, at de har mulighed for at arbejde hele året rundt. (...). Men så skal hele branchen være med, KNAPK skal være med, Polar Seafood og Selvstyret skal være med. Det kommer an på hvordan og hvorledes vi agerer.”

Da jeg endvidere peger på, at der er problemer med at gøre arbejdspladserne på fiskefabrikkerne attraktive, svarer han:

”Det er jo vores egen skyld. Det er samfundets skyld, det er SIKs skyld. Det er arbejdernes skyld og det også Royal Greenlands skyld.”

Q: Hvorfor er det det?

SIK: I SIK har vi været meget opmærksomme på fiskeindustrien. Vi har altid sagt, at det er den industri som sørger for, at vi alle sammen får løn i dag men man har ikke værdsat det nok. Da vi gik i folkeskolen sagde man, at hvis man ikke lavede sine lektier så ender du nede i fiskeindustrien og derfor er det vigtigt, at befolkningen ændrer deres syn på folk som arbejder i fiskeindustrien. Og at de er opmærksomme på, at hvis ikke man får arbejde i fiskeindustrien, så får de ikke løn. Folkeskolelærerne kan ikke få løn, hvis ikke folk arbejder i fiskeindustrien. Vi har ikke andet. Jeg

tror, at det er 98 % af vores eksport i dag, er fisk. Og det er det der sørger for, at det hele kører rundt"

GE mener løsningen skal findes i den politiske planlægning:

"Vi har været ude og lave et fælles brev/pressemeddelelse hvor vi har sagt, at det er helt galt. Vil I nok lade være med at udstede flere fiskerilicenser fordi der sker to ting: Arbejdskraften eksisterer ikke på fabrikkerne og økonomien i det samme indenskærs fiskeri bliver elendig, eller i hvert fald risikabel. Hvis der nu sker en nedgang i biomassen vil der stå rigtig, rigtig mange licenshavere som måske har købt en jolle mens deres økonomiske grundlag er væk."

GE mener således, at en af mulighederne for at mobilisere arbejdskraften til fabrikkerne, er ved at ændre eller begrænse udstedelsen af fiskerilicenser. GE mener samtidig, at årsagen til at arbejdskraften ikke kan findes, også er fordi at der fuld beskæftigelse:

"Nu er det jo ikke bare jollefiskerne. Det er sådan set den gruppe af 2-3 tusind mennesker, som er i den match-gruppe 2 som reelt ikke er til rådighed for arbejdsmarkedet, så det er selvfølgelig en langt større problemstilling. Hvordan får vi den grønlandske arbejdsstyrke i arbejde på en måde, så de tilføjer samfundet den størst mulige værdi? Hvordan får vi skabt den vækst i den private sektor også, som man ønsker? Vi drømmer om islandske tilstande på turismeområdet. Fortæl mig hvor arbejdskraften skal komme fra? Den er der ikke i dag."

Og han fortsætter:

"Brugen af skandinaver, danskere, kinesere, polakker og rumænere. Det er den eneste mulighed. Det er selvfølgelig også derfor, at RG (Royal Greenland, NCS) er desperate og vi har jo også prøvet, at sige til politikerne om de er klar over, hvordan de tal i virkeligheden er? Jeg præsenterede for nyligt på et seminar om socialreformer de faktiske tal for berørt af ledighed og den geografiske fordeling. Den er nemlig mellem 1,5-3 % i de større byer. Det svarer til fuld beskæftigelse. Det er jo den historie vi får genfortalt fra Aasiaat og hele vejen ned. Vi kan ikke få folk nok på f.eks. fiskefabrikkerne og i byggeriet."

Af figur 6 fremgår det at antallet af hovedbeskæftigede indenfor fiskeri, fangst og landbrug i 2014 var på 3.640 individer²⁸, hvilket svarer til 14 % af den samlede arbejdsstyrke i samme år, jf. figur 5.

Figur 6 Antal hovedbeskæftigede i den fastboende befolkning i gennemsnit pr. måned fordelt på brancher 2000-2014

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Alle	25.864	25.583	25.489	25.501	25.461	25.167
Fiskeri, fangst og landbrug	3.731	3.531	3.415	3.532	3.548	3.640
Råstofudvinding	120	119	137	143	128	110
Industri	283	251	242	233	235	225
Energi- og vandforsyning	411	423	410	390	392	382
Bygge og anlæg	2.064	1.958	1.872	1.952	1.872	1.720
Handel	3.094	3.016	3.009	3.086	3.045	2.918
Hotel- og restauration	754	769	785	756	806	742
Transport	2.641	2.623	2.616	2.629	2.583	2.499
Forretningservice	1.300	1.298	1.344	1.426	1.500	1.422
Offentlig administration og service	9.973	10.044	10.052	9.804	9.895	9.826
Øvrige serviceerhverv	790	807	817	844	865	890
Uoplyst	705	744	789	705	591	792

Kilde: Statistikbanken, <http://bank.stat.gl/ARD8FB3>

Som GE foroven udtalte sig om, er der i de seneste år set en stigning i udstedelsen af licenser til det indenskærs fiskeri. Dette er KNAPK enige i, og oplyste til dette:

”For de fartøjer som er mindre end 6 m, er der sidste 5 år uddelt 400 nye licenser. Spørgsmålet er så om det er folk, der var i erhvervet i forvejen. Det vi også ved er, at der er nogle af dem som er i erhvervet i forvejen fx besætningsmedlemmer eller har været tilknyttet fisker- og fangererhvervet. Også er der dem som jeg nævnte, som har haft lønnet arbejde.”

Når det ikke vides om de nye licenser er udstedt til folk der i forvejen beskæftiger sig med fangst og fiskeri, så er det ikke muligt, at fastslå om antallet af beskæftigede indenfor erhvervet er steget, eller om det skyldes en mobilisering af de beskæftigede indenfor fangst og fiskeri, fx på grund af en stigning i prisen på hellefisk. Men desuagtet er 400 nye licenser en betragtelig størrelse, når man sammenligner tallet med de 3.640 der i alt beskæftigede sig indenfor fangst og fiskeri i 2014 (se figur 6).

At de nye licenser er udtryk for en mobilisering i erhvervet indenfor fangst til fiskeri kan muligvis også spores i indhandlingsstatistikkerne for fangst af pattedyr og fugle. Af tabel 7 fremgår der således et fald i fangsten af pattedyr og fugle, med undtagelse af pukkelhval, søkonger og gæs, i perioden 2004 til 2014.

²⁸ Her er ikke tale om erhvervsfangere, men om alle der arbejder indenfor fangst og fiskeri. Tallene for erhvervsfangere kommer jeg ind på senere i kapitlet.

Figur 7 Fangst af pattedyr og fugle (Statistisk Årbog 2016)

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Antal										
Sæler i alt	157.697	191.605	188.940	160.493	156.847	142.467	156.215	140.106	124.321	149.426	88.811
Netpude	77.429	92.063	86.274	71.269	70.536	65.734	61.643	62.279	60.659	64.845	43.735
Blåside	43.357	61.063	64.429	57.410	56.033	50.196	68.747	51.967	44.160	63.065	30.673
Sortside	28.888	32.431	31.525	26.865	26.154	23.258	22.249	22.410	16.695	18.881	11.764
Klapmyds	5.853	4.156	4.842	3.294	2.606	1.987	2.144	2.069	1.707	1.514	1.588
Remmesæl	1.366	1.454	1.792	1.568	1.437	1.259	1.406	1.302	1.100	1.111	1.033
Spættet sæl	804	438	78	87	81	33	26	79	-	10	18
Små hvaler i alt	3.937	4.265	3.459	3.654	2.624	2.880	2.934	3.574	3.430	3.631	3.121
Hvidhval	186	184	154	120	279	228	222	139	208	294	290
Narhval	509	520	317	331	377	371	266	294	361	340	415
Spækhugger	14	2	-	3	26	14	15	39	44	38	8
Marsvin	2.963	3.214	2.942	2.912	1.760	2.029	2.093	2.828	2.385	2.643	2.180
Grind	265	345	46	288	182	238	338	274	432	316	228
Store hvaler i alt	203	193	194	181	166	181	214	203	167	198	176
Sildepisker (vågehval)	190	180	184	169	152	168	196	189	152	181	157
Grønlandshval	-	-	-	-	-	3	3	1	-	-	-
Pukkelhval	-	-	-	-	-	-	9	8	10	8	7
Finhval	13	13	10	12	14	10	6	5	5	9	12
Fugle i alt	169.081	175.000	186.765	183.818	168.273	159.519	171.908	172.254	151.867	146.445	62.882
Lomvie	82.821	84.690	89.305	84.422	64.660	62.847	64.468	68.291	66.262	67.158	17.941
Edderfugl	18.376	20.953	25.396	25.546	27.139	26.478	27.647	30.858	31.572	25.928	10.231
Kongedderfugl	5.816	4.950	4.625	6.183	5.429	4.460	6.369	4.362	4.109	4.510	2.568
Tejst	16.383	16.327	16.914	14.800	13.449	13.307	16.394	16.492	14.784	13.796	3.688
Søkonke	14.408	21.340	24.900	25.665	24.292	22.093	28.984	26.474	12.739	14.787	15.336
Ride	8.353	8.851	8.291	8.487	6.506	7.705	8.117	7.656	7.799	7.660	3.884
Gås	377	278	20	25	2	3	10	8	27	11	34
Canada gås	...	20	82	137	269	385	438	456	461	610	474
Bramgås	...	40	36	91	43	66	87	98	101	118	99
Kortnæbbet gås	...	5	119	90	124	86	109	298	215	208	212
Rype	22.547	17.546	17.067	18.372	26.360	22.089	19.285	17.261	13.798	11.659	8.415
Polarhare	2195	1974	2498	2.245	2.383	2.673	3.145	2.612	2.410	2.475	1.566
Rensdyr	15.248	13.733	15.135	15.097	16.243	13.866	12.721	12.093	11.421	11.296	11.107
Moskusokse	1.780	1.955	2.420	2.546	2.833	2.675	2.485	2.760	2.134	2.243	2.104
Hvalros	194	252	145	133	103	127	107	97	114	120	127
Isbjørne	225	217	135	126	137	118	122	131	138	126	143

Anm: Tal for 2014 er foreløbige

Kilde: Departementet for Fiskeri, Fangst og Landbrug

2.4.2 Erhvervsfanger/fritidsfanger

Antallet af selverhververe indenfor fangst har været tilbagegående siden slutningen af 1800-tallet.

Fra at stort set alle erhvervsaktive mænd var selverhvervende indenfor fangst, er niveauet faldet til langt under 10 %, og i dag er flere aktive inden for fiskeriet. Det var dog først fra 1993, at dette blev tydeliggjort, idet tildelingen af fangstbeviser først blev indført her (Rasmussen, 2005). Ifølge den grønlandske sundhedsprofil 1993-95 var der på daværende tidspunkt 7 % af hele befolkningen, der blev registreret som selvstændige fangere og fiskere, hvor lønarbejdere udgjorde 62 % (Bjerregaard et.al., 1995).

På figur 8 fremgår det, at der i 2014 var registreret 2.061 personer med erhvervsjagtbevis, hvilket svarer til 7,7 % af arbejdsstyrken²⁹ samme år. Niveauet har derfor ikke ændret sig væsentligt i perioden.

²⁹ Den samlede arbejdsstyrke blandt den fastboende befolkning var på 26.764 personer i 2014, se figur 5

Figur 8 Indløsning af jagtbeviser i perioden 2004-2014 (Statistisk Årbog 2016)

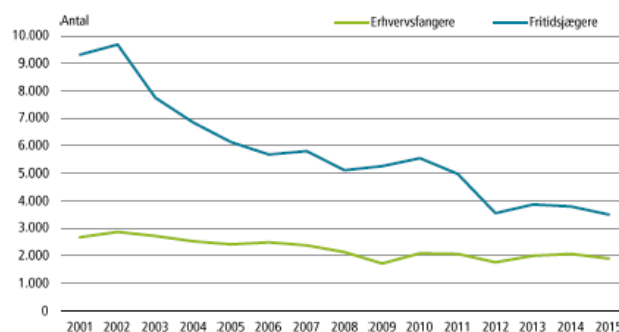
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
I alt	9.369	8.543	8.167	8.180	7.237	6.970	7.631	7.037	5.304	5.867	5.851
Erhvervsfagere	2.526	2.410	2.482	2.373	2.127	1.712	2.083	2.060	1.758	1.998	2.061
Fritidsjægere	6.843	6.133	5.685	5.807	5.110	5.258	5.548	4.977	3.546	3.869	3.790
Jagtbeviser med rapporteret fangst	7.292	6.715	6.700	6.400	5.738	4.516	5.670	5.738	4.454	4.937	4.928

Kilde: Departementet for Fiskeri, Fangst og Landbrug

Af figur 9 fremgår det endvidere, at antallet af personer med jagtbeviser, har været faldende i perioden 2001-2012, men at det siden 2012 er steget lidt, hvilket også hænger sammen med udmeldingerne fra GE og KNAPK.

Figur 9 Personer med betalte jagtbeviser (Statistisk Årbog, 2016)

Figur 7.1. Personer med betalte jagtbeviser

Anm: tal for 2015 er foreløbige.

Kilde: Departementet for Fiskeri, Fangst og Landbrug

Mange vælger at kombinere erhvervene ved at have et lønarbejde på fuld tid eller deltid, og supplere sin indtægt via fangst og fiskeri. Men en stigning i antallet der udøver fritidsfangst vil formanden fra SIK resultere i en marginalisering af erhvervsfangerne:

"[D]et vil også resultere i, at fangerne får sværere ved, at sælge deres fangst, hvis vi alle sammen selv går ud og skyder det sælkød. Hvor skal fangerne så sælge deres kød? Så gør vi det endnu sværere for dem."

Da jeg spørger ind til, om formanden ser en mulighed for at etablere en ordning, hvor en lønarbejder tager på orlov fra arbejdet³⁰ for, at tage ud på fangst og fiskeri svarede han endvidere:

³⁰ I Alaska har det oprindelige folk mulighed for, at gå på såkaldt *subsistence leave*, som kort fortalt er en form for orlov fra arbejde for at tage på fangst og på den kombinere et lønnet arbejde med subsistensøkonomiske aktiviteter (Aslaksen, 2008; Poppel et.al, 2007)

A: Nej, det gør jeg ikke. Lige nu mangler vi omkring 100 mennesker i fiskeindustrien. Så bliver vi nødt til at tiltrække arbejdskraft udefra. Royal Greenland eller fiskeindustrien har jo aftaler med aktører ude i verden, som de har lovet, at de vil sælge x antal kilo fisk til dem. Hvis du og jeg får mulighed for at få fri i to-tre måneder, for at tage ud og fiske, så kan ingen virksomhed køre, så at sige. Så bliver vi nødt til at tilkalde kinesere til de arbejdspladser.”

2.4.3 Licenser, jagtbeviser og kvoter

Jagtbevis-systemet som det kendes i dag blev indført i 1993, hvor man gik fra at have tre beviser til kun at indeholde et erhvervsfangerbevis og et fritidsfangerbevis (Rasmussen, 2005).

Fritidsjagtbeviserne er beregnet til personer, der indfanger til egen husholdning. Personer over 12 år og med folkeregisteradresse i Grønland kan søge om fritidsjagtbevis³¹. For at opnå et erhvervsfangerbevis skal man være fyldt 12 år³² og have folkeregisteradresse i Grønland. Ved ansøgning skal erhvervsfangeren kunne dokumentere, at 50 % af sine indtægter det foregående år stammer fra indhandling fra fangst/fiskeri.

Regulering og kvotering forvaltes af Departementet for Fiskeri, Fangst og Landbrug som træffer beslutninger bl.a. på baggrund af biologiske anbefalinger fra Pinngoritaleriffik – Naturinstituttet.

2.4.4 Indhandling og indberetning

Det er imidlertid ikke tilladt at indfange alt, selvom man har et erhvervsfangerbevis. De fleste arter er kvoterede og regulerede. Fiskernes/fangernes fangst indhandles på indhandlingssteder, der findes i alle byerne og i visse bygder. Indhandlingen tjener flere formål. Dels får fiskeren/fangeren afhændet sin fangst, og får et økonomisk udbytte af sit arbejde. Indhandlingen bidrager også til dokumentation, der kan anvendes til statistisk analyse for flere interessenter. Først og fremmest til forvaltningen, der dels igennem indhandlingen opkræver afgifter, og dokumenterer hver fangers ”indhandlingsanciennitet”³³. Naturinstituttet har også en interesse, fordi de på baggrund

³¹ Information om jagtbevissystemet er indhentet fra Selvstyrets hjemmeside samt selvbetjeningsportalen Sullissivik.

³² Hvilket faktisk er i strid med gældende lovgivning, da det ikke er lovligt at børn under 13 år er i beskæftigelse, jf. Bekendtgørelsen om unges arbejde i Grønland, § 43 samt kapitel 9, § 45 i Lov om arbejdsmiljø.

³³ Med ordet ”indhandlingsanciennitet” menes der den indhandlingsmængde som oparbejdes løbende og som for erhvervsfangere skal dokumentere at de førnævnte kriterier er opfyldt

af de indrapporterede tal kan vejlede om bestandene af de enkelte dyr. Derudover anvender Grønlands Statistik tallene til at føre national og lokal statistik.

I takt med urbaniseringen er der gennem tiden blevet færre indhandlingssteder. Dette har betydet, at der er fiskere eller fangere, der ikke kan indhandle deres fangst hvor de bor eller arbejder, og at der er lang vej for at indhandle fangsten (Hendriksen, 2013).

Af figur 10 fremgår det, det især er tre arter der dominerer indhandlingen af fisk og skaldyr, henholdsvis rejer, hellefisk og torsk.

Figur 10 Indhandling af fisk og skaldyr 2006-2014

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
	Ton								
I alt	109.398	108.733	109.660	102.377	97.912	103.697	105.473	102.683	104.557
Reje	60.955	62.591	67.157	62.566	54.059	55.188	56.203	44.936	41.847
Hellefisk	24.487	21.560	19.524	20.618	23.036	23.444	23.648	25.346	30.315
Torsk	8.606	11.723	12.266	7.790	8.999	11.077	10.610	14.775	21.035
Stenbider	9.976	8.801	6.436	6.559	8.446	10.827	11.751	14.223	8.106
Krabbe	3.081	2.189	2.169	3.112	1.671	1.806	1.857	1.973	1.683
Fjordtorsk	1.020	593	602	273	258	164	130	60	39
Havkat	758	869	1.172	1.083	1.142	790	1.002	854	881
Rødfisk	387	256	162	166	164	133	126	156	255
Lodde	40	30	138	186	90	126	63	242	297
Fjeldørred	51	16	17	19	44	62	71	15	21
Polarfisk	18	49	6	-	-	2	-	34	21
Helleflynder	1	-	4	3	3	5	9	12	14
Laks	-	-	-	-	-	-	1	26	35
Andet	18	56	7	-	-	73	2	33	8
	1.000 kr.								
I alt	607.417	618.592	679.893	651.741	620.870	757.830	859.113	847.687	911.316
Reje	332.815	341.710	394.884	419.189	341.936	360.062	376.193	329.476	306.888
Hellefisk	165.529	158.679	149.946	149.594	187.864	266.390	344.142	372.934	453.181
Torsk	49.140	72.917	83.160	26.018	31.933	47.703	49.136	63.200	95.595
Stenbider	22.346	15.841	14.417	16.397	33.294	50.580	54.905	44.479	21.666
Krabbe	29.490	21.937	28.810	33.753	18.819	27.105	28.583	31.222	27.009
Fjordtorsk	2.571	1.784	2.051	917	565	384	266	129	84
Havkat	2.897	3.459	5.205	4.368	5.033	3.511	4.292	3.631	3.670
Rødfisk	2.019	1.389	776	771	777	659	717	753	1.070
Lodde	181	60	414	558	271	393	189	734	892
Fjeldørred	344	113	139	146	321	467	526	123	189
Polarfisk	53	148	18	-	-	5	-	102	125
Helleflynder	8	1	60	30	57	81	149	204	241
Laks	-	-	-	-	-	-	11	506	679
Andet	24	554	13	-	-	490	4	193	27

Anm.: Tal for 2013 og 2014 er foreløbige.
Kilde: Grønlands Statistik, <http://bank.stat.gl/>

Her ses det bl.a., at der har været en nedgang på godt 30 % i indhandlingen af rejer i perioden mellem 2006 og 2014, og samtidig en stigning på både hellefisk og torsk på henholdsvis 23 % i indhandlingen for hellefisk og hele 144 % for torsk.

I interviewet med GE udtrykte informanten en bekymring for udviklingen i fiskeriet:

"Hvad sker der lige med den voldsomme belastning af biomassen? Det har man set i Diskobugten, de er blevet små. Så skal man fange 50 % mere for, at få samme udbytte. Det er ikke så godt. Det er så ikke problemet lige nu i Uummannaq og Upernavik men hvad så, hvis det sker?"

Erhvervsfanger B kommer også ind på prisen og størrelsen på hellefisken:

"I år er hellefisken steget til 26 kr. pr. kilo. Dengang jeg startede kostede det 14 kr. pr. kilo. Dengang jeg startede var hellefisken meget større end den er nu. Der var heller ikke så meget efter udbuddet. Der var ganske få, som fiskede hellefisk og det gjorde så, at vi stadig havde mulighed for at prøve forskellige steder."

KNAPK har også bemærket denne udvikling, hvor det især er de små jollefiskere de er bekymret for:

"Men i forhold til forholdene for vores medlemmer, som sagt før, er der uddelt 400 nye licenser for fartøj under 6 m, hvor hellefiskekvoterne bliver fordelt med en fordelingsnøgle til fartøjer under og over de 6 m i de forvaltningsområder, der nu er. Der oplever vi større og større pres på de kvoter på under 6 m i det indenskærs fiskeri. Det går så udover vores medlemmer som er jollefiskere, som man kalder dem. De får mindre og mindre andel i den kvote fordi der bliver uddelt flere licenser uden, at der følger en større kvote til dem. I forhold til vores medlemmer er der desværre ikke mulighed for, at give flere adgange til de eftertragtede hellefisk, medmindre man vil investere i større fartøjer og bedre udstyr og mandskab / eller gå sammen med andre og investere. Det kunne være en mulighed."

KNAPK peger altså på, at det på grund af det voksende pres på det indenskærs fiskeri er vanskeligt at tilgodese alle erhvervsfangere, og at det resulterer i et mindre udbytte for de enkelte.

2.5 Betydningen af fangst og fiskeri for økonomien

I det følgende gennemgås den overordnede produktionsstruktur, for at give et helhedsbillede af betydningen af fangst og fiskeri for økonomien.

I analyser af landes økonomier anvendes bruttonationalproduktet (fremover BNP), som et internationalt mål for landenes velstand³⁴. BNP viser resultatet af landets samlede produktion (private og offentligt forbrug, investeringer og eksport) fratrukket de produkter og ydelser der har været forbrugt³⁵. En samlet oversigt over de underliggende tal for dette kaldes forsyningsbalancen og kan ses på figur 11.

³⁴ Selvom det er lidt misvisende i Grønland, da produktionen også er stimuleret af det danske bloktilskud.

³⁵ Statistisk Årbog 2016, Grønlands Statistik

Figur 11 Forsyningsbalancen 2005-2014 (Nationalregnskab 2006-2015)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
Løbende priser, mio. kr.										
BNP	10.816	11.155	11.780	12.463	12.972	13.504	13.952	13.948	14.318	14.938
Import af varer og tjenester	6.368	7.193	9.052	7.442	10.738	12.945	9.406	8.764	7.678	7.542
Tilgang i alt	17.183	18.348	20.833	19.905	23.711	26.448	23.358	22.711	21.996	22.481
Privat forbrug	5.334	5.471	5.703	5.800	5.952	6.274	6.344	6.326	6.309	6.530
Offentligt forbrug	5.631	5.976	6.267	6.739	6.819	6.911	7.101	7.352	7.431	7.390
Bruttoinvesteringer	2.538	3.250	5.008	3.955	6.950	8.805	5.352	4.255	3.302	3.773
Eksport af varer og tjenester	3.680	3.651	3.854	3.412	3.989	4.458	4.562	4.779	4.955	4.788
Anvendelse i alt	17.183	18.348	20.833	19.905	23.711	26.448	23.358	22.711	21.996	22.481
Kædede værdier (2010-priser), mio. kr.										
BNP	11.940	12.012	12.444	12.630	12.972	13.165	13.365	12.970	12.864	13.077
Import af varer og tjenester	6.860	7.477	8.900	7.664	10.738	12.467	8.746	8.248	6.958	6.596
Tilgang i alt	18.846	19.545	21.430	20.318	23.711	25.633	22.087	21.190	19.805	19.659
Privat forbrug	5.981	5.984	5.908	5.873	5.952	6.096	6.015	5.877	5.775	5.894
Offentligt forbrug	6.230	6.423	6.553	6.914	6.819	6.760	6.803	6.964	6.911	6.781
Bruttoinvesteringer	2.771	3.403	5.043	3.980	6.950	8.601	5.151	4.063	3.090	3.451
Eksport af varer og tjenester	3.894	3.770	3.927	3.584	3.989	4.176	4.095	4.237	3.971	3.540
Anvendelse i alt	18.846	19.545	21.430	20.318	23.711	25.633	22.087	21.190	19.805	19.659
Årlig real vækst i pct.										
BNP	7,1	0,6	3,6	1,5	2,7	1,5	1,5	-3,0	-0,8	1,7
Import af varer og tjenester	-6,4	9,0	19,0	-13,9	40,1	16,1	-29,8	-5,7	-15,6	-5,2
Tilgang i alt	1,7	3,7	9,6	-5,2	16,7	8,1	-13,8	-4,1	-6,5	-0,7
Privat forbrug	0,3	0,0	-1,3	-0,6	1,3	2,4	-1,3	-2,3	-1,7	2,1
Offentligt forbrug	5,7	3,1	2,0	5,5	-1,4	-0,9	0,6	2,4	-0,8	-1,9
Bruttoinvesteringer	4,5	22,8	48,2	-21,1	74,6	23,7	-40,1	-21,1	-24,0	11,7
Eksport af varer og tjenester	-3,5	-3,2	4,2	-8,7	11,3	4,7	-2,0	3,5	-6,3	-10,9
Anvendelse i alt	1,7	3,7	9,6	-5,2	16,7	8,1	-13,8	-4,1	-6,5	-0,7

Anm.: Tallene for 2006-2013 er endelige tal, mens tallene for 2014 og 2015 er foreløbige tal.

På nationalt plan kan BNP diakront anvendes som redskab til analyse af tendenser eller udsving i økonomien. Hvis man kigger alene på fiskeriproduktionen, det kommercielle fiskeri, som især trækkes frem af de større rederier såsom Royal Greenland og Polar Seafood, så udgjorde dette 13 % af BNP i 2011³⁶. Netop Royal Greenland og Polar Seafood udgjorde tilsammen 77 % af den samlede produktion i samme år³⁷.

Selvom BNP kan være med til at sige noget om hvordan lande klarer sig ud fra nogle økonomiske parametre, er det imidlertid et utilstrækkeligt måleredskab, når det kommer til at måle levevilkår og fx forskellen mellem rig og fattig, og bl.a. derfor er det ikke tilstrækkeligt, at anvende BNP alene i levevilkårsundersøgelser.

Landets produktion inddeles i brancher, som giver et overblik over erhvervsstrukturen. På figur 12 fremgår det, at det er de offentlige og personlige tjenester der står for den største produktion, og udgør over dobbelt så stor en produktion som transport, post og tele, der er den næststørste

³⁶ Tal fra Fiskeriets økonomiske fodaftryk i Grønland, 2013

³⁷ Tal fra Fiskeriets økonomiske fodaftryk i Grønland, 2013

produktion. Produktionen inden for fiskeri og fangst ligger på en 6. plads (faste 2005-priser), og har ligget stabilt på niveauet i hele perioden med en mindre tilbagegang i 2009 og 2010³⁸.

Figur 12 Erhvervenes produktion 2006-2015 (Nationalregnskab 2006-2015)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014*	2015*
Løbende priser, mio. kr.										
Produktion i alt	19.584	20.667	22.616	22.588	23.020	24.089	25.179	24.916	25.097	26.364
Fiskeri og fangst	1.679	1.599	1.669	1.606	1.716	1.956	2.355	2.383	2.902	2.861
Råstofudvinding	203	301	361	373	193	157	258	217	139	128
Industri	1.538	1.554	1.499	1.252	1.268	1.409	1.556	1.453	1.530	1.688
Energi- og vandforsyning	601	592	652	681	660	756	838	812	808	833
Bygge og anlægsvirksomhed	1.894	2.479	3.295	2.742	2.818	2.942	3.196	2.652	2.234	2.750
Handel, hotel og restauration	2.243	2.236	2.365	2.579	2.689	2.838	2.781	2.951	2.947	3.190
Transport, post og tele	3.254	3.247	3.416	3.334	3.502	3.653	3.654	3.637	3.628	3.841
Finansiering, forretningservice og ejendomsudlejning	2.244	2.434	2.617	2.762	2.921	2.913	2.980	2.918	2.910	2.988
Offentlige og personlige tjenester	5.928	6.226	6.742	7.258	7.253	7.465	7.561	7.892	7.998	8.082
Kædede værdier (2010-priser), mio. kr.										
Produktion i alt	21.761	22.202	23.620	23.086	23.020	23.234	23.656	23.008	22.544	22.968
Fiskeri og fangst	1.902	1.747	1.742	1.689	1.716	1.717	1.798	1.805	2.147	1.943
Råstofudvinding	207	307	357	376	193	157	265	223	144	135
Industri	1.728	1.724	1.562	1.284	1.268	1.332	1.469	1.384	1.420	1.529
Energi- og vandforsyning	635	622	687	684	660	712	713	705	705	723
Bygge og anlægsvirksomhed	2.140	2.653	3.410	2.776	2.818	2.874	3.076	2.510	2.059	2.472
Handel, hotel og restauration	2.666	2.582	2.602	2.624	2.689	2.680	2.717	2.663	2.601	2.750
Transport, post og tele	3.296	3.277	3.484	3.368	3.502	3.615	3.536	3.513	3.441	3.625
Finansiering, forretningservice og ejendomsudlejning	2.662	2.621	2.723	2.839	2.921	2.844	2.830	2.711	2.652	2.690
Offentlige og personlige tjenester	6.550	6.683	7.042	7.445	7.253	7.302	7.243	7.467	7.245	7.037
Årlig real vækst i pct.										
Produktion i alt	6,2	2,0	6,4	-2,3	-0,3	0,9	1,8	-2,7	-2,0	1,9
Fiskeri og fangst	4,8	-8,1	-0,3	-3,1	1,6	0,0	4,7	0,4	18,9	-9,5
Råstofudvinding	-7,0	48,2	16,5	5,3	-48,7	-18,8	68,8	-15,6	-35,4	-6,2
Industri	-9,9	-0,3	-9,4	-17,8	-1,2	5,1	10,3	-5,8	2,6	7,7
Energi- og vandforsyning	4,8	-2,0	10,5	-0,6	-3,5	7,9	0,2	-1,2	0,1	2,5
Bygge og anlægsvirksomhed	15,9	24,0	28,5	-18,6	1,5	2,0	7,0	-18,4	-18,0	20,0
Handel, hotel og restauration	-1,9	-3,1	0,8	0,8	2,5	-0,3	1,4	-2,0	-2,3	5,7
Transport, post og tele	11,9	-0,6	6,3	-3,3	4,0	3,2	-2,2	-0,6	-2,0	5,3
Finansiering, forretningservice og ejendomsudlejning	16,3	-1,5	3,9	4,3	2,9	-2,7	-0,5	-4,2	-2,2	1,4
Offentlige og personlige tjenester	4,7	2,0	5,4	5,7	-2,6	0,7	-0,8	3,1	-3,0	-2,9

Et eksempel på en blind vinkel i de officielle økonomiske regnskaber, er den manglende medtagelse af den subsistensøkonomiske produktion³⁹. Værdien af den subsistensøkonomiske produktion lægges ind under det, der også kaldes den uformelle økonomi (Rasmussen, 2005; Hendriksen, 2013). Den uformelle økonomi udgør ifølge Rasmussen *"alle transaktioner i forbindelse med fangst og fiskeri der kan opgøres til økonomisk værdi, såsom værdi af eget forbrug af egen fangst til føde eller hundefoder, værdi af fangst som foræres eller sælges til familie, bekendte, institutioner, restauranter, eller fangst der sælges på brædtet uden at blive opgivet til skattevæsnet."* (Rasmussen, 2005)

En af udfordringerne ved at beregne det samlede økonomiske bidrag fra de subsistensøkonomiske aktiviteter, er at en stor del af fangsten går til eget forbrug, foræres væk eller sælges udenom de

³⁸ Som følge af den internationale finanskrisen der startede i 2009 (Statistisk Årbog 2016)

³⁹ Hvad der menes med subsistensøkonomisk produktion udredes i kapitel 3.

officielle kanaler fx via brædtsalg, gennem venner/familie eller via sociale medier (fx via salgsgupper på Facebook). Det er derfor kun muligt, at frembringe et estimat ved at fratrække fangerens indhandling fra den indrapporterede fangst, og eventuelt supplere dette med en kvalitativ undersøgelse.

”På baggrund af oplysninger fra den gennemførte spørgeskemaundersøgelse blandt personer med erhvervsjagtbevis kan det beregnes at den informelle sektor i Grønland bidrager med en samlet sum af næsten 130 millioner kroner til den samlede økonomi. Ud af det samlede beløb stammer godt 67,6 fra aktiviteter i byerne medens de resterende 62,2 millioner kroner stammer fra bygderne.” (Rasmussen, 2005).

Tallene er gældende for erhvervsfagere. Det økonomiske bidrag fra folk med fritidsjagtlicens udgjorde, ifølge samme rapport, 52 millioner kr. og det samlede økonomiske bidrag fra den uformelle sektor var således på 182 millioner kroner (Rasmussen, 2005).

2.5.1 Eksterne faktorerers betydning

For at forstå hvordan den samlede økonomi er opbygget, er betydningen af eksterne faktorer nødvendige at tage med i betragtning. Den grønlandske økonomi er på et overordnet niveau stærkt påvirket af eksterne forhold, særligt i forhold til fiskeriekporten. Ifølge rapporten *Fiskeriets økonomiske fodaftryk i Grønland* fra Grønlands Erhverv fra 2013, ville Grønlands BNP falde med en fjerdedel, hvis alene fiskeriet forsvandt fra den ene dag til den anden⁴⁰. Fiskeriekporten, som er den væsentligste indtægtskilde ved siden af bloktilskuddet, er afhængig af priser og efterspørgsel på verdensmarkedet. Hellefisk, torsk og rejer udgør tilsammen knap 90 % af eksportgrundlaget (se figur 14). Det er således forholdsvist få arter eksporten er baseret på. Som jeg i dette afsnit også vil belyse, er importen steget støt henover tiden, og de globaliserende kræfter vil bevirke, at afhængighedsforholdet til udenlandske produkter ikke vil mindske. Dette taget i betragtning sammen med de ustabile⁴¹ priser på verdensmarkedet, kombineret med en svingende efterspørgsel betyder med andre ord, at den økonomiske situation i Grønland er yderst sårbar for

⁴⁰ Og her er der hverken medregnet tal fra fangst af havpattedyr, rendyr sæler mv. eller subsistensøkonomiske aktiviteter.

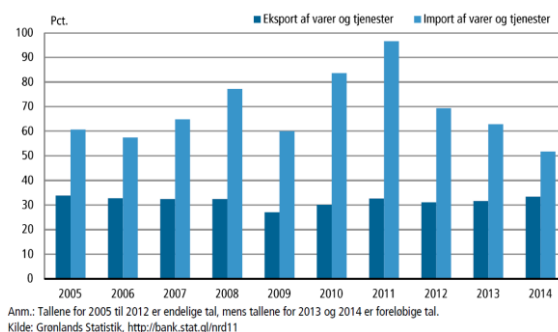
⁴¹ På visse produkter er markedspriserne faldet, fx prisen på rejer er faldet støt, i modsætning til prisen på hellefisk, som er steget. (Fiskeriets økonomiske fodaftryk i Grønland, 2013)

ændringer på verdensmarkedet, og muligheden for at påvirke udviklingen er meget lille eller ikke eksisterende.

2.5.2 Import og eksport

Forholdet mellem eksport og import har altid været diskussionsemne i Grønland. Indførelsen af pengeøkonomi samt introduktionen og deraf afhængighed til produkter fra verdensmarkedet har været medvirkende til at forme en nærmest permanent skæv handelsbalance. Med ønskerne om større økonomisk uafhængighed har der gennem tiden fra politisk side været forsøgt at udvikle økonomien, for enten at øge eksporten eller mindske importen⁴² og for at minimere afhængigheden af bloktilskuddet. Som det fremgår af figur 13 har eksporten været nogenlunde konstant mellem 2005 og 2014 på omkring 30 % af bruttonationalproduktet (BNP), og importen har en mere varierende udvikling, hvilket tilskrives udviklingen indenfor olieefterforskning og søkabelinvesteringer. Selvom importen i 2014 er på det laveste niveau i samme periode, udgør den halvdelen af BNP, og er stadig væsentligt højere end eksporten.

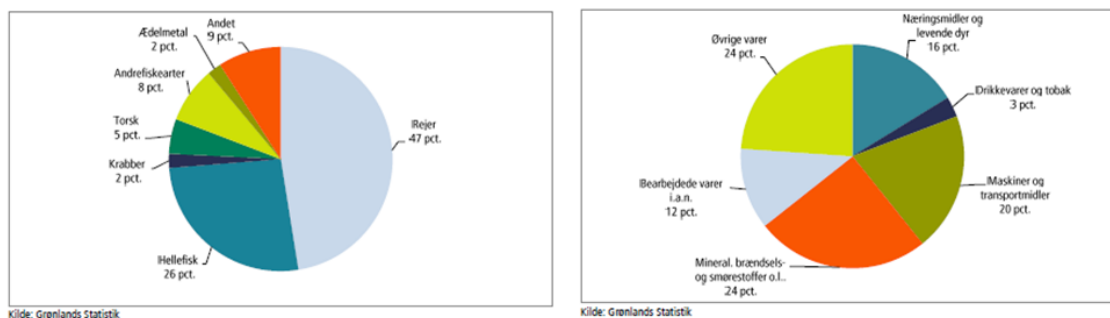
Figur 13 Import og eksport i pct. af BNP, årets priser

Af figur 14 fremgår det hvordan eksport og import var fordelt i 2013. Hovedandelen (89 %) af eksportvarer er produkter fra fiskeriet, især rejer og hellefisk dominerer. På import-delen er billedet mere sammensat med flere forskelligartede varer, og navnlig varer der under alle omstændigheder ikke kan produceres i Grønland.

⁴² I følgende afsnit kommer jeg bl.a. ind på et af disse forsøg

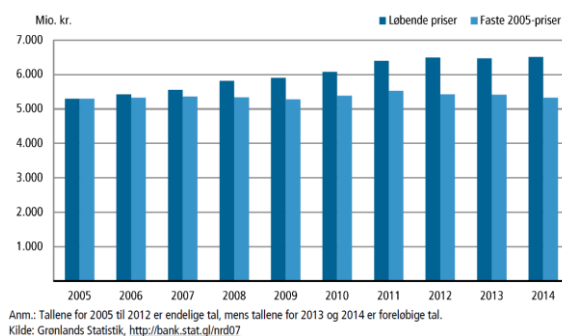
Figur 14 Eksport og import fordelt på varer i 2013 (Statistisk Årbog 2016)

2.5.3 Det private forbrug

Hvis man ser bort fra de førnævnte investeringer, som har haft indvirkning på importen, kunne man godt gå ud fra, at en faldende import vil hænge sammen med et fald i det private forbrug. På figur 15 fremgår det dog, at forbruget i faste 2005-priser har ligget jævnt på samme niveau i hele perioden⁴³. Det stigende gab i det private forbrug mellem løbende priser og faste 2005-priser, indikerer, at befolkningen ikke nødvendigvis køber mere end før, men at varerne er blevet dyrere (Nationalregnskab 2006-2015).

Figur 15 Privat forbrug 2005-2014

2.5.4 Økonomiske aspekter ved fangst og fiskeri

På baggrund af gennemgangen for oven, er det interessant at undersøge mine informanternes holdninger til hvordan erhvervene inden for fangst og fiskeri udvikler sig. GE hæfter sig bl.a. ved de økonomiske og biologiske risici:

⁴³ Faste priser anvendes bedst til at beskrive en faktisk udvikling, da disse, så at sige, er fri for inflation.

"Hvis man politisk beslutter, at de skal have lov til at udleve deres drømme om at være jollefiskere, så skal du også forklare de her mennesker, at der er en risiko. Det er, at det biologiske grundlag kan forsvinde, og det varierer fra år til år. I år eller næste år kan du stå med tomme hænder, og så kan du spørge dig selv om, hvad det så er for en drøm du realiserer? Har du pengene til, at investere i det her erhverv eller er det også noget, der skal komme fra de offentlige kasser? En drøm har en pris, en personlig pris men også for samfundet. De spørgsmål er man nødt til at have med i de her overordnede spørgsmål.

SIK kommenterer på erhvervet fra to sider. På den ene side er der fangeren som lever af alt andet end at fiske, og på den anden side er der fiskeren, som ifølge ham har et bedre erhvervsgrundlag:

"For det første kan man ikke leve af at være fanger i dag. Det kan man ikke. Du har ikke nok indhandlingsmuligheder, du kan ikke sælge sælkødet og sælskind er underskudsgivende i landet. Vi giver en masse tilskud til sælskind, så at sige. Medmindre du er 100 % engageret fanger, fx her i Nuuk, og har mulighed for at sælge det sælkød du har, så kan du måske leve af det. Men hvis du kigger på de mindre byer, kan du ikke leve af at være fanger. Så desværre må jeg sige, at hvis ikke der sker noget, hvor man får mulighed for at indhandle sælkød, så er fangererhvervet en uddøende race. Hvis man kombinerer rensdyr, sælkød, moskusokse, så kan man måske leve af, at være fanger men det er jo ikke alle steder, hvor man har mulighed for at kombinere de tre ting. I Nordgrønland er det jo lidt besværligt medmindre du skal sejle til Langbortistan og bruge masser af penge på fly. Så vi må sige, at fangerne rent faktisk er en uddøende race medmindre man gør et eller andet tiltag for, at genoplive det."

At det er svært for fangerne i de mindre byer, er KNAPK enige i:

"Udfordringen for de områder, hvor der er få muligheder, det er investeringer og ressourcer i form af kvoter. For Qaanaaq, hvor de fisker nok 500.000 tons hellefisk om året indhandler de resten af året ringsæl som der ikke er marked for og 6 isbjørne, hvor de bruger skindet som det eneste sted. Hvalros og narhval men det er også begrænset. (...) Der er ulig fordeling af ressourcerne. Det er få selskaber som har ret til de mest værdifulde ressourcer som rejer, makrel og hellefisk. Det er to-tre selskaber, så det er vi lobbyer for, det er lokale skal kunne gå sammen og investere og få del i kvoter. Det er ikke sundt, at det er få selskaber, der kontrollerer de få ressourcer. Det er i hvert fald ikke fair. Det giver ikke mulighed for nye aktører at komme på banen. Det er svært at få licens til

hellefisk. Det er ikke umuligt men for, at få del i fx rejerressourcerne skal man investere. Man bliver nødt til, at købe kvoter fra de selskaber som sidder på det.

Formanden fra SIK mener endvidere om fiskeriet:

"Fiskeri mener jeg, at der er reelt store chancer for, at man kan leve af. Man lever godt af det i Nordgrønland, hvor hellefiskepriserne er på omkring 20-25 kr. pr. kilo. Jeg vil vove at påstå, at det ikke er rigtigt, at bygdebefolkningen har det skidt i disse år. Der hvor der er penge, hvor pengene cirkulerer, det er i Nordgrønland, hvor man har mulighed for at indhandle hellefisk(...). Jeg mener, at man skal gøre meget mere ud af fiskerierhvervet. Vi er en fiskerination. Det er det eneste vi lever af i dag. Vi har ikke andet udover rubinminen som kommer i gang, men vi har ikke andet."

2.5.5 Skal man være rig for at gå på fangst?

Som GE og KNAPK kommer ind på, så skal man som fanger/fisker købe sig til eller investere for at få andel i de eftertragtede kvoter. Men kvoterne er ikke det eneste man som fanger /fisker skal investere i.

For at kunne tage på fangst er det en forudsætning at have det nødvendige udstyr. Det kræver et køretøj (jolle, snescooter eller hundeslæde), brændstof og redskaber til den form for fangst man udøver (garn, liner o. lign ved fiskeri og rifler og net til fangst). Medmindre fangeren holder sig tæt på beboede områder, eller kender området særligt godt, kan det også være nødvendigt med radio- eller satellitudstyr, til at kalde efter hjælp ved nødsituationer. Det kan med andre ord blive en bekostelig affære at gå på fangst, medmindre man låner eller får hjælpemidlerne.

Erhvervsfanger A forklarede i interviewet, hvad han mener der skal til:

"Jeg har tre rifler, skydevåben, til i alt 25.000 kroner der er gjort klar. Dem kan jeg kun bruge når vejret er ligesom i dag (klart vejr, NCS). De både, fartøjer og redskaber jeg har til sammen, langline og garn osv., de er 1 million kroner værd. For at forsørge sig selv, og måske besætningen eller medhjælper, så kræver det en omsætning på 1 million kroner."

I interviewet med Erhvervsfanger B kommer han flere gange ind på de økonomiske aspekter ved erhvervet: *"Sidste år var jeg faktisk i Danmark, Norge og Sverige for, at lede efter fiskefartøj. Det fartøj jeg var nede og se på, var alting perfekt men så var den 1,1 millimeter for tynd i skroget. Det*

gjorde så, at jeg ikke kunne få den. Så faldt det hele fra igen men okay, jeg vil hellere have 5,5 mio. kr. går fra hinanden dernede også ikke få båden op fremfor, at jeg har en båd til 5,5 mio. kr. til der står på kajen."

Det er altså nogle store pengesummer Erhvervsfanger B her taler om, og en betydelig startkapital er derfor et godt udgangspunkt for at starte som erhvervsfanger. Men ifølge Erhvervsfanger A er det ikke nok at have det økonomiske grundlag:

"For eksempel, jeg har et barn der har taget en videregående uddannelse efter folkeskolen. Han er uddannet til at arbejde på et kontor, eller hvor det nu er. Og han bestemmer sig en dag for at vil være fanger og fisker. Jeg giver ham en million. "Her, så kan du starte". Så efter et år så kommer han, og har brugt en million uden at få noget for det. Fordi han ikke har tilegnet sig faget på samme måde som jeg har gjort. Det liv vi har som fangere og fiskere, det er ikke noget man bare lige kommer ind i fra dag 1."

I interviewet med GE kom vi ligeledes ind på det økonomiske aspekt:

"Hvis præmissen er, at der er uanede kvoter til rådighed og masser af subsidierede kapitaler/penge til rådighed og en politisk vilje. Hvis det er præmissen, så kan vi sige, at jeg godt kan forstå, at der er mange der drømmer om det. Men hvis præmissen er, at du skal ned i banken og låne en halv mio. kr. til din nye jolle og påhængsmotor, og du skal ud og købe en kvote, samtidig med at du skal leve med, at det er din risiko og ingen andres, at kvoten pludselig kan falde eller priserne falder. Vil man så stadigvæk drømme om den tilværelse?"

Og han fortsætter med at sætte spørgsmålstejn ved den aktuelle politiske dagsorden:

"Mit spørgsmål går så den lidt anden vej. Hvad er betingelsen for at sælge den her drøm? Hvis vi nu siger, at den fine undersøgelse, hvor der faktisk er 2000 mennesker som drømmer om, at få deres egen jolle og komme ud og fiske. Hvad skal vi bruge den viden til? Skal vi sige, at det er fint og vi skal nok bidrage til at realisere din drøm. Her har du pengene, jollen, kvoten. Det er jo ikke holdbart. Det skal jo være økonomisk og biologisk bæredygtigt. Man kan jo ikke bare realisere alle menneskers drømme. Jeg vil jo også gerne være rumpilot. Det har vi jo set i den nye koalitionsaftale, at man giver gaver til højre og venstre men også, at man skal lave nye erhvervsgarantifonde, og at der virkelig skal være mulighed for at få kapital. Det reflekterer jo den

udfordring, at der er mange, som har svage økonomiske forudsætninger for, at komme ind i fiskeriet. Og det er endnu inden, at kvoterne koster noget, for de er jo gratis i dag. Der betales ikke ressourcerenteafgift på hele det indenskærs fiskeri som man gør i det udenskærs fiskeri. Min pointe er bare, hvordan vil den drøm være, hvis man pludselig skulle betale det, det koster at komme ind i fiskeriet? For i dag er det samfundet, der betaler for det samtidig med, at samfundet kan konstatere, at vi ikke kan få vikarer i børnehaverne og vi mangler pædagoger, skolelærere, altså sådan set mennesker overalt i samfundet. Det er politisk afvejning.”

Med andre ord mener min informant fra GE, at det kræver en betydelig økonomisk kapital, at starte et arbejde som selvstændig fanger/fisker, og at samfundsbehovet for denne type beskæftigelse ikke nødvendigvis modsvarer behovet for beskæftigelse i andre områder i samfundet.

2.6 Et fremtidigt perspektiv

Der har gennem tiden været flere forsøg på at skabe nye indtægtskilder, og der tales ofte om fx turisme eller en bedre udnyttelse af de fornybare ressourcer⁴⁴. I mit interview med SIK kommer min informant ind på Puisi-sagen, som kort fortalt var et forsøgsprojekt opført af ledende politikere og ledere fra større organisationer (herunder bl.a. Formanden fra SIK selv), hvor man ville eksportere sælpølser og sælolie til Kina. *”Fangererhvervet som noget man kan leve af.. det tror jeg ikke længere på, medmindre man gør nogle tiltag, som gør at man kan sælge kødet. Nu mislykkedes Puisi-projektet desværre, og intentionen har været, at man laver nogle sælpølser af sælkødet, og intentionen har også været, at det skal være muligt at sælge spækket og bruge til tran til medicin. Så det har været et super godt projekt, det er sådan nogle tiltag der skal til, hvis vi skal genoplive fangererhvervet. Hvis ikke, så er det en uddøende race, så at sige”.*

Formanden fra SIK opfordrer i interviewet til at finde en nye måder at udnytte ressourcerne fra fx sælkød og skind, men peger samtidig på nødvendigheden af at sætte mineprojekterne i gang.

⁴⁴ I 2013 deltog jeg i den indledende Arctic Circle Assembly i Reykjavik, Island, hvor en repræsentant fra KNAPK holdt oplæg om udfordringer ved fiskeriet i Grønland. Her kom han bl.a. ind på problemerne ved at man fra Grønland ikke udnytter mere af fisken inden den sælges, det der også kendes som forædlingsgraden. Han eksemplificerede praksis fra Island og Nordnorge hvor de pga. deres forædlingsgrad fx fik flere hundrede procent mere pr. kg torsk i sammenligning med grønlandske fiskere.

"Jeg vil meget gerne have at mineindustrien kommer i gang. Men at tro at vi selv kan finansiere det, det kan vi ikke, og det er vi nødt til at indrømme. Jeg er også fuldstændig ligeglad hvor pengene kommer fra. Vi skal tiltrække virksomheder her til landet. Vi skal tiltrække store virksomheder som har pengepungen i orden til at skabe arbejdspladser(...). At man hele tiden tror, at vi selv kan skabe de arbejdspladser, at vi kan selv... Nej, det er passé. (...) Hvis Narsaq.. Ikke hvis, når den åbner om 2-3 år⁴⁵, så har vi brug for omkring 1500 mennesker til at arbejde dernede. Og det er en vedvarende arbejdsplads, som vil være der i mindst 30 år. Og det vil skabe en økonomi som gør, at vi også muligvis kan starte nogle andre arbejdspladser, måske indenfor fangererhvervet. Med økonomi derfra kan vi måske starte en ny Puisi A/S, så vi får mulighed for at sælge kødet ud af landet, Kina eller Hong Kong, som godt kan lide sælkødet."

Formanden fra SIK afviser således, at arbejdspladserne kan skabes uden at involvere udefrakommende investorer. KNAPK mener også der er muligheder for eksport til Kina:

"Der er muligheder indenfor sælfangst, der er et marked selvom der er EU restriktioner og udfordringer omkring det. Der er muligheder fx i Kina. Udfordringen er, at for at det skal være rentabelt skal man kunne levere, i år er der blevet indhandlet 25.000 sælskind af grønlandssæler. Biologerne vurderer, at man bæredygtigt kan udnytte 500.000 sæler om året. Vi snakkede med Great Greenland og de meddelte, at der var en køber i Kina som var interesseret i, at købe 100.000 skind for, at de kunne få en produktion i gang. Det skal være skind af nogenlunde ensartet størrelse og farve, så der er udfordringer ift. at producere sælskind, men der er muligheder."

2.7 Første delkonklusion

Fiskeriet har altid været det største og vigtigste eksporterhverv i Grønland, og som jeg her i kapitel to har forsøgt at dokumentere, er det stadig gældende i dag. Det er tilmed den erhvervssektor, som stod for den største beskæftigelsesfremgang i 2014. I det gennemgåede kommer jeg frem til, at omkring 90 % af eksporten stammer fra fangst og fiskeri, hvoraf størstedelen udgøres af rejer og hellefisk. Det er således få arter som eksporteres i store mængder, som udgør grundpillen i den

⁴⁵ Formanden fra SIK henviser her til uranmine-projektet i Kuannersuit ved Narsaq, som der endnu ikke officielt er indgivet ansøgning om udnyttelsestilladelse til.

grønlandske eksport. Af gennemgangen fremkom det yderligere, at det grønlandske BNP ville falde med en fjerdedel, hvis fiskeriekseporten ophørte. Fiskeriet er derfor, i højere grad end fangst, det vigtigste erhverv for den samlede grønlandske økonomi. Der er dog god grund til at udforske nye muligheder inden for erhvervslivet. Når den samlede eksport er baseret på de få arter som nævnt, og det på samme tid er verdensmarkedets pris og efterspørgsel der styrer udviklingen, så eksisterer den grønlandske økonomi på usikre præmisser. Medmindre det grønlandske folk finder nye og stabile indtægtskilder, står ønsket om økonomisk og dermed politisk selvstændighed således på et ustabil grundlag.

Klimaforandringer har betydning for udviklingen af erhvervene indenfor fangst og fiskeri. Hvor det varme og isfri vand giver muligheder indenfor fiskeriet, står det anderledes til inden for fangererhvervet. Denne problematik kunne jeg have sat meget større fokus på, men af hensyn til opgavens størrelse, har det ikke været muligt. Ud fra den eksisterende forskning som er refereret til her, er det imidlertid muligt at konkludere, at **klimaforandringer** er en faktor der har betydning for valg af arbejdet som fanger.

Der er flere selverhververe, der arbejder inden for fiskeriet end med fangst. Det er imidlertid svært, at vurdere hvor mange der beskæftiger sig med fangst, og hvor mange der beskæftiger sig med fiskeri. Selvom mange kombinerer erhvervene, ville det være hensigtsmæssigt at tilpasse licenssystemet, eksempelvis således, at erhvervsfanger fik et fangst- henholdsvis et fiskeribevis. På denne måde ville man bedre kunne følge og dokumentere udviklingen inden for de respektive erhverv.

På trods af at det er en relativt lille mængde af arbejdskraft der skal bruges i fabrikkerne, har fabrikkerne svært ved at tiltrække arbejdskraft. Dette til trods for en registreret ledighed. GE mener imidlertid, at der er fuld beskæftigelse, og hvis man antager, at det er korrekt, så kan det være svar på spørgsmålet på, hvorfor fiskefabrikkerne ikke kan tiltrække medarbejdere. Hvis man derimod antager, at det i stedet er et spørgsmål om manglende prestige i arbejdet som fabriksarbejder, som SIK argumenterer, så kan dette også være en forklarende faktor, der har betydning for folks præferencer indenfor erhvervet. Om det rent faktisk er den ene eller anden årsag eller måske en kombination af disse, vil jeg lade stå udenfor opgavens besvarelse. Men den strukturelle og økonomiske gennemgang af erhvervene indenfor fangst og fiskeri underbygger, at

det dominerende fangererhverv, som belyses i det historiske omrids, ikke længere hersker i helheden. Det underbygger ligeledes diskursen i den aktuelle forskning på området. Den næste faktor jeg således finder af betydning, er arbejdets **prestige** eller mangel på samme.

Arbejdet som erhvervsfanger, betyder at man, som Erhvervsfanger A kom ind på, ikke ved om erhvervet giver afkast, og det er således et økonomisk ustabilt erhverv, særligt hvis man ikke i forvejen har de ressourcer arbejdet kræver. Ressourcer som viden om "faget" kom både Erhvervsfanger A og Fritidsfangeren (sidstnævntes erfaringer om dette kommer jeg nærmere ind på i næste kapitel). Jeg finder derfor, at **uddannelse** er en faktor, der påvirker valget af arbejdet med fangst og fiskeri.

Sat lidt på spidsen kan man sige, at man i gamle dage gik på fangst for at få råd til at købe kaffe og andre importvarer ud over at opretholde livet, og i dag går man på arbejde for at få råd til at gå på fangst. Det er i hvert fald opfattelsen i det gennemgåede, samt svarene fra mine informanter, at økonomien spiller en væsentlig rolle. Det kræver således en betydelig økonomisk ballast, at beskæftige sig med fangst og fiskeri. En ballast som GE bl.a. mener det offentlige skal passe på med at bære i for høj grad for de erhvervsdrivende. Ifølge informanterne er der i de seneste år, flere der beskæftiger sig med indenskærs jollefiskeri, og en del af dem kommer fra lønarbejde og/eller har en uddannelse udenfor erhvervet. Det vides dog ikke hvor mange af disse, der i forvejen er aktive indenfor fangst og fiskeri, og hvor mange er nye etableringer. Med øje for hellefiskens prisudvikling og de ændringer i indhandlingen, som jeg har gennemgået oven for, samt den usikkerhed mine informanter ligeledes udtrykker om fangst af fx havpattedyr, skyldes stigningen med stor sandsynlighed en rokering, hvor flere fiskere og fangere går over i fx hellefiske-fiskeriet, hvor der er sikre penge at tjene. Dette giver ifølge GE og SIK nogle problemer med at dække behov på hele arbejdsmarkedet, samtidig vækker det bekymringer for fiskeriets bæredygtighed. Men hvis lønarbejdere der har en anden og eventuelt højere uddannelse udenfor fangst og fiskeri, vælger fangererhvervet til af for eksempel økonomiske grunde, så viser dette også, at økonomien spiller en større rolle i arbejdspræferencer, end den arbejds-/livsform lønarbejderne i forvejen har etableret. **Økonomi** i en bred forstand (forstået som fx løn, økonomisk tryghed, økonomisk råderum) er således også en faktor jeg finder, der har betydning for om man vælger at arbejde med fangst og fiskeri.

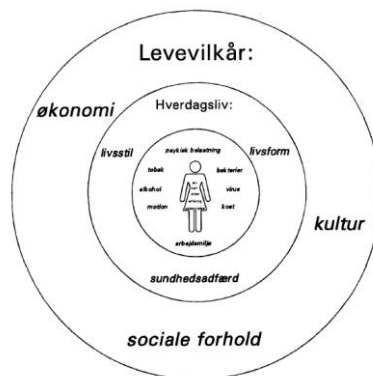
KAPITEL 3

3.1 Levevilkår og Livsformer i Grønland

I perioden mellem 1975 og op til udgivelsen af levevilkårsundersøgelsen SLiCA i 2007 er der foretaget en håndfuld levevilkårsundersøgelser. Den første undersøgelse *Sociale Problemer i Grønland* (1975) fra Socialforskningsinstituttet i Danmark (From et.al, 1975), havde til formål at kortlægge de sociale konsekvenser af de hastige samfundsændringer, der blev foranlediget af den danske stat efter Grønland officielt blev indlemmet som et amt i den danske stat. Undersøgelsen havde et særligt fokus på de sociale problemer, der opstod i forbindelse med erhvervsomlægningen og den danske tilkaldte arbejdskraft. I et levevilkårsperspektiv præsenterede undersøgelsen resultater på væsentlige områder, bl.a. indenfor grønlændernes uddannelse, arbejde og fritidsinteresser. Undersøgelsen blev baseret på danske værdier og normsæt, hvilket kommer tydeligt til udtryk i den måde befolkningen bliver spurgt på. Eksempelvis bliver befolkningen adspurgt om deres fritidsaktiviteter, hvoraf nogle af svarmulighederne fx var at gå i biografen eller at se fjernsyn (ibid.). Da langt fra alle havde den mulighed, er undersøgelsens sociale parametre derfor ikke på alle områder tilpasset den grønlandske virkelighed i 1970'erne.

20 år senere blev denne efterfulgt af levevilkårsundersøgelsen Den grønlandske Sundhedsprofil 1993-95 (Bjerregaard et.al, 1995). Undersøgelsen var særligt opmærksom på konsekvenserne af et mere globaliseret Grønland og den hastige udvikling, der accelererede efter anden verdenskrig. Her blev 1580 grønlændere i byer og bygder adspurgt om deres levevilkår. Til at undersøge levevilkårene er der udover områderne indenfor sundhed, uddannelse, arbejde og sprog, i undersøgelsen udvalgt en række livsstilsparametre. Dette omfatter hyppighed og frekvens af indtagelse af grønlandsk traditionel mad, kirkebesøg, sociale vaner (fx hvor ofte man besøger andre byer), tid der bruges på motion, læsning og at se fjernsyn. Herunder på figur 17 ses den sundhedsmodel, der blev anvendt til undersøgelsen. Modellen illustrerer hvordan mennesket i centrum er påvirket af egne valg, nære omgivelser og samfundsskabte betingelser.

Figur 16 Sundhedsmodellen fra Den Grønlandske Sundhedsprofil 1993-1995 (SIF, 1993).

Undersøgelsen fra 1993-95 blev igen fulgt op af undersøgelser i 1999-2001 og 2005-2007, som blev udført på grundlag af samme sundhedsmodel.

Graden af tilfredshed med livet er en kompleks måleenhed, og der er igennem tiden opstået delte meninger om hvordan den bedst måles. I den grønlandske sundhedsprofil 1993-95 påpeges og forudsættes det, at en persons sundhed har kulturelle og sociale årsagssammenhænge. Det er med andre ord opfattelsen, at det personlige univers som gennem tid og sted opbygges i hver enkelt individ er medbestemmende for den enkeltes levevilkår (Bjerregaard et.al., 1995). Som jeg kommer ind på flere steder i specialet er denne opfattelse ligeledes en del af diskursen om sociale parametre i arktiske levevilkårsundersøgelser⁴⁶.

Grønlands Statistik udgav i 1994 en levevilkårsundersøgelse på anmodning af det daværende Hjemmestyre. Her blev indsamlet 1121 besvarelser fra interviews om materielle og økonomiske levevilkår, herunder bolig- og erhvervsforhold, økonomi, forbrug og fritidsaktiviteter (Levevilkårsundersøgelse, 1994). Undersøgelsen blev udarbejdet med baggrund i, at der for det første manglede data om levevilkår i Grønland, og for det andet, at man ønskede at evaluere hvordan samfundet havde udviklet sig i tiden efter hjemmestyrets indførsel (Andersen og Poppel, 2004). Resultatet af undersøgelsen startede tankerne om, at der skulle findes en ny måde at observere og dokumentere levevilkår i Grønland. Undersøgelsen fra 1994 blev lavet efter en skandinavisk velfærdsmodel, *den skandinaviske model*, som netop var blevet anvendt til en dansk levevilkårsundersøgelse nogle få år forinden (ibid.). Modellen indeholder en række sociale parametre specifikke for de skandinaviske samfund, hvor formålet er, at kunne identificere og

⁴⁶ Se fx afsnit 3.7 og 3.8, samt diskussionen i kapitel 4.

måle tendenser i velfærdsudviklingen (Poppel, 2015). Den beskriver et samfund, der er bygget op om omfattende socialt system, hvor staten sørger for alle borgere, ved at borgerne tilsvarende solidarisk bidrager i form af forholdsvis høje skatter (Hansen, 2005). Selvom der er flere fællesnævnerne med det grønlandske samfund, der administrationsmæssigt på mange væsentlige områder, er en kopi af det danske system (Skydsbjerg, 1999), affødte undersøgelserne spørgsmål som den skandinaviske model ikke kunne besvare. For eksempel fremstod levevilkårene i bygderne ringere end i byerne, men det fik tilsyneladende ikke folk i bygderne til at flytte derfra (Andersen og Poppel, 2002; Poppel, 2015). Det blev derfor klart, at der var behov for at designe en ny levevilkårsmodel, som kunne reflektere de virkelige levevilkår i Grønland. Netop denne form for utilstrækkelighed i resultater, der er baserede på levevilkårsmodeller, var et af Højrup's kritikpunkter, når det kommer til levevilkårsteorier. Han påpeger, at de konventionelle levevilkårsteorier, er udformet for abstrakt, for at kunne rumme så mange variabler som muligt, og afviser, at man med den metode nuanceret kan bestemme hvad der er gode levevilkår et bestemt sted (Højrup, 1983).

Hvor den grønlandske sundhedsprofil 1993-95 måler velstand som et indeks ud fra individets ejerskab af en given række forbrugsgoder, måler levevilkårsundersøgelsen SLiCA levevilkår som den enkeltes besiddelse af ressourcer, som kan bruges såfremt nogle givne kriterier er opfyldt.

SLiCA var et resultat af en større undersøgelse af levevilkårene blandt de oprindelige befolkninger i Arktis. Undersøgelsen blev iværksat i slutningen af 90'erne, og resultaterne blev første gang udgivet i 2007 (Poppel et.al, 2007). I undersøgelsen blev individer over 15 år⁴⁷ fra den oprindelige befolkning i fire lande i Arktis, henholdsvis Canada, Alaska, Tjukotka og Grønland, interviewet ansigt til ansigt, med en række spørgsmål, bl.a. om deres opvækst, arbejde og tilfredshed med livet (Poppel, 2015a).

SLiCA-projektet var den første undersøgelse i sit omfang, hvor man har forsøgt at gå et lag dybere ned i befolkningens levevilkår i Grønland. I 2004 blev der fra Arctic Human Development Report (AHDR) påpeget, at der udover de erklærede aspekter for menneskelig udvikling fra FN's Human Development Index (levealder, uddannelse og BNP pr. indbygger), findes 3 områder som er af betydning for menneskelig udvikling i Arktis (ADHR, 2004). De tre områder blev defineret som

⁴⁷ I Grønland.

kulturel velstand, kontrol over egen skæbne og kontakt med naturen⁴⁸. AHDR var den første tværarktiske levevilkårsundersøgelse, hvor Grønland er inkluderet⁴⁹. Rapporten blev lavet på baggrund af en vedtagelse af Inari-deklarationen af 2002 af Arktisk Råd i 2002. Formålet var at oprette en arktisk videnbank, som bl.a. skulle måle effekten af de hastige samfunds- og klimaændringer i Arktis (ADHR, 2004). Hvilke indikatorer som har betydning for disse områder, sammen med de tre levevilkårsområder ifølge FN's Human Development Index (HDI), som er Sundhed og velstand, Uddannelse, Levestandard (målt i BNP pr. indbygger) blev i 2010 udmøntet i rapporten Arctic Social Indicators (ASI). ASI er således et katalog af sociale indikatorer, udviklet af en gruppe ledende forskere og eksperter indenfor arktisk forskning indenfor de seks definerede levevilkårsområder (ASI, 2010).

På baggrund af AHDR's anbefalinger blev disse seks områder (Sundhed og velfærd, Uddannelse, Levevilkår, Kulturel velstand, Kontakt med naturen og Kontrol over egen skæbne) integreret i desiginet for SLiCA projektets afrapportering (Poppel, 2014a).

Der blev i SLiCA-undersøgelsen interviewet i alt 1197 informanter fra den grønlandske befolkning, undersøgelsen var derfor repræsentativ for landet på undersøgelsens tidspunkt (Eliassen et.al, 2012) og over 600 tabeller blev udarbejdet på baggrund af resultaterne.

I 2015 blev der indsamlet nye data for området ved Qeqertarsuatsiaat. Grunden til at dette område er af særlig interesse, er den kommende rubinmine der kommer til at ligge tæt på området, og som således kommer til at få en stor betydning for levevilkårene i den fastboende befolkning i Qeqertarsuatsiaat (Snyder og Poppel, under udgivelse).

3.2 Arbejde og arbejdspræferencer

Hvordan vi arbejder og hvad vi arbejder med har ændret sig drastisk i de sidste århundrede i Grønland. For 100 år siden handlede arbejde for grønlænderne langt fra om præference eller interesse, på samme måde som i dag. Fangst og fiskeri har beskæftiget det grønlandske folk lige så

⁴⁸ Hvad der nærmere ligger bag disse indikatorer, kommer jeg ind på i afsnit 3.7

⁴⁹ Dog ikke den første til at sammenligne levevilkår i Arktis, den grønlandske sundhedsprofil fra 1993-95 perspektiverede eksempelvis til forhold i Canada (Bjerregaard et.al, 1995).

længe landet har været befolket, og i dette kapitel vil jeg med udgangspunkt i bl.a. SLiCAs resultater undersøge den kulturelle tilknytning til de traditionelle erhverv

Ifølge SLiCA er der 79 % af den grønlandske befolkning, der anser traditionelle aktiviteter såsom fangst og fiskeri, som værende vigtige eller meget vigtige for identitetsfølelsen (Tabel 142; Poppel et.al, 2007). Når disse tal sammenlignes med antallet af arbejdere indenfor fangst og fiskeri, som ifølge det gennemgåede i kapitel to svarer til 10 % af arbejdsstyrken, fremstår det da som et paradoks. I det følgende vil jeg give et overblik over de resultater fra SLiCA-undersøgelsen, der kan være med til at belyse grønlandernes arbejdspræferencer, og supplere disse med udsnit af mine egne forskningsinterviews.

På tabel 1 fremgår det, at der i 2007 i Grønland er 56 % der foretrækker et lønnet arbejde, 30 % der ville foretrække udelukkende at arbejde med jagt, fiskeri og forarbejdning, mens 14 % foretrækker en kombination af et lønnet arbejde og jagt, fiskeri og forarbejdning.

Tabel 1 Foretrukken arbejdsform i Grønland (SLiCA tabel 426; Poppel et.al, 2007)

	Grønland
Lønnet arbejde	56 %
Selvstændigt arbejde med fangst og fiskeri	30 %
Både lønnet arbejde og fangst og fiskeri	14 %

Men ser man på de regionale data, som fremgår på tabel 2, ses det at der er stor variation i mellem de forskellige arbejdsformer. I Nordgrønland topper præferencerne for at arbejde i lønnet arbejde med 70 %, mens det i Syd- og Østgrønland er henholdsvis 62 % og 63 % der angiver det samme. Kun i Midtgrønland og Diskobugten ligner tallene tilnærmelsesvis det gennemsnitlige resultat.

Tabel 2 Foretrukken arbejdsform, fordelt på regioner i Grønland (SLiCA tabel 427; Poppel et.al, 2007)

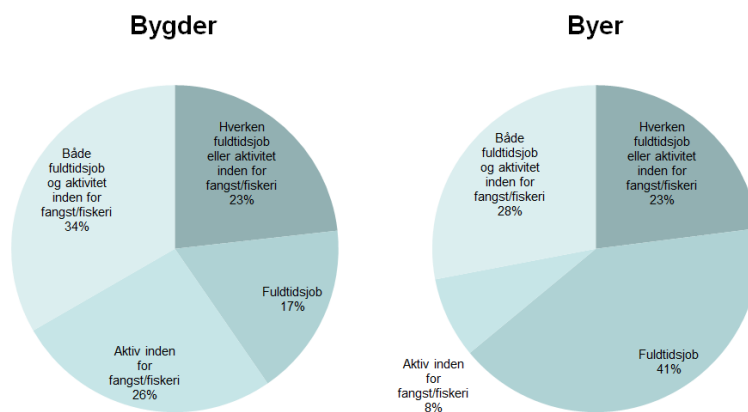
	Sydgrønland	Diskobugten	Midtgrønland	Nordgrønland	Østgrønland
Lønnet arbejde	62 %	56 %	50 %	70 %	63 %
Selvstændigt arbejde med fangst og fiskeri	11 %	14 %	18 %	2 %	15 %
Både lønnet arbejde og fangst og fiskeri	27 %	31 %	32 %	28 %	22 %

Af tallene fra Qeqertarsuatsiaat fremgår det, at antallet af folk der foretrækker lønnet arbejde over selvstændigt arbejde indenfor fangst og fiskeri, er steget fra 49 % til 57 % i 2015, og at færre foretrækker at arbejde i en kombination af lønnet og subsistensøkonomisk arbejde, fra 16 % i 2007 til 11 % i 2015 (Snyder og Poppel, under udgivelse). Ifølge Snyder og Poppel var andelen af personer i Qeqertarsuatsiaat, som angav, at de havde et lønnet arbejde i 2007 på 73 %, hvilket i de nye resultater fra samme område lå på samme niveau i 2015 (ibid.).

Når det kommer til tilfredsheden med at kombinere arbejde med subsistensøkonomiske aktiviteter, er der færre der svarer, at de er utilfredse, således er der kun 3 % i 2015 der angiver at de er utilfredse, hvilket er 5 procentpoint færre end i 2007. Faktisk er der ifølge Poppel og Snyder flere der svarer, at de enten er tilfredse eller meget tilfredse i forhold til i 2007 (ibid.). Til sammenligning angiver 2 % på landsplan i 2007, at de er utilfredse med at kombinere arbejdet med subsistensøkonomiske aktiviteter (SLiCAs tabel 452, Poppel et.al, 2007).

På figur 18 ses en grafisk illustration af hvordan de adspurgte arbejdede henholdsvis med og uden fangst/fiskeri fordelt på byer og bygder i 2007 (Omdelt lektionsmateriale, Poppel 2013). Her fremgår det, at knap en fjerdedel fra by såvel som bygd slet ikke beskæftiger sig med fangst eller fiskeri. Lidt over en fjerdedel i bygderne er aktive indenfor fangst eller fiskeri, og dette tal er nede på under hver tiende i byerne. Antallet af dem som kombinerer et lønnet arbejde med aktivitet indenfor fangst eller fiskeri ligger tættere på hinanden i både byer og bygder med en andel på henholdsvis 28 % og 34 %.

Figur 17 Kombination af fuldtidsjob og aktivitet inden for fangst og fiskeri hos den enkelte inden for de seneste 12 måneder i Grønland. Fordelt på byer og bygder

Kilde: Omdelt lektionsmateriale, Poppel 2013

Min informant Fritidsfangeren er blandt de 28 % der kombinerer et fuldtidsjob med aktiviteter inden for fangst og fiskeri. I interviewet forklarede han, hvorfor han foretrak denne arbejdsform:

"Jeg kan godt lide den måde, det er på nu. Dvs. jeg har et fuldt lønnet arbejde som betaler alle regninger og faste udgifter, og jeg har også råd til, at gå i Brugsen og handle det jeg skal. Men jeg foretrækker, at kunne bruge min fritid på, at tage ud og jage selv. Skyde rensdyr så man har til en hel sommer/efterår/vinter og supplere det med torsk, ørred og laks, som vi selv fanger mestendels. Når vi ikke fanger nok laks fx, så køber vi dem foran Brugsen til fryseren. Om vinteren er det så ryper, edderfugl om efteråret indtil fryseren er fyldt. Resten for fornøjelsens skyld. Når det så er sagt, så kunne jeg godt tænke mig, at arbejde med fangst og fiskeri også. (...) [J]eg har en lille iværksætterdrøm i maven om, at blive adventureguide eller outdoor outfitting, hvor man i jagtperioden kan tage turister med ud på fx trofæjagt efter rensdyr eller moskus, ørred. Ja, jage lidt vildt som trofæ. En lille spirende drøm simpelthen fordi jeg interesserer mig for fangst og fiskeri, og jeg gerne vil gøre mere ud af det."

Fritidsfangeren kommer i samme svar selv ind på, hvorfor han ikke springer ud i det på fuld tid:

"Jeg tror ikke, at det er noget som jeg vil gå ind og arbejde med fuld tid. Dertil er økonomien for usikker, og der er jeg ret tryk i det arbejde jeg har, og hvor man tjener godt til dagen og vejen. Men jeg kunne godt tænkte mig lidt mere fangst og fiskeri."

Han uddyber dette i et andet spørgsmål, hvor jeg spørger ind til, hvad der er vigtigt i hans valg af arbejdsform:

"En af tingene er bl.a. at jeg godt kan lide, at tale med folk og rådgive omkring det(...). Derudover er det et ikke-farligt erhverv, og det er egentlig rart nok, at have med pga. den risiko der er forbundet med, at tage ud og fiske hver dag. Økonomien spiller en rigtig stor rolle i og med, at vi har hus, båd, familie der skal forsørges og en masse regninger som skal holdes ved lige. Det spiller i allerhøjeste grad en stor rolle. Så er jeg nået et punkt i min tilværelse hvor jeg føler, at jeg ikke vil gå ned på særlige mange ting, som det vil kræve, at starte op af sig selv. Det spiller også en vigtig rolle, hvor økonomien og baglandet skal være i orden før jeg tør, at kaste mig ud i noget nyt."

Herudover kommer fritidsfangeren også ind på, at han i forbindelse med egen interesse har undersøgt området inden for trofæjagt:

"Trofæjagt har været i gang i Grønland siden 90'erne, hvor det blev lovligt. Der er nogle få etablerede trofæjægere i Sisimiut og Kangerlussuaq. Og nogle enkelte i Nuuk men stadig på udviklingsniveauet."

Konceptet omkring trofæjagt er derfor i forhold til de traditionelle erhverv et forholdsvis nyt erhverv, som stadig er under udvikling. På trods af dette, er det, ifølge fritidsfangeren, ikke et let erhverv at etablere sig i, han tilføjer:

"Det er et svært fag at komme ind i. Turismen i Grønland generelt er jo stadigvæk spirende, så der er ikke grundlag for det medmindre man har en fast kundekreds eller nogle samarbejdspartnere i udlandet. Dem der er inde i det, gør det godt, men det er svært for nogle nye at komme til. Det er bl.a. en stopklods for, at jeg ikke har kastet mig ud i det. Som sagt, økonomien kan godt være svær i starten."

Q: Hvorfor er det svært for nye at komme til?

Fritidsfanger: Fordi der er en masse lovgivningsmæssige krav til trofæjægere, der skal være på plads. Jeg undersøgte lidt omkring det, og jeg kunne godt opfylde en hel del af kravene, men det kræver også, at man har et indgående kendskab til naturen omkring Nuuk, hvis man skal være på jagt efter rensdyr. Der er min viden omkring Nuuk og rensdyr bestanden for lille til, at jeg vil kunne sige, at den 17. august tager vi over til det område fordi det er der, de store dyr er. Der har jeg ikke erfaring nok endnu. Derudover har de her trofæjægere allerede kontakt til udlandet, som udbyder

deres trofæjagt til deres kunder i USA, Tyskland, Polen etc. så det handler også om, at få fodfæste inden for de etablerede kanaler. Det er derfor jeg vurderer, at det er svært at komme ind på det område.”

Viden og regulering er således hæmmende faktorer for fritidsfangerens fravalg af erhvervet inden for trofæjagt.

3.2.1 Flere resultater fra SLiCA

På tabel 3 fremgår det, at 87 % af de grønlandske respondenter i SLiCA-undersøgelsen mener, at arbejde er vigtigt eller meget vigtigt i forhold til identitetsopfattelsen.

Tabel 3 Aktiviteter og skikke der er vigtige for identitetsfølelsen, fordelt på lande (SLiCA tabel 142, Poppel et.al, 2007)

	Arbejdets betydning for identitetsfølelsen
Meget vigtigt	51 %
Vigtigt	36 %
Ikke særligt vigtigt	6 %
Slet ikke vigtigt	6 %

Den opfølgende SLiCA-undersøgelse fra Qeqertarsuatsiaat viser, at befolkningen arbejder mere i 2015 i forhold til samme undersøgelse i 2007. Der var således 53 % der svarede, at de arbejder mere end 40 timer om ugen, en stigning fra 41 % i 2007, hvilket ifølge Poppel og Snyder overvejende skal tilskrives etableringen af minen (Snyder og Poppel, under udgivelse).

I 2007 mente 79 % på landsplan, at fangst og fiskeri er vigtigt eller meget vigtigt i forhold til identitetsopfattelsen, mens 13 % mente det enten ikke er vigtigt eller overhovedet ikke er vigtigt⁵⁰. Respondenterne i SLiCA blev i 2007 også spurgt om deres tilfredshed med mulighederne for fangst og fiskeri (se tabel 4). På landsplan er det angivet, at 19 % er meget tilfreds med

⁵⁰ SLiCA tabel 142, se tabel 5

mulighederne for fangst og fiskeri, 58 % angiver de er nogenlunde tilfredse, mens 29 % angiver at de er hverken tilfredse eller utilfredse⁵¹.

Tabel 4 Tilfredshed med mulighed for fangst og fiskeri, fordelt på lande (SLiCA tabel 49; Poppel et.al, 2007)

	Tilfredshed med mulighed for at gå på fangst og fiskeri i Grønland
Meget tilfreds	13 %
Nogenlunde tilfreds	58 %
Hverken tilfreds eller utilfreds	29 %

Undersøgelsen i Qeqertarsuatsiaat viser ydermere, at tilfredsheden med muligheden for at gå på fangst og fiskeri er steget fra 49 % i 2007 til 57 % i 2015 (Snyder og Poppel, under udgivelse). Til sammenligning var der i 2007 på landsplan 58 % der var tilfredse med muligheden for at gå på fangst og fiskeri (se tabel 4).

3.3 Perspektivering

Landene i Arktis omgiver de forskellige befolkninger med mange af de samme naturgivne betingelser. Det barske klima, de store afstande mellem befolkede områder og afhængigheden af naturens ressourcer er blandt de mest almindelige fællesnævner. Men selvom landene har meget til fælles, og undergår mange af de samme ændringer, er de på nogle områder vidt forskellige. På tabel 5 fremgår det eksempelvis, at fangst og fiskeri er meget vigtig for 77 % i Alaska og 76 % i Tjukotka mod 36 % i Grønland. Der er altså over dobbelt så stor en andel i både Alaska og Tjukotka i forhold til i Grønland, som mener, at fangst og fiskeri er meget vigtigt i forhold til identitetsfølelsen.

⁵¹ Desværre giver den foreliggende tabel ikke mulighed for at differentiere og analysere respondentgrupperne som var indifferente henholdsvis utilfredse eller meget utilfredse med muligheden for fangst og fiskeri.

Tabel 5 Aktiviteter vigtige for identitetsfølelsen, fordelt på lande (SLiCA tabel 142; Poppel et.al, 2007)

	Alaska	Tjukotka	Grønland
FANGST OG FISKERI			
Meget vigtigt	77 %	76 %	37 %
Vigtigt	18 %	23 %	42 %
Ikke særligt vigtigt	3 %	1 %	13 %
Slet ikke vigtigt	2 %	< 1 %	8 %
ARBEJDE			
Meget vigtigt	50 %	51 %	51 %
Vigtigt	37 %	26 %	36 %
Ikke særligt vigtigt	9 %	21 %	6 %
Slet ikke vigtigt	4 %	2 %	6 %

Samme tabel viser samtidig, at arbejdets betydning for identitetsfølelsen ligger på nogenlunde samme niveau.

Et af de områder hvor forskelle mellem landene kommer til udtryk er bl.a. ved at se på hvordan folkene opretholder traditionelle delingsprincipper. Som jeg også kommer ind på andre steder i opgaven, så har delingskulturen i Grønland ændret sig fra at være et moralsk princip til at have karakter af foræring. I Canada er det derimod ualmindeligt, og ildeset at produkter fra fangst og fiskeri sælges (Aslaksen et.al, 2008; Gombay, 2010; Poppel, 2008).

Der er også forskelle at finde i de arktiske naboers arbejdspræferencer. Således gav 15 % af respondenterne fra Alaska i SLiCA-undersøgelsen udtryk for, at de foretrækker et lønnet arbejde, 77 % foretrækker både et lønnet arbejde og arbejde med fangst, fiskeri og forarbejdning, mens 8 % ville foretrække at arbejde alene med fangst, fiskeri og forarbejdning (se tabel 6). I forhold til Grønland og Tjukotka er forskellen væsentlig.

Tabel 6 Foretrukken arbejdsform, fordelt på lande

	Alaska	Tjukotka	Grønland
FANGST OG FISKERI			
Lønnet arbejde	15 %	40 %	56 %
Både lønnet arbejde og fangst og fiskeri	77 %	28 %	14 %
Selvstændigt arbejde med fangst og fiskeri	8 %	32 %	30 %

Subsistensøkonomiske aktiviteter udøves i hele Arktis, men bliver praktiseret og opfattet forskelligt mellem landene. Dette gælder således også fangsten og nødvendigheden af den. Dette kan til dels forklares med landenes forskellige kolonihistorier (Poppel, 2008), og dels i forskellene i de politiske systemer (Aslaksen et.al, 2008). Dette bl.a. fordi der i Grønland er et meget omfattende socialt system, der er med til at sikre et minimum i levestandard.

Min informant fra KNAPK påpeger desuden, at der også er forskelle i det økonomiske ansvar:

”Vi har jo en kvote på storhvaler betinget af, at vi kulturelt set spiser en mængde hvalkød men dem der så skal fange hvalen, de skal investere fartøj, udstyr, mandskab, brændstof og masser af tid til at arbejde. Er det så noget de skal have i støtte eller skal de have mulighed for, at sælge kød på markedsvilkår? I Alaska er det jo ”community”, der deler arbejdsbyrden. Her er det fartøjsejer som skal investere ressourcer, krav om at have harpun for at fange de hvaler, så der er en forskel der.”

Der er således også forskel på opfattelsen af, hvem der skal bære den økonomiske byrde i at opretholde fangsten i Arktis.

3.4 Livsformer

Den måde hvorpå vi lever vores liv er forskellig fra person til person og fra en kultur til en anden. Fra barnsben bliver vi hver især præget i forskellige retninger og i forskellig grad.

Men hvordan vi vælger at leve vores liv, hvilken retning vi tager og om vi bliver hvor vi er opvokset, eller flytter os, er alt sammen individuelle beslutninger, som til sammen udgør den livsform vi vælger at leve i. Men som det også fremgår af citatet fra Højrup i boksen herunder, handler hvad vi vælger, i høj grad også om, hvilke betingelser vi befinder os under. Med afsæt heri, vil jeg i det følgende beskrive nogle af de betingelser det grønlandske samfund lever under.

3.4.1 Livsformer i Grønland

Befolkningen i Grønland er et sammensat folk, formet af forholdet mellem den oprindelige befolkning og tilflyttere. Den forholdsvis beskeden population på lidt over 56.000 mennesker er spredt ud over det store areal på 2.166.086 km² som landet udgør (Statistisk Årbog 2016).

Størstedelen af befolkningen er indfødte grønlændere, hvor godt 6.000 er tilflyttere, hvilket gør den grønlandske befolkning til det eneste oprindelige folk i verden, der er majoriteten i sit eget land. Landet er med 81 % overvejende dækket af indlandsis, og livet leves således på kysten, hvor de sidste 19 % betragtes som isfri. Klimaet er barskt, med arktiske vejrforhold, som betyder, at middeltemperaturen i sommertiden ikke overstiger 10 grader (ibid.). Den store afstand mellem bygder og byer betyder bl.a., at der er stor varians i klima og naturforhold, og derfor også forskel på befolkningens sprog, kultur og livsformer. Overordnet er der tre hovedsprog: Vestgrønlandsk, Østgrønlandsk og Inughuit, sidstnævnte tales af en del af befolkningen i Qaanaaq og Thule. Hver by har sine dialekter, og nogle er så distinktive, at man kan høre ud fra sproget præcis hvilken by eller bygd de kommer fra. De fleste tilflyttere taler dansk og/eller engelsk.

Populationen i Grønlands byer og bygder er sat sammen af en bred befolkningsgruppe, hvor nogle er indfødte i det enkelte sted, andre er tilflyttere fra andre byer eller bygder, mens andre igen er tilflyttere fra Danmark eller andre lande. I hovedstaden Nuuk er blandingsforholdet af indfødte og tilflyttere større end de andre byer. Administrativt er befolkningen delt op i 4 kommuner, henholdsvis Qaasuitsup Kommunia, Qeqqata Kommunia, Kommuneqarfik Sermersooq og Kujalleq Kommunia.

På landsplan er der godt 3.000 flere mænd end kvinder.

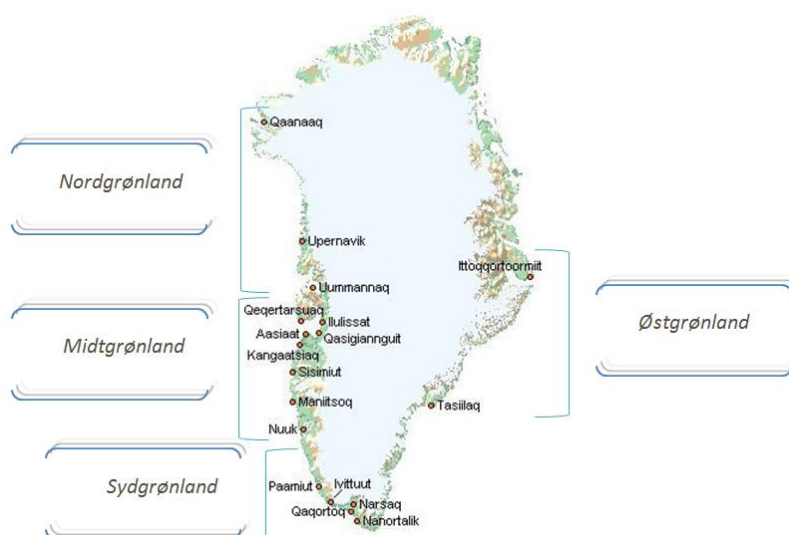
Dette skyldes dels at en stor andel af den tilkaldte arbejdskraft i landet er mænd, og at der er lidt flere kvinder

"LIVSFORMEN er det, der er muliggjort af levevilkårene. LEVEVILKÅRENE er det, der er relevant og nødvendigt i forhold til livsformen" (Højrup 1983)

end mænd der rejser ud af bygderne eller byerne⁵²(Poppel, 2007; Larsen, 2007).

Det vil være en umulig opgave, at fremstille en detaljeret beskrivelse af livsformerne i Grønland i en opgave af denne størrelse. Dertil er der for mange variationer i befolkning, geografi, klima og kultur. Men da livsformerne kan være med til at nuancere betydningen af fangst og fiskeri for individ og samfund, vil jeg forsøge, i en meget overordnet grad, at belyse nogle af de mest almindelige elementer ved livsformerne i Grønland. For at anskueliggøre livsformerne har jeg på figur 19 delt den grønlandske befolkning i 4 geografiske grupper. Nord-, Syd-, Midt- og Østgrønland. Dette er gjort med væsentlige forbehold. Min hensigt er ikke, at gruppere det grønlandske folk specifikt til en bestemt kultur eller befolkningsgruppe. Hvad der beskrives i det følgende, gælder ikke nødvendigvis for alle folk i den pågældende gruppe. Der vil også være store variationer fra by til by og fra bygd til bygd. Nogle byer vil derfor måske passe bedre kulturelt eller klimatisk i en anden inddeling. Følgende er således baseret på en kombination af forskellige kvalitative og kvantitative data samt personlige erfaringer⁵³.

Figur 18 Geografisk inddeling af befolkningsgrupper i Grønland

⁵² Ifølge rapporten Vandringer 1981-2003 fra Grønlands Statistik er der i gennemsnit 125 kvinder (der er født i landet) der udvandrer pr. 100 mænd.

⁵³ Dette er baseret på min opvækst i henholdsvis Aasiaat og Sisimiut, samt mine erfaringer fra at have boet i Nuuk siden 2010.

Nord

Livet i Nordgrønland dikteres i høj grad af naturen. Om vinteren står solen ikke op i omkring 3 måneder, og om sommeren går solen tilsvarende ikke ned. Nordgrønlands farvande fryser om vinteren helt til, og derfor er forsyningsgraden med importerede varer lavere i forhold til Sydgrønland. Det betyder, at folket er afhængigt af naturens ressourcer. Kosten består af hovedsagligt af kød fra hvaler, sæler, isbjørn og fisk og i mindre grad importeret kød. Ikke alle steder er der adgang til frisk frugt og grønt. Grøntsager og frugt forefindes derfor ofte i tørret/frossen tilstand eller i konserverdåser. Råvarerne spises rå, forarbejdede eller fermenterede, og den særlige sammensætning af den arktiske kost har udover en kulturel betydning også en stor næringsmæssig værdi (Hertz, 1995; Hovelsrud et.al 2011). Der er flere bygder end byer i Nordgrønland, og området hører administrativt under Qaasuitup Kommunia (Greenland in Figures, 2016).

Midt

I Midtgrønland er der flere byer i forhold til andre steder i landet, og derfor også en højere befolkningskoncentration. Området går fra Nuuk til Qeqertarsuaq. De nordlige byer som fx Aasiaat har ishav om vinteren. I Midtgrønland kan der jages moskus, rener, hvaler, sæler og ind i mellem også isbjørn. Kosten er mere varieret i Midtgrønland, eftersom der er en større forsyningsgrad fra udlandet. Der tales en blanding af nordgrønlandsk, midtgrønlandsk og sydgrønlandsk, dansk og engelsk, idet der er en høj varians af tilhørsforhold. Folket i Midtgrønland hører under to kommuner. Fra Nuuks grænse til nord for Sisimiut hører folket under Qeqqata Kommunia og fra grænsen ved Sisimiut og nordover administreres befolkningen af Qaasuitsup Kommunia (Greenland in Figures, 2016).

Syd

Sydgrønland adskiller sig væsentligt fra de andre landsdele ved at være hjemsted for landets godt 60 fåreholdersteder (Statistisk Årbog 2016). Klimaet tillader en større variation af husdyr, og her finder man således udover får også heste, høns og køer. Udover storisen, drivis og isbjerge der kommer nordfra, er havet tilgængeligt året rundt, og temperaturen når sjældent under -10 grader om vinteren. I forhold til Øst- og Nordgrønland er der en god forsyningsgrad med både skib og fly. Der er flere bygder end byer i Sydgrønland (Hendriksen, 2013) og folkene hører administrativt

under to kommuner, området syd for Ivittuut hører under Kommune Kujalleq, mens folk nord for Ivittuut hører under Kommuneqarfik Sermersooq (Greenland in Figures, 2016).

Øst

Livet i Østgrønland er væsentligt anderledes i sammenligning med livet på den anden side af øen. Folket her lever mere isoleret, og har en lavere grad af offentlig service og forretningsliv generelt. Dette er medvirkende til, at østgrønlænderne er mere socialt udsatte end andre steder i landet (Hendriksen, 2013). Fangst og turisme er blandt de væsentlige aktiviteter i Østgrønland. På trods af en tæt afstand til Island er forsyningsgraden forholdsvis lav. Der er flere bygder end byer i Østgrønland, og folkene hører administrativt under Kommuneqarfik Sermersooq (Greenland in Figures, 2016).

3.4.2 To samfund i ét

Grønland er på mange måder kontrasterens land. Om vinteren er det mørkt næsten døgnet rundt, og overalt er landskabet dækket af sne. Om sommeren er det tilsvarende lyst døgnet rundt, og fjeldene dækkes af grønlandsk lyng og arktiske blomster. Kontrasterne fortsætter over i samfundet, hvor vi på den ene side har byfolket, der hovedsagligt erhverver sig ved lønarbejde, og hvor hverdagen er præget af travlhed. På den anden side er der bygdefolket, hvor livet leves i et lavere tempo, og hvor man i højere grad lever af naturens ressourcer i den enkle produktion⁵⁴.

Livsformer står ofte i modsætninger til hinanden, og der skelnes fx typisk mellem livet i byen og på landet eller mellem lønarbejderlivet og det selvstændige liv. Højrup arbejdede meget med disse dikotomier blandt livsformer, herunder overordnet med forholdet mellem den rurale og urbane livsform (Højrup, 1983), hvor den rurale livsform optræder i livet på landet, og den urbane livsform optræder i bylivet. Selvom Højrup beskriver disse livsformer i og fra et dansk perspektiv, så kan der trækkes paralleller til det grønlandske samfund. I Grønland finder vi ligeledes en rural og urban livsform, når vi skelner mellem livsformer i henholdsvis en bygd eller by. Forskellen mellem bygde- og bylivet kan i flere træk sammenlignes, med det Højrup beskriver som forskellene mellem land- og bylivet i Danmark. Selvom forskellen mellem en by og bygdelivet er stor, er det en nødvendig forudsætning for hele samfundets opretholdelse, at de to livsformer kan sameksistere. De

⁵⁴ Jeg kommer ind på, hvad der ligger bag dette begreb i afsnit 3.6.1.

grønlandske bygder er ligesom småbyerne på landet i Danmark karakteriseret af store afstande, en spredt befolkning, og en hverdag hvor naturen har en stor betydning i dagligdagen og livet generelt. De større grønlandske byer har flere indbyggere i forhold til bygderne, naturen træder mere i baggrunden, og ligesom Højrups kendetegner de danske byer, er livet i den grønlandske by præget af industri, virksomheder og travlhed (ibid. s. 35). Med inspiration fra Højrupps karakteristik af den rurale og urbane livsform, og på grundlag af officiel statistik samt bl.a. resultater fra SLiCA, har jeg i det følgende udarbejdet en kortfattet og generaliserende beskrivelse af livsformer i henholdsvis byer og bygder⁵⁵.

3.4.3 Bygdefolket

Livet i bygden er karakteriseret ved i højere grad at være isoleret fra omverdenen end byerne. Bygderne har mellem 50 og 500 indbyggere, og som alle andre steder i Grønland er hver bygd afskåret fra andre bygder eller byer. Det gælder for alle bygder, at der er flest i aldersgruppen 25-59 år⁵⁶ og dermed i den erhvervsaktive alder. Bygdeboerne er i højere grad afhængige af havets og fjeldenes naturressourcer, og herudover de forsyninger der kommer med skib, hvis frekvens varierer fra sted til sted, alt efter årstid og hvor der er isfrit hav. Subsistensøkonomiske aktiviteter praktiseres i større grad end i byerne, og der deles også mere mellem indbyggerne⁵⁷ (Hendriksen, 2013). Tilslutning af internet og tv er begrænset, og generelt er forbindelsen til omverdenen i mange bygder koblet op via satellit. Offentlig borgerhjælp er også begrænset i forhold til byerne. De fleste bygder får læger og tandlæger på besøg med måneders mellemrum, og ved alvorlig sygdom flyves patienterne ind til byerne. På trods af disse sværere betingelser er bygdeboerne ikke nødvendigvis ringere stillet uddannelsesmæssigt⁵⁸ eller koster mere i offentlig hjælp (ibid.). I Højrupps beskrivelse af det rurale folk i Danmark beskriver han folkets holdning til staten samt til offentlige ydelser som værende negative (Højrups, 1983). Her er det svært at sige, om det samme

⁵⁵ Jeg er bevidst om, at det ikke muligt at optegne alle livsformer i Grønland udtømmende med de utallige variable, der udgør i hvert individs livsform, men de nævnte livsformer er eksempler beskrevet ud fra den angivne litteratur og med baggrund i egne oplevelser og opfattelse af de to livsformer.

⁵⁶ Statistisk Årbog 2016, befolkningstal fra juli 2016. Hentet på www.stat.gl.

⁵⁷ Dette bidrager samlet set til en fødevareforsyningsikkerhed i bygderne. I den forbindelse kunne man forestille sig, at dette er med til at gøre livsformerne i bygderne mere modstandsdygtige over for udefrakommende påvirkninger. En videre analyse af dette vil jeg lade stå udenfor opgaven, men det kunne i anden sammenhæng være interessant at undersøge yderligere.

⁵⁸ Ifølge Kåre Hendriksen er nogle bygder bedre til at sørge for at give bygdebørnene uddannelsesmuligheder end visse byer (Hendriksen, 2013).

er gældende for de grønlandske bygdefolk. Det grønlandske folk er, både i byer og bygder, generelt mere afhængige af det offentlige system end det danske folk, derfor vil der formentligt være en afvigelse her, hvis der blev foretaget en undersøgelse på det⁵⁹. Selvom nogle bygder oplever fremgang og i nogle tilfælde tilflytning fra byerne, så er antallet af indbyggere i bygderne samlet set faldet med godt 19 % de sidste 10 år⁶⁰. Det er dog ikke nødvendigvis et udtryk for, at levevilkårene i bygderne er dårlige, som nævnt viser undersøgelser, at bygdefolkene i nogle bygder har bedre levevilkår end byfolkene (ibid.). Sammenligningsvis er antallet af indbyggere i byerne steget med lidt mere 2 % i samme periode⁶¹. Aktiviteterne ved siden af arbejdet er i bygden i højere grad end i byerne centreret omkring traditionelle aktiviteter, såsom fx husflid. Særlige dage og begivenheder markeres med traditionelle aktiviteter⁶². Familierne holder således traditionelt kaffemik (mere om dette i afsnit 3.7.4) ved særlige begivenheder, paggaa (leg hvor voksne ved særlige begivenheder, kaster mønter op i luften, som børn og barnlige sjæle kan samle op, i konkurrence om at samle flest) og mitaarfik (fastelavns-lignende tradition hvor børnene klæder sig ud til ukendelighed; den der ikke kan genkendes gennem udklædningen vinder). Fordi der i bygderne som regel kun findes en enkelt forretning, går tiden ved siden af arbejdet oftere med aktiviteter i naturen eller i hjemmene.

3.4.4 Byfolket

Bylivet er væsentligt anderledes, og på mange måder en direkte modsætning til bygdelivet. Der er flere mennesker end i bygderne, men færre husstande huser flere generationer, og der er flere kvadratmeter pr. indbygger end i bygderne. Den største by er Nuuk, hvor der er godt 17.000 indbyggere, og byen ligner på mange måder en mindre europæisk by. Der er en biograf, et indkøbscenter, en svømmehal, flere fitnesscentre, et bibliotek og en række liberale erhverv som fx frisører, tøjbutikker, syforretninger, restauranter, cafeer m.m. Det er med andre ord muligt, eller nærmere almindeligt, at føre en livsstil som man ser det i mange andre vestlige lande. Med undtagelse af nogle få byer⁶³, er der sket et gradvis fald i befolkningstallet i byerne. Undtagen i hovedstaden Nuuk, hvor der er sket en befolkningsstigning på godt 18 % siden 2006, og dermed er

⁵⁹ Hvilket kunne være interessant at undersøge i en anden sammenhæng.

⁶⁰ Fra Greenland in Figures 2016. Antal bygdefolk i 2006: 9.269. Antal bygdefolk i 2016: 7.435. Mellemregning $(9269/7435)/9.269=0,1978*100=19,8\%$.

⁶¹ Fra Greenland in Figures 2016. Antal byfolk i 2006: 47.058. Antal byfolk i 2016: 48.140. Mellemregning $(48140-47058)/47058 * 100 = 2,2\%$.

⁶² Det er dog ikke karakteriserende for bygdefolkene alene.

⁶³ I Tasiilaq, Sisimiut, Aasiaat er der sket en mindre befolkningsstilvækst, se Greenland in Figures 2016 fra www.stat.gl.

godt og vel omvendt proportionel af udviklingen i bygderne. Befolkningen i storbyen er mangfoldig, med mange nationaliteter udover indbyggere fra andre byer og bygder i Grønland. Deling af produkter fra fangst forekommer, men ikke i så udstrakt grad som i bygderne (Hendriksen, 2013). Befolkningen i de fleste byer er, ligesom i hovedstaden, sammensat af indfødte og tilflyttere fra andre byer og fra udlandet. Derfor er de traditionelle og kulturelle aktiviteter i byerne ofte varierende og mangfoldige. Man kan fx opleve trommedans fra andre steder i landet, fejring af internationale/nordiske mærkedage og teater/koncerter fra andre steder/kulturer. Der er dog også traditionelle aktiviteter som i bygderne og kaffemik, paggaa og mitaarfik praktiseres af de fleste i byerne.

3.5 Betydningen af de traditionelle grønlandske fødevarer

I forbindelse med at markedsøkonomien vandt indpas i Grønland, og flere og flere fik lønarbejde, var det forventet, at de subsistensøkonomiske aktiviteter forbundet med fangst og fiskeri ville blive udfaset, og at den grønlandske befolkning i højere grad ville købe deres fødevarer i supermarkederne (Poppel, 2008). Det var imidlertid ikke tilfældet. Som jeg tidligere er kommet ind på, er det veldokumenteret, at de subsistensøkonomiske aktiviteter er mere end blot en fødekilde, men også en del af en kulturel manifestation og opretholdelse (Poppel, 2008; Kruse og Poppel, 2009)

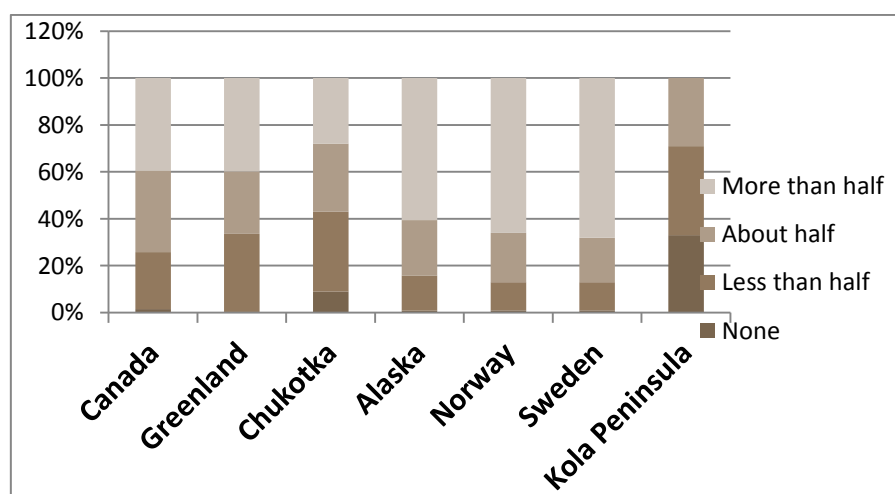
Som jeg nævnte i kapitel to, bliver der i Grønland importeret en del varer, som ikke kan produceres i landet, herunder fødevarer. Alle byer og alle beboede bygder har en forsyning af fødevarer. Herudover tilgår der en del grønlandske produkter, som tilberedes og forarbejdes enten efter traditionelle eller nyere metoder, i husholdningerne. På landsplan er det omkring halvdelen af husholdningernes forbrug af kød og forarbejdet kød, der kommer fra grønlandske råvarer, som Rasmussen fremlægger:

"I praksis betyder det at Grønland gennem egen produktion selv dækker godt halvdelen af det samlede forbrug af kød og kødprodukter, og således har en selvforsyningsgrad på godt 50 procent. Som sagt er det svært at give et præcist bud på den samlede informelle produktion af fisk og fiskeprodukter, herunder det samlede forbrug i husholdningerne. Men som det fremgår af importtallene ovenfor er det helt klart en meget begrænset del af forbruget af fisk og

fiskeprodukter der stammer fra import, og selvforsyningsgraden ligger således meget tæt ved de 100 procent.” (Rasmussen, 2005)

Disse tal lægger sig tæt op af resultater fra den grønlandske sundhedsprofil 1993-95, hvor: *”Halvdelen af de personer, der opfatter sig som grønlandere, angiver dagligt at spise et hovedmåltid, der stammer fra egen eller et familiemedlems fangst eller fiskeri, og 71 % gør det mindst en gang om ugen.”* (Bjerregaard et.al., 1995), samt resultaterne fra SLiCA 2007, hvor mere end halvdelen af de adspurgte giver udtryk for at halvdelen eller mere end halvdelen af husholdningens kost stammer fra traditionel grønlandsk mad (Poppel, 2008). På tabel 7 illustreres den andel af husholdningens samlede indtag af kød og fisk der stammer fra traditionelle fødevarer fordelt på lande. Her fremgår det af anden kolonne, at mere end 3 ud af 5 af de adspurgte i Grønland har svaret at omkring halvdelen eller mere af deres indtag af kød og fisk stammer fra traditionel grønlandsk mad.

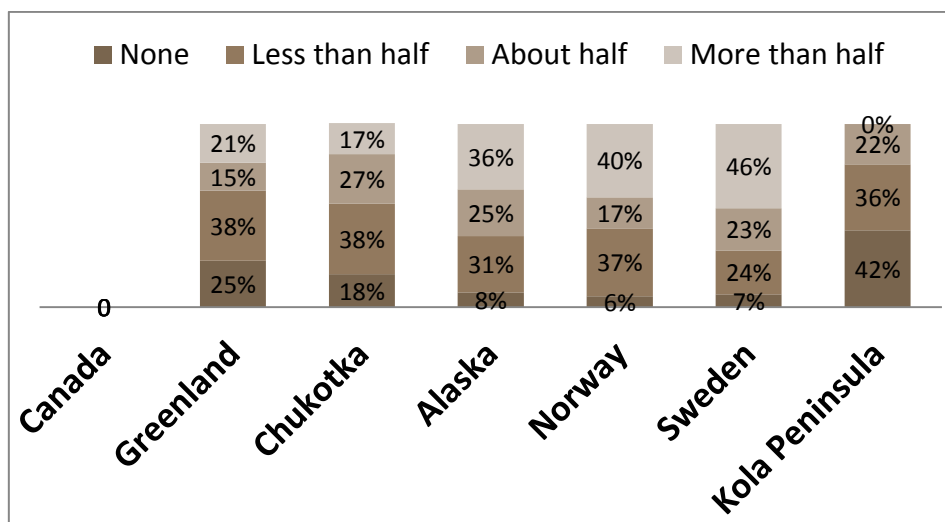
Tabel 7 Andel af husholdningens samlede indtag af kød eller fisk som stammer fra traditionel mad fordelt på lande (SLiCA; Poppel, 2015)

Og på tabel 8 herunder ses den andel af husholdningens fødeindtag, der er fanget/fisket af husholdningen selv⁶⁴. Her ses det, at mere end en tredjedel af de adspurgte i Grønland har svaret at halvdelen eller mere er fanget/fisket selv.

⁶⁴ Selvom data fra de øvrige lande ikke analyseres, oplyses det for god ordens skyld at data fra Canada mangler i undersøgelsen.

Tabel 8 Andel af husholdningens fødeindtag der også var fanget af husholdningen fordelt på lande (SLiCA; Poppel, 2015)

I interviewet med Erhvervsfanger B kommer han ligeledes ind på hvad den grønlandske mad betyder for ham: *"Jeg kom tilbage (tilbage til Grønland, NCS) fordi jeg savnede grønlandsproviant og grønlandsk mad så meget. Jeg blev ved med at spise på skibet, uden at blive mæt ligesom når man spiser sælkød, hvalkød, mattak osv. Det savnede jeg, så jeg havde taget en hel del kilo på skoleskibet. Det røg hurtigt af da jeg kom hjem."*

Den form for savn til den grønlandske mad er almindelig kendt for grønlændere, særligt dem der bosætter sig udenfor Grønland i kortere eller længere tid. Savnet er så forankret i den grønlandske kultur, at der findes et ord (*ukutserluppoq*) for, hvordan det påvirker ens fysiske helbred, når man ikke har spist grønlandsk mad i en periode⁶⁵. Hvis man er grønlænder bosat i Danmark, og man kender nogen der skal til Danmark fra Grønland, er det heller ikke ualmindeligt, at få forespørgsler om at tage grønlandsk mad med i flyet. Det har flyselskabet Air Greenland også bemærket. I midten af 2015 indførte de således billig fragt til dem der ønsker at sende grønlandske fødevarer til familie og venner⁶⁶. Den grønlandske mad har således en stor betydning for den grønlandske befolkning.

⁶⁵ Se bilag 6

⁶⁶ Se bilag 7

3.6 Højrup's samfundsforståelse

For at forstå hvordan livsformer opstår og optræder, er det som nævnt tidligere, ifølge Højrup, nødvendigt at forstå de betingelser i hvilken livsformen omgives af. En livsform er et produkt af en *samfundsformation* der er forskellig i land og kultur imellem (Højrup, 1983). Hvad Højrup forstår ved en samfundsformation vil jeg i det følgende udrede.

I samfundet eksisterer der en række vilkår og produktionsformer, som er fundamentet for at livsformer kan opstå. Vilkårene er eksempelvis klima, geografi og demografisk sammensætning. Højrup mener, at den eneste valide måde at lokalisere og determinere livsformer på, er ved at foretage en strukturel analyse, der har udgangspunkt i samfundets produktionsformer og eksistensvilkår (ibid. s. 183). Produktionsformerne opdeles af Højrup i henholdsvis den enkle vareproduktion og den kapitalistiske vareproduktion. I det følgende gennemgås disse begreber kort og diskuteret i forhold til det grønlandske samfund, og i forlængelse af dette tilføjes en karakteristik af den subsistensøkonomiske produktion, som skal forstås som et bidrag til en produktionsform i det grønlandske samfund.

3.6.1 Den enkle produktion

Den enkle produktion sker hos den selverhvervende arbejder og knytter sig, ifølge Højrup, karakteristisk til den rurale livsform. Hver selverhverver ejer, så at sige, sin egen produktion og er således kun økonomisk afhængig af sig selv (Højrup, 1983; Jacobsen, 1989). Det kan være en fx være en jollefisker, der hver dag tager ud og fisker, og hvor fangsten er den vare hvormed fiskeren kan skabe et eksistensgrundlag. Karakteristisk for denne produktionsmåde er, at ejeren selv tilrettelægger og hæfter for sit arbejde. I den enkle produktion er det den selverhvervende som alene besidder de kvalifikationer der kræves for at udføre sit erhverv. Det er således fangeren/fiskeren som ved hvordan man betjener en riffel, en jolle/kutter, hvor dyrene er, og hvordan man fanger og derefter parterer dyrene, så de kan sælges videre. Som fisker tilrettelægger man det daglige arbejde efter vejret og årstiden, eksempelvis læser fiskeren vind og vejr, venter på tidevandet etc. før han sejler ud til områder hvor han ved der er fisk at fange. Han sørger også for at båd, udstyr o. lign. er klar til brug hvis vejret har givet anledning til ophold. Det er også fiskerens ansvar at drive sin produktion i henhold til de gældende love og retningslinjer i samfundet. Hvis der ikke er mulighed for at fiske pga. vejrforhold eller hvis fangsten slår fejl er det fiskeren alene der hæfter. Som Erhvervsfanger A fortæller:

"Jeg kan ikke beslutte at jeg skal tjene tusind kroner i morgen, det kan jeg ikke. Det bliver vejret der skal bestemme. Altid vejret der bestemmer. Tænk på hvis du har problemer med husleje og meget andet du skal betale, og det er altid dårligt vejr, hvad skal du gøre? Hvad skal vi så gøre? Hvad skal jeg gøre? Jeg kan ikke bare komme hen til kommunen. Hvis jeg kommer til kommunen og beder om hjælp, så tager de min licens. ". Erhvervsfanger B fortæller endvidere konsekvensen, hvis der er omstændigheder som gør at han ikke kan komme ud og fiske: "Vi var på ferie i Island, hvor jeg så blev syg i Island og ikke fiskede i en måned. Alt i alt har jeg mistet omkring 3,5-4 måneder og jeg har også haft båden oppe fordi den er flækket på langs.(...) I forgårs kom jeg hjem med lige knap 1 ton efter et par dage (...). Jeg føler lidt, at nu har jeg mistet næsten halvdelen af mit fisketid her, må jeg hellere ligge en skalle op til jul og det kan man sige, at jeg har gjort." I stedet for at tage et andet arbejde vil erhvervsfanger B således hellere øge arbejdsbyrden, hvilket Højrup også karakteriserer som typisk for den enkle vareproduktion med (ibid. s.41).

3.6.2 Den kapitalistiske produktion

Den kapitalistiske produktion er den organiserede produktion af varer eller tjenester, hvor de der producerer varerne, lønmedarbejderne, ikke selv ejer midlerne til at producere dem.

Produktionen har til formål at producere varer til at skabe fortjeneste så foretagendet kan køre rundt og skabe overskud, også kaldet kapital, til de ikke-producerende, ejerne. Dette beskrives også som profitmaksimering, og er det grundlæggende formål for den kapitalistiske produktion. Dette opnås blandt andet ved at købe lønmedarbejderens arbejdskraft, til at producere varerne. Hvis markedsprisen på den vare som lønmedarbejderne producerer, falder til under hvad lønmedarbejderens arbejdskraft koster, sammen med de øvrige omkostninger ved at producere varen, er det almindeligt at produktionen af den vare ophører. Ifølge Højrup er de mest almindelige foretagender i den kapitalistiske produktion de industrielle foretagender, som er *"et teknologisk opstillet system af arbejdsmaskiner, der udfører deloperationerne fra råmateriale til færdigprodukt drevet af et kompleks af kraft- og kraftransformationmaskiner. I denne proces er arbejdskraften et »vedhæng« til maskinerne, arbejder rummer ikke de kvalifikationer der var tale om i den enkle vareproduktion"* (Højrup, 1983). Dette kunne eksempelvis beskrive den processtruktur, der er i de grønlandske fabrikker, som drives af fx Royal Greenland og Polar Seafood, hvor råmaterialet fx er fisk eller rejer som skal forarbejdes videre til videre distribution og

eksport. Ifølge Højrup, knytter den kapitalistiske produktion sig karakteristisk til den urbane livsform⁶⁷.

3.6.3 Den subsistensøkonomiske produktion

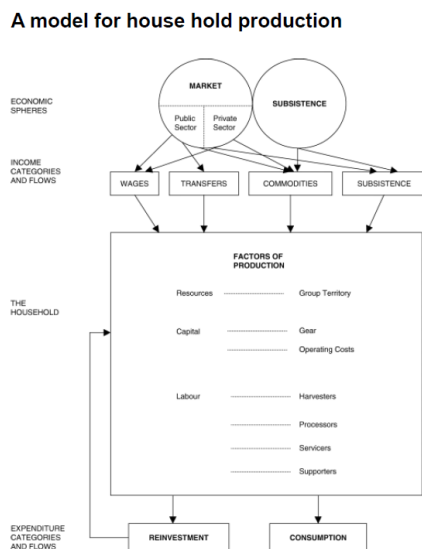
I gennemgangen af Højrups teorier blev det klart for mig, at der manglede en dimension til hans karakteristik af produktionsmåder. Betydningen af subsistensøkonomiske aktiviteter er ikke blot stor for husholdningerne, men har en nævneværdig betydning for landets samlede økonomi (Rasmussen, 2005; Hendriksen, 2013, Poppel og Kruse 2009). At Højrup ikke selv har tilføjet denne dimension, bunder med al sandsynlighed i, at de subsistensøkonomiske aktiviteter, der kan have betydning for husholdningerne i Danmark, har en væsentligt mindre, om overhovedet nogen, betydning for den overordnede danske økonomi. Dette aksiom giver således anledning til at komme med et forslag til, hvordan den subsistensøkonomiske produktion i Grønland kan betegnes⁶⁸.

Den subsistensøkonomiske produktion er vanskelig at måle. Udfordringen ligger i, at det meste af den subsistensøkonomiske produktion foregår udenfor de officielle kanaler, og registreres dermed ikke i sit fulde omfang. Der er dog, som tidligere nævnt, undersøgelser der påpeger, at produktionen har en betydning for den samlede økonomi (Rasmussen, 2005; Poppel og Kruse, 2009). Som jeg har været inde på, kategoriseres de subsistensøkonomiske aktiviteter i den uformelle økonomi, som en modsætning til den formelle økonomi. Den er ikke knyttet specifikt til livsformer i bygder (rurale livsform) eller i byer (urbane livsform), for den forekommer i begge. På baggrund af den subsistensøkonomiske produktion sker en fordeling af levende ressourcer, som fx fisk, hvalkød, fugle og sælkød, i enten rå eller forarbejdet tilstand. Endvidere er det biprodukter af fangsten, såsom moskusuld til fx strikning og syning, skind til tøj og brugsgenstande samt eksempelvis rentak og narhvalstand forarbejdet til smykker eller brugskunst (fx tupilak). Fordelingen sker som enten egen brug eller via foræring eller salg. Dette kan til dels forklares med *the Household Production Model* (se figur 20), som bl.a. blev anvendt i SLiCA-undersøgelsen (Andersen og Poppel, 2002).

⁶⁷ Dette betyder ikke nødvendigvis, at produktionen er lokaliseret i byen. Sammenhængen er her knyttet til at Højrup sammenkæder lønarbejder- og karrierelivsformen med den urbane livsform.

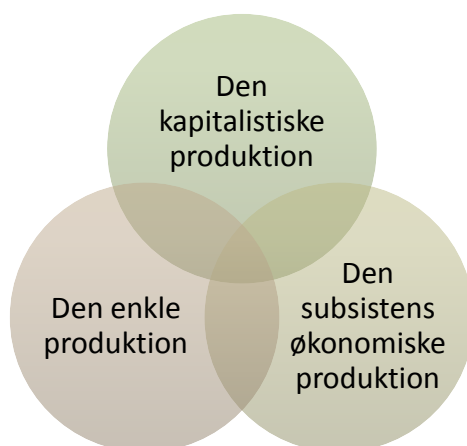
⁶⁸ Lignende beskrivelser er lavet før (se fx Rasmussen, 2005 og Poppel, 2008 samt Poppel og Kruse, 2009), men ikke som her, i en forlængelse af Højrups karakteristik af produktionsmåder.

Figur 19 Usher og Weinstens Household Production Model (Andersen og Poppel, 2002)

Modellen beskriver husholdningen med en struktur der kan minde om den produktionsstruktur der også kan findes i mindre virksomheder. Den subsistensøkonomiske produktion er karakteriseret ved at være en ikke-kommerciel variant af *eller* en forlængelse af den enkle produktion. Det bliver således en produktionsform, der lægger sig op ad den enkle produktion og den kapitalistiske produktion. Produktionsformerne er endvidere indbyrdes afhængige af hinanden. Dette illustrerer jeg herunder på figur 21.

Figur 20 Relationen mellem produktionsformerne

En erhvervsfangers arbejde er et godt eksempel på hvorledes produktionerne relaterer til hinanden. Erhvervsfangeren fanger dels til egen husholdning (den subsistensøkonomiske

produktion), og indhandler resten af fangsten på brædtet (den enkle produktion), eller til fabrikkerne (den kapitalistiske produktion).

Produktionen er stærkt forbundet til den delingskultur, der er traditionel for Grønland og andre steder i Arktis⁶⁹. Derfor indgår der i produktionen en gave-/delekultur, hvor produkterne gives væk til familie, venner eller naboer. Men som tidligere nævnt har subsistensøkonomiske aktiviteter ikke blot økonomisk værdi for befolkningen, det hænger i høj grad sammen med graden af tilfredshed med livet. Poppel konkluderer eksempelvis:

”Således synes deltagelse i subsistensaktiviteter (og aktiviteter med tilknytning til disse) både at påvirke de sociale relationer, den kulturelle kontinuitet og den enkeltes identitet. Når tilknytningen til naturen, deltagelse i fangst og fiskeri samt at spise den traditionelle kost jævnligt fremhæves som væsentlig for Inuit i Arktis, er der således nødvendigvis ikke tale om en arktisk udgave af landsbyromantik, men om forhold og aktiviteter, der er væsentlige for menneskers livskvalitet. Og set i det lys, giver det måske en ligeså dækkende beskrivelse af blandingsøkonomien i mange arktiske samfund set med lokale øjne at tale om markedsøkonomiske aktiviteter som en del af ”the subsistence way of life”. ”

Med afsæt i Poppels citat, vil jeg i det følgende teoretisere over, hvad fangsten betyder for de subsistensøkonomiske livsformer i Grønland.

⁶⁹ Se afsnit 3.3 Perspektivering.

3.7 Teoretisk udvikling af livsformsbegrebet: Fangstens betydning for den subsistensøkonomiske livsform i Grønland

I det følgende vil jeg redegøre for centrale dele ved de subsistensøkonomiske livsformer, der er rodfastet i det grønlandske samfund, med et særligt fokus på fangstens betydning.

Den subsistensøkonomiske livsform leves over hele Grønland i varierende grad. Livsformen låser sig ikke fast til en bestemt mennesketype, et bestemt erhverv eller en bestemt kultur i Grønland.

Derfor kan en kasseassistent i Brugsen i Nuuk leve den subsistensøkonomiske livsform, lige så vel som en jurist fra Selvstyret, og en fanger fra Qaanaaq kan det. Samtidig kan to fangere der vel og mærke begge udfører subsistensøkonomiske aktiviteter, tilhøre to forskellige livsformer. Det er som Højrup siger, et spørgsmål om hvordan det enkelte individ anskuer sine omgivelser, og hvordan vedkommende stiller krav til disse (Højrup, 1983).

Fangsten er særligt vigtig for den subsistensøkonomiske livsform i Grønland. Man er ikke nødvendigvis selv fanger eller fisker, men på en eller anden måde spiller fangsten en rolle i husholdningen. Hvis man ikke selv er erhvervsfanger eller fritidsfanger, så kender man måske nogen der er, enten i familien eller venner som er gode til at dele ud af deres fangst. Ellers køber man fangst lokalt gennem brædtet eller via fx de sociale medier, såsom lokale salgsgupper på Facebook⁷⁰. Det der adskiller produkter fra fangsten fra andre fødevarer, er den traditionelle forarbejdning og de traditionelle metoder, der særligt knytter sig til den grønlandske fangst. For erhvervsfangeren og fiskeren der lever en subsistensøkonomisk livsform, er fangsten central. Men selvom fangsten er fundamental i livsformen, betyder det ikke at fangsten er central for alle der lever en subsistensøkonomisk livsform. Fangsten er nærmere beskrevet naturligt forankret i livsformen. Det er det der gør, at den subsistensøkonomiske

Det fremlagte i afsnit 3.7 skal forstås som et teoretisk bidrag. Der er ikke lavet en selvstændig undersøgelse for at underbygge afsnittet. Dog vil der være eksempler fra de kvalitative interviews og fra eksisterende empiri, til at underbygge bidragets påstande. Bidraget udelukker ikke øvrige mulige subsistensøkonomiske livsformer i Grønland. Bidragets bestræbelse er, at frembringe en større forståelse af virkeligheden og hvilken betydning fangsten har for visse livsformer i Grønland i dag.

⁷⁰ Se eksempel på en salgsguppe på Facebook på bilag 7.

livsform ikke blot leves af fangere og fangerhusholdninger. Den er indlejret i samfundets fundamentale struktur. Den er i barndomshjemmet, i de sociale institutioner⁷¹, den er en del af skolernes undervisningsgrundlag, og den ses på gaden og på de sociale medier.

De traditionelle forarbejdnings- og tilberedningstraditioner som praktiseres med produkter fra fangsten adskiller sig fra hvordan andre typiske fødevarer behandles. Eksempelvis plukker man ofte selv den lomvie man fanger, får foræret eller køber på brædtet. Hvalkød anvendes for det meste til suaasat (grønlandsk ord for ris eller gryn, men som også beskriver ordet for suppe, fordi der som regel bruges grødris til), der ofte skal koges længe, og som tilberedes på forskellige måder afhængig hvor i landet man er opvokset. Fisk får man også som regel hele, fileteres, og det er ikke ualmindeligt, at der produceres tørfisk af torsk eller hellefisk hjemme på altanen eller udenfor boligen på anden vis.

3.7.1 Et økonomisk perspektiv

Fangstens bidrag til den overordnede økonomi glider mellem den uformelle og formelle økonomi, men størstedelen foregår i den uformelle økonomi. Dette er fordi størstedelen af fangsten har til formål, at sikre eksistensgrundlaget for egen husholdning, og med andre ord er af subsistensøkonomisk karakter. Som jeg tidligere kommer ind på, forklarer Ramussen hvad der forstås ved den uformelle økonomi:

”På den anden side indgår fangst og fiskeri i et system af forbrug, foræring og handel som ligger uden for de officielle registreringssystemer, generelt karakteriseret som den informelle økonomi. Det handler eksempelvis om den del af fangsten som indgår i fangerfamiliens eget forbrug, også kaldet subsistensøkonomien, og om fangst og fisk der foræres eller sælges til naboer, venner og bekendte. Og endelig drejer det sig om produkter der sælges på brædtet.” (Rasmussen, 2005)

Men i og med fangsten sikrer en fødekilde til husholdningen i større eller mindre grad, kan fangsten være med til at danne et økonomisk råderum, som kan bidrage til den formelle økonomi. Eksempelvis er fangsten med til at spare husholdningen for indkøb, af de varer fangsten kan erstatte (kød og fisk), alternativt deles fangsten op, hvor en del bruges til eget forbrug og en del

⁷¹ Eksempelvis fik min datter lov til at røre ved døde lomvier, som en lokal fanger kom forbi med, som en form for ”undervisning” i vuggestuen.

sælges ved siden af. Dette gælder for mange livsformer, og således også i den subsistensøkonomiske livsform.

3.7.2 Kontrol over egen fremtid

Fangsten bidrager som nævnt med en værdi på et højere plan end blot overlevelse, som fritidsfangeren også kommer ind på:

”Alle ens anstrengelser, alle ens bestræbelser på, at skyde et rensdyr så man også har kød hjemme i fryseren til den næste lange stykke tid. Det er simpelthen så fantastisk. Det er en fed følelse, hvor man også føler, at man bidrager udover den lønindkomst man har. Så man har bidraget med mere plus så smager kødet jo også bare det ekstra godt, når man selv har fanget den. Også bare det, at efter nedlæggelsen af dyret og får det skåret op, og skal bære det hele vejen tilbage til båden og sejle det tilbage til Nuuk. Derefter få det bearbejdet og slagtet, det er bare en utrolig tilfredsstillende følelse man står med bagefter. For mit vedkommende, så fås det ikke bedre simpelthen.”

Her er der altså tale om flere aspekter, hvor fangsten har betydning for informantens livskvalitet. Fritidsfangeren kommer her ind på betydningen af, at sikre et fødegrundlag over en længere periode, og samtidig den positive følelse han får af at aktivt bidrage til husholdningen ved siden af lønarbejdet. Det er en form for kontrol over eget liv og fremtid, og som er med til at øge hans tilfredshed med livet.

Kontrollen over egen fremtid eller egen skæbne er en af de sociale levevilkårsindikatorer for velfærd (Dahl et.al., 2010), og forstås som evnen til at forme sin egen fremtid. Det kan forstås på et gruppeniveau (fx et samfunds evne til at handle på egne veje) eller på individniveau (fx en persons evne til selv at bestemme sit levebrød eller over sit liv generelt). Hvor begrebet oftere er sat i forbindelse med oprindelige folks ret til eget land, ressourcer og sprog (ibid.), bruges det i denne sammenhæng på individniveau. Evnen for et individ til at kontrollere sin egen skæbne knyttes op på mulighederne for bl.a. at øve politisk indflydelse, i forbindelse med fødevareforsyningssikkerhed, for at være økonomisk uafhængig, at tage egne beslutninger, og for at tilegne sig færdigheder, sprog og viden.

Kontrollen over egen skæbne handler altså derfor også om i hvilken grad man er afhængig af eksterne faktorer.

Som jeg tidligere kom ind på, forklarede fritidsfangeren, hvor svært det er at komme ind på markedet som trofæjagtsguide, hvis man ikke har et vis kendskab til området, har etableret sig nogle kontakter, og hvis man ikke opfylder de lovgivningsmæssige rammer. Her har det politiske og regulerede system en betydning for den subsistensøkonomiske livsform. For erhvervsfangeren har det direkte betydning for muligheden for at sikre et levegrundlag, som Erhvervsfanger A også kommer ind på:

"For at have alle de licenser det kræver, for at fiske forskellige arter så må han højst tjene 50 % på andet ved siden af erhvervet. Hvis man kan veksle mellem to forskellige erhverv.. Det er godt for dem der kan... Det er meget få mennesker der kan veksle mellem to. Jeg er medejer af 2 forskellige virksomheder⁷². Men man skal passe på med det, hvis det lige pludselig bliver besluttet jeg ikke må have fiskeri og fangst som erhverv, hvis jeg samtidig er medejer (...). Hvis jeg skal have de rettigheder, så må jeg være forsigtig. (...) Hvis jeg kunne klare det så ville jeg undvære det andet. Hvis jeg havde mulighed for at fange nok på de der kvoterede arter. Der er folk som har uddannelse og sådan noget, navigationsuddannelse, som ikke kan komme ind i erhvervet fordi de har den her baggrund. Og ikke kan opfylde kravene."

De eksterne faktorer, som her er licens- og indkomstreguleringen, begrænser derved erhvervsfangerens muligheder, på trods af at han er selvstændig erhvervsdrivende. At det kan være vanskeligt at føre kontrol over egen fremtid i fangererhvervet, er således også hvad der afholder fritidsfangeren:

"Det fremtidsmæssige aspekt gør også, at jeg bliver siddende hvor jeg er. Det er trygt og godt og jeg også ved, der er noget fremtidsmæssigt jeg kan stile imod. Også bare generelt den her konformitet og tryghed ved den stilling jeg besidder. Jeg bliver nok ikke fyret som den første, hvis min arbejdsplads⁷³ kommer i problemer. Nok snarere tror jeg, at jeg bliver i betragtning til nogle af de stillinger, der skulle være ledige på et tidspunkt internt i banken, hvis jeg skulle have lyst til det."

⁷² Rettet af hensyn til diskretion

⁷³ Navn på arbejdsplads fjernet og rettet af hensyn til diskretion.

3.7.3 Kontakt med naturen

At leve af naturen betyder, at man lever med naturen på den ene eller anden måde. For den subsistensøkonomiske livsform er dette også gældende. Kontakten med naturen er ikke blot et spørgsmål om at man har adgang til naturen, men at naturen og kontakten med den, er en naturlig del af tilværelsen. Ifølge ADHR er et af de områder der har betydning for menneskelig udvikling netop kontakten med naturen (AHDR, 2004; ASI, 2010; Poppel, 2014b). I interviewet med fritidsfangeren forklarer han, hvad kontakten med naturen betyder for ham:

”Det er mit afbræk fra hverdagen. Jeg får nulstillet sindet. Jeg elsker at gå på jagt. Den lykkefølelse man får når man tager ud og nedlægger et rensdyr. Man har måske sejlet i 3-4 timer for, at komme det helt rigtige sted hen på det helt rigtige tidspunkt af året. Det er et gamble. Det er ikke altid sikkert, at der er rensdyr i det sted man har hen men så sejler den her lange stykke vej og gået måske 6 timer.”

I interviewet med Erhvervsfanger A kommer han også ind på hvordan han har oplevet kontakten med den barske natur:

”Jeg kæmper altid mod havet. Tre-fire gange er jeg kommet ind til byen, og er næsten besvimet med forfrysninger. I Nordgrønland i en bygd,(...), kom tre af mine venner mig til undsætning i havnen, fordi jeg besvime af kulde, de bar mig hjem til mine forældre. Men jeg lever endnu. Jeg lever. Men jeg kan ikke komme ud af det. Jeg elsker det, jeg elsker livet. Hvis det bliver stormvejr, rigtig stormvejr, kommer jeg hjem, helt frossen ind til huden, det er koldt. Det er ikke noget problem for mig, det er livet. Jeg kan ikke komme ud af det.”

Så selvom naturen nær havde slået Erhvervsfanger A ihjel, er det altså ikke grund til at opgive kontakten med naturen og det sommetider farlige erhverv.

3.7.4 Kulturel velstand

Kulturel velstand er ligeledes en af de sociale indikatorer med betydning for levevilkårene i Arktis (AHDR, 2004; Schweitzer et.al, 2010; Poppel, 2014b). Begrebet dækker over flere faktorer, som fx sprogbrug (oprindelige sprog og dialekter) og kulturelt tilhørsforhold. Sidstnævnte dækker bl.a. over den menneskelige, eller rettere åndelige betydning som de traditionelle fangstaktiviteter har for folket. I mine interviews med enkeltpersonerne spurgte jeg dem hvad fangst og fiskeri betyder

for dem generelt. Her blev det klart, at fangstaktiviteterne har en åndelig betydning, også hos fritidsfangeren, som forklarede i følgende ord hvad fangsten betyder for ham:

”Den her første rus man får ved at opdage rensdyr og på en måde lægge en plan for hvordan man sniger sig ind på selve dyret og kommer tæt nok på til, at man kan affyre et skud mod dem. Man ser den her store dyr ligge sig ned og man ved, at man har nedlagt den. Det er sådan en jagt-rus og en glæde man får (...). Det samme når man tager ud og skyder edderfugle eller tager på rypejagt. Fanger en ørred som kæmper alt hvad den kan for, at slippe væk. Kæmper imod den ørred for at få den ind. Hvis den er stor ved, at man ikke skal hive den ind så hurtigt som muligt for linen kan knække eller den kan hoppe af krogen. Den skal først kæmpes træt. Jeg tror, at det er den her kamp som man kan beskrive den med. Kampen mod elementet, mod dyret for, at få den hjem, der giver den her tilfredsstillelse som jeg ikke kan være foruden.”

Tilfredsstillelsen ved at fange dyret handler derfor om mere end blot at skaffe føde, det er for fritidsfangeren en proces af nærmest eksistentiel karakter. I spørgsmålet om hvad fangst og fiskeri betyder for Erhvervsfanger B, kom det frem at han også har et åndeligt forhold til fangsten, som han beskrev med følgende ord:

”(...) [J]eg savner narhval og hvidhval-fangst. Det er jeg født og opvokset med. Fra dengang jeg startede med, at fange narhvaler om foråret. Det ligger rigtig dybt inde i min sjæl. Nu her i starten af oktober måned, (...), når jeg har fødselsdag eller dagen før, kommer jeg altid hjem til mine forældre eller min kone med friskfanget hvid- eller narhval. Oftest hvidhvaler. Det har jeg savnet så meget. Vores traditioner lever også videre. Lige siden jeg kunne gå på fangst, lagde vi altid hovedet af en hvidhval på gulvet ved højtider, hvor folk kan komme og spise til kaffemik. Jeg savner det virkelig meget.”

Kulturel velstand er en vigtig dimension i den subsistensøkonomiske livsform, fordi den knytter sig særligt til fangsten. I det følgende vil jeg komme ind på et par eksempler på kulturelle traditioner, der er vigtige for den subsistensøkonomiske livsform i Grønland.

3.7.4.a Deling

Deling af traditionelle råvarer og produkter er et traditionelt og socialt fænomen, der praktiseres overalt i den grønlandske kultur. Traditionen praktiseres nogle steder (særligt i bygderne) dagligt

og andre steder (særligt i de større byer) i mindre grad eller slet ikke. De gamle delingsprincipper som fx udredes af Robert Petersen i hans afhandling, hvor fangsten deles systematisk, er ikke længere almindeligt at praktisere (Petersen, 1971). Selvom der er reel fattigdom i nogle byer og bygder (Hendriksen, 2013), så udvander pengeøkonomien og det offentliges rolle i samfundene i stigende grad behovet for en sådan struktur. Det betyder, at delingen oftere udspringer af en foræringskultur snarere end af samfundsmæssigt moralske grunde⁷⁴. Men for den subsistensøkonomiske livsform betyder det ikke, at man praktiserer delingen mindre af den grund. Snarere tværtimod⁷⁵. I det næste afsnit kommer jeg ind på hvordan dette kommer til udtryk.

3.7.4.b Kaffemik

Delingskulturen finder nemlig også sted i nogle af de traditionelle aktiviteter som i høj grad opretholdes over hele Grønland, som fx ved kaffemik. Til en traditionel grønlandsk kaffemik inviterer man "alle" til at komme og spise grønlandske traditionelle produkter, samt kage og kaffe. Med "alle" menes der, at man inviterer alle man kender, og det er alment accepteret at dem man inviterer, eventuelt også tager en gæst eller flere med, som man ikke nødvendigvis kender. Der er ingen formel gæsteliste, alle der har lyst til at deltage er som regel velkomne. For at der skal være plads til at huse så mange gæster i de ofte små hjem, er det derfor også almindelig kutyme, at man højst bliver en times tid, så der kan blive plads til den næste gæst. Selvom kaffemik som regel kun holdes i forbindelse med en særlig begivenhed, som fx fødselsdag, første skoledag, dimission og lign., så er det en anden måde for det grønlandske folk at praktisere den traditionelle deling af traditionel grønlandsk mad. Delingen foregår også den anden vej, hvor fangeren deler sin fangst med den der holder kaffemik, som en gave og bidrag til festligheden⁷⁶.

3.8 Den subsistensøkonomiske spiral

Fangsten har en væsentlig rolle for den subsistensøkonomiske livsform. Fangsten har også som nævnt en sammenhæng med livskvaliteten og den generelle tilfredshed med livet. Dette vil jeg i det følgende forsøge at illustrere, ved en model jeg har udarbejdet til formålet. Den subsistensøkonomiske spiral er udarbejdet med inspiration fra andre modeller i den ledende

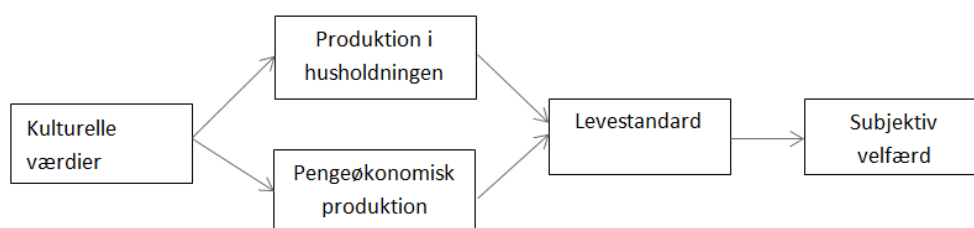
⁷⁴ Dette står i kontrast til hvordan deling praktiseres andre steder i Arktis, som jeg kommer ind på under afsnittet Perspektivering.

⁷⁵ Hvilket også bekræftes af resultater fra SLiCA (Poppel, et.al, 2007)

⁷⁶ Hvis jeg må være så fri igen at benytte mig af et personligt eksempel, fik jeg eksempelvis en rensdyrbov fra Nuuk, 1 kg mattak (hvalhud) fra Qaanaaq, en pose tørrede ræklunger fra Qaanaaq og tørret moskuskød fra Kangerlussuaq som familie og venner delte med mig, i forbindelse med, at jeg afholdt kaffemik for min datters 1 års fødselsdag sidste år.

forskning i subsistensøkonomiske livsformer i Arktis. Herunder dels den model for husholdningens produktion fra Usher og Weinstein, som nævnes i afsnit 3.6.3, og dels Poppels og Kruses hypotesemodel (Poppel og Kruse, 2009), der beskriver de subsistensøkonomiske aktiviteters betydning for tilfredsheden med livet, som er illustreret herunder på figur 22.

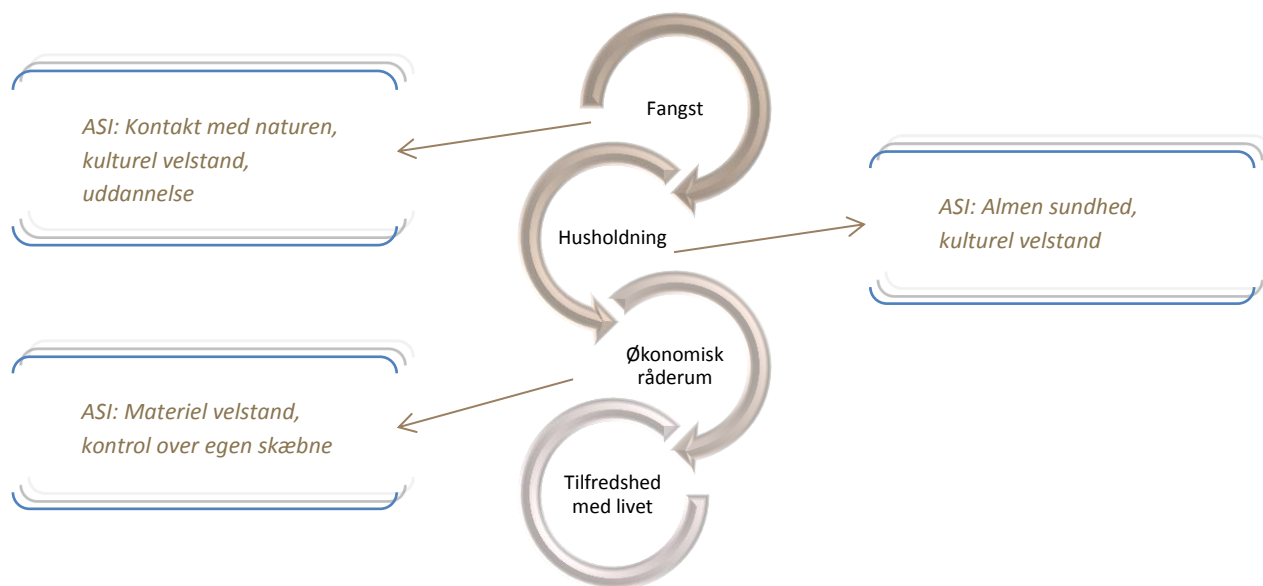
Figur 21 Model der beskriver betydning af subsistensøkonomiske aktiviteter i husholdningen

(Kilde: Kruse og Poppel, 2009)

Kruse og Poppels model illustrerer, hvordan pengeøkonomi og subsistensøkonomi sammen bidrager til den subjektive velfærd. I det følgende gennemgås opbygning og principper i den subsistensøkonomiske spiral. Den subsistensøkonomiske spiral på figur 23 illustrerer, hvilken betydningen *fangsten* har for den subsistensøkonomiske livsform, og i et helhedsbillede hvordan fangsten er forbundet med tilfredsheden med livet. Den illustrerer samtidig, hvornår der i spiralen kan identificeres sociale indikatorer, der har betydning for levevilkårene, med udgangspunkt i de sociale parametre fra ASI (ASI, 2010; Larsen & Huskey, 2010; Hamilton et.al., 2010; Dahl et.al., 2010; Crate et.al., 2010; Schweitzer et.al., 2010).

Figur 22 Den subsistensøkonomiske spiral

Fangsten bidrager dels materielt som husholdningens samlede eller delvise eksistensgrundlag, og dels åndeligt på flere niveauer til husholdningens medlemmer. Fangsten giver et økonomisk råderum, som giver flere muligheder, og dette bidrager samlet til en højere grad af tilfredshed med livet generelt. I det følgende udredes hvert led i spiralen.

3.8.1 Første led: Fangst

Fangsten dækker over alle former for fangstbidrag til husholdningen. Det kan være kød fra landpattedyr såsom moskus, rener, får eller isbjørn, havpattedyr såsom hvaler, sæler samt fisk og skaldyr. "Fangsten" kan også være indsamlede bær og planter. Ledet indeholder også den underliggende dimension af uddannelse, eller nærmere den viden som den subsistensøkonomiske livsform typisk opnår gennem overlevering enten fra barnsben i familien eller senere i livet fra familiemedlemmer og/eller venner, som er livsvigtig i den direkte kontakt med naturen samt anvendelsen af traditionelle metoder og redskaber. Overordnet bidrager disse samlet til opbygningen og opretholdelsen af den enkeltes kulturelle velstand, som også omfatter den åndelige dimension.

3.8.2 Andet led: Husholdning

Fangsten bidrager til husholdningen på flere måder. For det første bidrager den til husholdningen fødevareforsyningssikkerhed. Den sikrer derudover helt eller delvist det essentielle fødegrundlag,

og er dermed forbundet med den almene sundhed. Det er veldokumenteret, at sammensætningen af de arktiske fødekilder er med til at dække behovet for livsvigtige vitaminer, mineraler og proteiner (AMAP, 2004; Poppel 2008, Hertz, 1995) Dernæst giver den for nogen et større økonomisk råderum, idet fødekilden er helt eller delvist sikret, og en evt. pengeøkonomi ved siden af (fx hvis der indgår lønarbejde for nogen eller alle medlemmer i husholdningen) kan anvendes til at realisere andre behov end føde. Fangsten kan også bidrage til pengeøkonomien, hvis der fx er tale om en erhvervsfangers husholdning. Overordnet bidrager disse samlet til opbygningen og opretholdelsen af den enkeltes kulturelle velstand.

3.8.3 Tredje led: Økonomisk råderum

Det økonomiske råderum der frigives ved fangstens bidrag til husholdningen åbner op for en række muligheder. Den bidrager til den materielle velstand, hvilket fx kan være med til at vedligeholde og/eller udskifte redskaber og udstyr eller de fysiske rammer i huset el. lign. Det økonomiske råderum giver også husholdningen mulighed for at dele i højere grad med andre. Derudover kan det økonomiske råderum i større grad være med til at forme et fundament til at føre kontrol over egen skæbne.

3.8.4 Fjerde led: Tilfredshed med livet

Graden af tilfredshed med livet generelt hænger sammen med led 1-3. Da denne model ikke er testet, er det på nuværende tidspunkt ikke muligt at sige om tilfredsheden også har en sammenhæng med leddenes volumen eller hyppighed, men det antages som udgangspunkt, at tilfredsheden med livet forudsætter, at spiralen er i bevægelse, og dermed at fangsten og aktiviteterne dermed fortsætter, selvom individet har sikret et eksistensgrundlag.

Den subsistensøkonomiske spiral beskriver hvordan fangsten i første led starter en kædereaktion som bidrager til den generelle tilfredshed med livet. Det er grundessensen af den subsistensøkonomiske livsform, at fangsten delvist danner grundlag for menneskenes vilkår, og altså hænger sammen med i hvilken grad mennesket er tilfreds med livet.

3.9 Anden delkonklusion

Jeg kan ud fra de foregående kapitler konkludere, at fangst og fiskeri har en stor betydning for det grønlandske folk på flere niveauer. Af SLiCAs resultater kommer jeg frem til, at knap 80 % i 2007 mente, at fangst og fiskeri er vigtigt eller meget vigtigt for identitetsfølelsen. Samtidig mente 87 % at arbejde er vigtigt eller meget vigtigt for identitetsfølelsen. I 2007 var der på landsplan flere der foretrak et selvstændigt arbejde indenfor fangst og fiskeri, end der rent faktisk arbejdede indenfor fangst og fiskeri. For området ved Qeqertarsuatsiaat viser de nye tal for 2015, at antallet er faldet. Det er ikke meningsfyldt, at foretage en sammenligning af tallene fra Qeqertarsuatsiaat og fra Grønland generelt, men de nye data viser dog nogle bemærkelsesværdige resultater. Det viser nemlig, at et større tidsforbrug af lønnet arbejde ikke udelukker subsistensøkonomiske aktiviteter. Tværtimod viser resultaterne, at der bliver brugt mere tid på subsistensøkonomiske aktiviteter i 2015 end der gjorde i 2007 på trods af, at der bliver brugt mere tid på arbejde. Studiet i Qeqertarsuatsiaat er således med til at underbygge eksisterende forskning, der viser, at lønindkomst hænger sammen med antallet subsistensøkonomiske aktiviteter (Kruse og Poppel, 2009; Poppel, 2008). Det er også med til at bekræfte, at subsistensøkonomiske aktiviteter har en væsentlig betydning for levevilkårene i Grønland, som det fremføres i levevilkårsteoriene fra SLiCA, som er gennemgået oven for. Lønarbejdet er altså med til at styrke sammenhængskraften mellem arbejde og subsistensøkonomiske aktiviteter. Selvom man ikke kan sige noget generelt om betydningen af fangst og fiskeri som subsistensøkonomiske aktiviteter, ud fra en undersøgelse i en enkelt bygd, og selvom denne vinkel ikke med i problemformuleringens problemstilling, kan det være med til at forklare sociale parametre i de grønlandske levevilkår og deraf tendenser på arbejdsmarkedet.

Højrups teori om livsformer kan i en vis udstrækning appliceres på grønlandske forhold. Hans beskrivelse af forskellene mellem de rurale og urbane forhold i Danmark har lignende træk i forskellene mellem de grønlandske bygder og byer, og det samme gælder for hans beskrivelse af lønarbejderlivsformen og den selvstændige livsform.

Min informant fritidsfangerens største årsag til at fravælge fangererhvervet, er den økonomiske usikkerhed som den selvstændige livsform indebærer. Samtidig er han glad for de goder, der kommer med et lønnet arbejde, og som er med til at give ham en høj levestandard. Han er som Højrup også karakteriserer lønarbejderlivsformen, drevet af den økonomiske tryghed og den klare

adskillelse mellem arbejde og fritid. **Tryghed** er således en af de faktorer der påvirker arbejdspræferencer indenfor fangst og fiskeri.

Udover trygheden finder fritidsfangeren sig også begrænset af det strukturelle og organisatoriske ved erhvervet som erhvervsfanger. Han beskrev således, at det var vanskeligt at etablere sig som trofæjagt blandt andet på grund af de lovgivningsmæssige rammer. Dette kom Erhvervsfanger A ligeledes ind på. Erhvervets **regulering** og lovgivning er derfor endnu en faktor, der har betydning for, om man vælger at arbejde med fangst og fiskeri, hvilket også samstemmer med Højrup's livsformsanalyse.

I mit interview med erhvervsfanger A er det den familiemæssige tilknytning til erhvervet og erhvervet som et kald, som i høj grad motiverer valget af livs – og arbejdsform, også selvom det betyder, at han ikke ved om han kan tjene penge på det. Selvom erhvervet kan være livsfarligt og er usikkert på mange områder, vil han ikke bytte det for noget andet. Ved siden af de kulturelle traditioner, er der altså en åndelig dimension i de grønlandske livsformer, som også kommer til udtryk i mine interviews med enkeltpersonerne. Dette gælder ikke blot for enkeltpersonerne her, men er ifølge ASI en af de arktiske sociale indikatorer, og det gælder således generelt for de arktiske folk. Den åndelige betydning af fangsten og de traditionelle aktiviteter forbundet hermed er dybt forankrede i livsformernes identitet, og er med til at påvirke valget af arbejde og arbejdsform. Arbejdets sammenhæng med **identitet** er derfor yderligere en faktor jeg finder som besvarelse på problemformuleringens 2. spørgsmål.

Erhvervsfanger B, der for nyligt har opsagt et lønnet arbejde til fordel for det selvstændige arbejde, kan ikke forestille sig at vende tilbage til lønarbejderlivsformen, fordi fangerlivet giver ham den kontrol over sit eget liv og den selvstændighed som han manglede i sit gamle arbejde. Samtidig er Erhvervsfanger B drevet af det økonomiske aspekt, hvor fangerlivet har økonomiske muligheder, der åbner op for større selvrealiseringsmuligheder, som ikke kan lade sig gøre i det lønnede arbejde. Disse karakteristika ved begge erhvervsfangerne er i tråd med Højrup's teori om den selvstændige livsform.

4.1 Diskussion

Det som jeg gennem kapitlerne har forsøgt at lægge op til er, at fangst og fiskeri er en essentiel del af livsformerne i Grønland på mange forskellige måder.

I kapitel tre belyste jeg hvorledes resultaterne fra levevilkårsundersøgelsen SLiCA viser, at fangsten og aktiviteterne forbundet dermed har en stor kulturel betydning for den grønlandske befolkning, og at op mod halvdelen af de adspurgte supplerer deres husholdning med fangst, enten fanget af dem selv, fået foræret eller købt via fx brædtet. Ud fra de gennemgåede tabeller fra SLiCA ser det ud til, at der hvor der er størst mulighed for fangst og fiskeri registreres et større ønske om lønarbejde, og der hvor mulighederne er mindre, eller hvor der i højere grad forefindes lønnet arbejde, er flere der ønsker at beskæftige sig med fangst og fiskeri. Årsagen bag dette kan måske findes i den arktiske forskning. Det er eksempelvis veldokumenteret, at klimaforandringerne har en stor påvirkning af levevilkårene i Arktis, og for mange er der tale om en reel trussel for livsgrundlaget (AMAP, 2011; Hovelsrud et.al, 2011). Dette gælder især i de afsides beliggende områder, hvor udviklingen er lav eller gået i stå. Særligt fangere der arbejder på havisen har kontinuerligt sværere vilkår på grund af den globale opvarmning (ibid.). Disse betingelser kan altså meget vel være en medårsag til det mønster som resultaterne fra SLiCA i 2007 viser, og kan være et udtryk for et ønske om mere tryghed og/eller stabilitet i arbejdet.

Som tidligere antaget af andre, så ville det være nærliggende at tro, at jo mere tid man arbejder i lønnet arbejde, desto mindre tid kan man finde til fangst og fiskeri som subsistensøkonomiske aktiviteter. Men som jeg kommer ind på i kapitel tre lader dette ikke til at være tilfældet, om end kun i Qeqertarsuaat. Det virker dog modstridende, at flere svarer at de arbejder flere timer om ugen, og samtidig praktiserer flere subsistensøkonomiske aktiviteter, men at færre svarer, at de foretrækker at kombinere lønnet arbejde med subsistensøkonomiske aktiviteter end i 2005.

Denne iagttagelse bliver ikke mindre modstridende, når samme undersøgelse viser, at de adspurgtes tilfredshed med deres arbejdssituation, og med muligheden for at gå på fangst og fiskeri er steget. Betyder det at der de subsistensøkonomiske aktiviteter bliver udøvet af andet end lyst? Er det fordi aktiviteterne er noget man altid har gjort? Eller fordi familien eller samfundet

forventer det af en? Det virker i hvert fald til at der er noget der ikke helt stemmer, men det fremgår ikke af de foreliggende data, hvad der kan være årsag til dette.

På trods af ovenstående, hvis man ser bort fra de unikke forhold der gør sig gældende for området ved Qeqertarsuaat, og antager, at lignende udvikling gælder for resten af landet, er det altså en mulighed, at betydningen af fangst og fiskeri, især som led i subsistensøkonomiske aktiviteter, er blevet større siden den første SLiCA-undersøgelse blev offentliggjort.

I det følgende vil fortsætte med en diskussion om hvorvidt Højrups teori om livsformer kan appliceres i forhold til det grønlandske samfund.

Højrups livsformsteorier kan i overordnede træk anvendes, hvis man ser bort fra de meget detaljerede portrætter af livsformer på de forskellige danske egne. Som et analyseværktøj til at beskrive livsformer i Grønland er der således noget at bygge på. Der er overordnede træk som kan sidestilles med de livsformer hvor fangst og fiskeri er integreret i Grønland, men væsentlige arktiske levevilkårparametre, som fx kulturelle aspekter ville blive overset, hvis jeg alene anvendte Højrups perspektiver. Afslutningsvist på kapitel 3 har jeg derfor forsøgt at binde dette sammen til et bidrag til en forståelse af en grønlandsk subsistensøkonomisk livsform, hvor der tages højde for nogle af disse parametre.

Det er væsentligt, at selvom Højrup belyste levevilkårene for fx bierhvervsfiskerne, så er hans tilgang til livsformer ikke motiveret af at måle befolkningens velfærd og livskvalitet, men nærmere at bruge indikationer om disse til at belyse konsekvenser af politiske beslutninger. Idet undersøgelsen netop skulle anvendes til konkret politisk planlægning, var han i sagens natur nødt til at arbejde på denne måde. Men Højrups kategorisering af livsformer er for ufleksibel i forhold til den grønlandske virkelighed. Han mener eksempelvis ikke, at man kan bære flere af de livsformer han karakteriserer, hvilket jeg vil mene ikke er helt korrekt. Man kan for eksempel sagtens både være lønarbejder og selvstændig på samme tid, og der findes generelt en bred differentiering af livsformer, som ikke lader sig finde i Højrups karakteristik. For eksempel, kan man ikke afvise at det syn på arbejde og fritid som værende en og samme, som findes i den selvstændige livsform ikke kan forefindes blandt lønarbejdere, og omvendt kan man heller ikke afvise, at der findes selvstændige livsformer som arbejder udelukkende for at realisere andre drømme ved siden af arbejdet. Der findes formentligt flere eksempler på, hvordan livsformer kan

differentieres, men af pladsmæssige hensyn, må jeg imidlertid nøjes med at konstatere, at Højrup's opgør med de eksisterende altfavnende livsformsteorier er resulteret i et (for) snævert modsvar i hans eget teoriforslag i forhold til det grønlandske samfund.

Men der er flere træk i Højrup's karakteristik af lønarbejderlivsformen og den selvstændige livsform, som reflekteres i mine informanternes livsform, og som formentlig også vil reflekteres i dele af befolkningen. Det er den enkeltes grundlæggende subjektive værdier om, hvad der er betydningsfuldt i livet, der får folk til at vælge den ene eller anden livsform, og det hænger i stor grad sammen med de betingelser, der danner ramme for livsformerne. Dette gælder således både i Danmark og i Grønland. Et fokus alene på lønarbejderlivsformen og den selvstændige livsform, er imidlertid langt fra et fokus på samfundet som helhed. Hvis man ønsker at diskutere arbejdsmarkedspolitik, økonomisk vækst og fremtidige strategier i Grønland, er der flere livsformer, der er væsentlige at tage i betragtning. Ifølge Grønlands Statistik var der 11.539 der modtog en eller anden form for sociale ydelser i 2015 (Statistisk Årbog 2016). I forhold til arbejdsstyrken, svarer det til knap 32 % af den samlede arbejdsstyrke i 2014 (se tabel 5). Ud af disse var der 2.752 personer der modtog førtidspension.

Det er svært at sige, hvad der præcist ligger bag de her tal om sociale ydelser, og det er naturligvis ikke muligt at konkludere noget på ovenstående, uden en videre undersøgelse af de konkrete forhold. Dem der modtager førtidspension er måske heller ikke relevante at medtage i diskussionen, men med tanke på at der er et reelt behov for ufaglært arbejdskraft, så er der god mening i at påpege at en forebyggende indsats, således færre ender i gruppen af modtagere af førtidspension, er påtrængende. Det er også svært at vide, om dem der modtog offentlig hjælp i 2015, modtog den hele året, hvor længe de har modtaget den og i hvilken grad dem der modtager offentlig hjælp ellers står til rådighed for arbejdsmarkedet⁷⁷. Men under alle omstændigheder kan jeg konstatere, at det er det en betydelig andel af arbejdsstyrken, der modtager hjælp fra det offentlige, og at der derfor efter alt at dømme er hold i GE's udlægning om, at "der bliver fortalt en forkert historie" om ledigheden og arbejdsmarkedet. Man kan derfor formode, at arbejdsgiverne på det grønlandske erhvervsmarked til tider står med et valg mellem at ansætte arbejdskraft, som

⁷⁷ Det fremgår ikke af hverken Grønlands Statistik, Naalakkersuisut eller sullissivik.gl

kræver en social indsats eller importere arbejdskraft, hvor indsatsen er af (måske) mere overskuelig karakter, fx sproglige eller kulturelle barrierer.

Vedrørende lønarbejderne indenfor fiskerierhvervet er både SIK og GE enige om, at der er et behov for arbejdskraft til jobbene på fabrikkerne, og begge organisationer kommer ind på at importen af udenlandsk arbejdskraft ikke blot er en mulighed, men også bliver nødvendigt. Selvom de officielle statistikker peger på en ledighed på knap 10 % mener GE, at der er fuld beskæftigelse blandt dem som reelt kan tage et arbejde. Hvis det er korrekt, kan det måske være en forklaring på, at Royal Greenland har problemer med at finde arbejdskraft til deres fabrikker. Der er dog andre muligheder for at dække behovet for arbejdskraft end at importere den. Selvom dette perspektiv ikke er en del af problemformuleringen, er det med tanke på den kontinuerlige debat der har været i samfundet, om at hjemmehørende arbejdskraft ikke prioriteres på arbejdspladserne, en relevant diskussion. Hvordan kan det være Royal Greenland ikke kan finde arbejdskraften indenfor landets grænser? SIK mener, at samfundet har været med til at fostre en opfattelse af, at fabriksarbejdet ikke er attraktivt, bl.a. fordi lønningerne på de grønlandske fabrikker er lavere end på fx de færøske fabrikker. Hvis vi antager at der, som GE mener, er fuld beskæftigelse, og at SIK samtidig har ret i at arbejdet i fiskefabrikkerne ikke er attraktivt pga. lave lønninger, er den varslede import af kinesisk arbejdskraft, da et udtryk for, at Royal Greenland hellere vil hente billig arbejdskraft fra udlandet end at gøre arbejdet mere attraktivt for den hjemmehørende arbejdsstyrke? Og hvis ja, hvorfor? Er det fordi det billigere? Eller kan det tænkes at det er de sociokulturelle forskelle i fx arbejdsmoral, der er motivet bag? Det vil i hvert fald være interessant, i en anden sammenhæng, at undersøge eksempelvis hvor meget de samlede omkostninger ved at importere kinesisk arbejdskraft (løn, forsikringer, bolig, rejseomkostninger, bohaveflytning mv.) bliver i forhold til hvis Royal Greenland skulle forhøje lønninger på fabrikkerne, så de matcher fx de færøske fabrikslønninger.

4.2 Refleksion

4.2.1 Evaluering af anvendt metode

I et reflekterende perspektiv er jeg kommet frem til at anvendelsen af den hermeneutiske metode, herunder principperne indenfor den hermeneutiske cirkel, har vist sig at være en særligt anvendelig metode i forhold til udarbejdelsen af nærværende speciale. Det at jeg skiftevis er gået

fra del til helhed, har været ikke kun gjort processen dynamisk, men viste sig at være nyttigt, og til tider nødvendigt, i forhold til at fastholde en rød tråd igennem specialet. Dette fordi opgaven dels omfatter mange små områder i opgavens samlede snitflade, og dels fordi der undervejs dukkede fakta og teorier op som måtte forfølges og/eller forkastes.

De kvalitative data er anvendt i stor grad i specialet. Det er klart, at seks interviews, hvoraf tre interviews er med enkeltpersoner og tre udtrykker brancheorganisationers synspunkter, langt fra opnår mætningsgrad for spørgsmålene der stilles (Boolsen, 2006; Bryman, 2016). Retrospektivt vurderer jeg, at det kunne have bidraget yderligere til specialet, hvis jeg havde fundet flere eksempler fra arbejdsmarkedet, eksempelvis en fabriksarbejder eller lignende arbejder inden for fiskeindustrien, til at dække arbejdsforholdene i fiskeindustrien. Men de informanter jeg har interviewet, har imidlertid været relevante i stor grad for specialets emne, og enkeltpersonerne er typiske i forhold til den livsform de lever. Samtidig har de bidraget med svar som langt hen ad vejen underbygger eksisterende forskning. Der hvor interviewene har medbragt ny viden, fx når GE siger der er fuld beskæftigelse, så har jeg af naturligvis medtaget dette som en antagende faktor, og ikke som lovmæssighed, fordi jeg ikke har undersøgt det nærmere. Men jeg konstaterer, at en dyberegående undersøgelse af den faktiske ledighed, beskæftigelse og befolkningens ønsker (i forhold til indhold og løn) til arbejde i Grønland mangler, og er også nødvendig, hvis man fra politisk side ønsker at lægge realistiske strategier på baggrund af faktiske forhold.

I forhold til den valgte interviewmetode var der et par observationer og erfaringer, som er værd at nævne. Idet jeg ikke taler flydende grønlandsk, var der lidt udfordringer med interviewet med en af informanterne, hvilket ikke kan afvises, at have betydning for udbyttet af interviewet. Det var i hvert fald min fornemmelse, at jeg nok havde fået mere ud af interviewet, hvis jeg kunne kommunikere på samme sprog som informanten.

Som en del af metoden sendte jeg transskriberingen af interviewene til informanterne til godkendelse. Her blev jeg af enkelte bedt om at slette og rette en del af samtalen, på et tidspunkt hvor jeg faktisk allerede havde anvendt de pågældende passager i specialet. Det betød jeg måtte starte forfra i dele af specialet et par gange. Dette har derfor haft en betydning for hvordan specialet er udfærdiget. Det er svært at forudse den slags, men erfaringen her må være, for det første at indhente godkendelse af transskriberingen, inden man begynder at arbejde med

materialet, og dernæst at forstå, at i arbejdet med menneskelige relationer, må tage højde for, at der kan komme forhindringer af den slags.

4.2.2 Fejlkilder

I dette afsnit vil jeg udrede eksempler på nogle af de forbehold jeg må tage i det jeg har konkluderet.

I analysen af hele fangst- og fiskeriområdet var der flere udfordringer der gjorde sig gældende undervejs. Dels var det at arbejde med i) den multifacetterede diskurs og de forskellige opfattelser af henholdsvis fangst og fiskeri, ii) den store forskel på hvad det vil sige at arbejde indenfor fangst og hvad det vil sige at arbejde indenfor fiskeri og endvidere iii) den grundlæggende forskel at fangsterhvervet er et liberalt erhverv, hovedsagligt en enkelt produktion, mens fiskeriet er et industrielt erhverv, og som samtidig er den væsentligste kilde til eksport. I en opgave af denne størrelse er det ikke muligt udtømmende at komme rundt i alle hjørner på dette forholdsvist komplekse område. Derfor vil der være aspekter ved de forskellige erhverv, som jeg ikke får med i besvarelsen.

En af udfordringerne ved metodetrianguleringen, som er det at jeg har anvendt forskellige metoder (fx kvantitativ og kvalitativ metode) til at belyse og analysere specialets forskningsspørgsmål, er netop at de forskellige data er frembragt med forskellige metoder. Eksempelvis kategoriseres spørgsmålene i SLiCA og flere af de andre undersøgelser ikke ud fra om de adspurgte er erhvervsaktive, ledige eller udenfor arbejdsstyrken, hvorimod der i tallene fra Grønlands Statistik netop opdeles efter de tre kategorier. I interviewet med GE kom det frem, at ledige yderligere blev klassificeret i såkaldte matchgrupper. Disse forskellige kategoriseringer opstår også blandt klassificeringen af respondenter, grupper og folk på tværs af de undersøgelser og udgivelser jeg har behandlet, og betragtes derfor som en kilde til måleusikkerhed.

Udviklingen af den subsistensøkonomiske livsform i kapitel tre har afstedkommet en hel del tanker. Med tanke på den empiriske dybde og den tidsramme jeg havde lagt for specialet er det klart at det teoretiske bidrag ikke er et færdigt og gennemarbejdet teoribidrag. Derfor kan beskrivelsen af de subsistensøkonomiske livsformer, den subsistensøkonomiske produktion og den subsistensøkonomiske spiral være gode udgangspunkter for videre teoretisering og/eller forskning.

5.1 Konklusion

Det er i specialet blevet klart, at fangst og fiskeri har forskellige betydninger for det grønlandske samfund. Fangsterhvervet er af stor kulturel betydning for samfundet, herunder især forsyningen af grønlandske produkter og udgør et væsentligt grundlag i mange husholdningers fødevarerforsyningssikkerhed. Men fangst har i forhold til fiskeriekporten en væsentligt mindre betydning for den samlede grønlandske økonomi. Fiskeriet er det vigtigste eksporterhverv i Grønland. Hellefisk, torsk og skaldyr udgør ca. 90 % af den samlede eksport, og er således en grundpille i den grønlandske økonomi. Men sammenhængen i, at den samlede økonomi er afhængig af disse få arter, og det samtidig er verdensmarkedets priser og efterspørgsel, der styrer udviklingen, gør den økonomiske situation sårbar over for globale ændringer. Der er derfor god mening i, at undersøge nye muligheder for vækst og udvikling i erhvervslivet, hvis en eventuel selvstændighed og frigørelse af det danske bloktilskud skal bunde i en stabil og bæredygtig økonomi.

Nye data fra 2015 viser, at der er fremgang i antallet af beskæftigede indenfor fiskeriet. Af det gennemgåede tyder det på, at der dels er tale om folk der er højere uddannede, som er motiverede af de øgede indtjeningsmuligheder, særligt i hellefiskefiskeriet. Dels er der tale om fangere, som skifter til fiskeriet enten på grund af de øgede indtjeningsmuligheder i fiskeriet og/eller af de øgede vanskeligheder, der er forbundet med fx iskantfangst, som bl.a. er forårsaget af klimaforandringer, samt færre indhandlingsmuligheder.

For at besvare andet spørgsmål er jeg kommet frem til at det vil være nær umuligt, at kortlægge alle faktorer som kan have indflydelse på, om man vælger at arbejde indenfor fangst og fiskeri i en opgave af denne størrelse. Der er så mange forskellige former for erhverv indenfor fangst og fiskeri, og mange måder at kombinere erhvervene på, så dette alene vanskeliggør en tilnærmelsesvis tilstrækkelig besvarelse.

Uden at udelukke nogen, er jeg i delkonklusionerne kommet frem til en række af de vigtigste faktorer i de områder, jeg har bevæget mig. Jeg finder således, at 1) Økonomi, 2) Tryghed, 3) Uddannelse, 4) Regulering 5) Klimaforandringer, 6) Prestige og 7) Identitet er faktorer, der har betydning for om grønlænderne vælger at arbejde med fangst og fiskeri. Samtidig finder jeg, at faktorerne både har betydning for valg og fravalg af arbejdet indenfor fangst og fiskeri.

Litteratur

AHDR (2004). Arctic Human Development Report). Akuyeri: Stefansson Arctic Institute

AHDR (2015). (Arctic Human Development Report) Regional Processes and Global Linkages. Nordic Council of Ministers, TemaNord 2014:567. Copenhagen.

AMAP (2011). Snow, Water, Ice and Permafrost in the Arctic (SWIPA: Climate change and the cryosphere. Oslo; Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP)

Andersen, T., og Poppel, B. (2002). Living conditions in the Arctic. In M. R. Hagerty, J. Vogel, & V. Møller, V. (Eds.), Assessing quality of life and living conditions to guide national policy. The state of the art (Social indicators research series, Vol. 11). Dordrecht/Boston/London: Kluwer Academic Publishers. (Reprinted from: Social indicator research, Vol. 58, pp. 191–216, 2002).

Arnfred, Signe (1991). Kvinder, mænd, arbejde og seksualitet i den grønlandske moderniseringsproces, s. 82-125 i Kvinder i Grønland – sammen og hver for sig. Atuakkiorfik 1991.

ASI (2010). Arctic Social Indicators – a follow-up to the Arctic Human Development Report. TemaNord 2010:519. Nordic Council of Ministers, Copenhagen.

Aslaksen, Iulie, Winfried Dallmann, Davin N. Holen, Even Høydahl, Jack Kruse, Birger Poppel, Mary Stapleton og Ellen Inga Turi, (2008). Interdependency of subsistence and market economy in the Arctic, s. 75-98 i: Solveig Glomsrød and Iulie Aslaksen (eds.). The Economy of the North. Statistisk Sentralbyrå/Statistics, Norway.

Bjerregaard, P.; Tine Curtis; Frank Senderovitz; Ulla Christensen;Tine Pars, (1995). Levevilkår, livsstil og helbred i Grønland. Den grønlandske sundhedsprofil. Dansk Institut for Klinisk Epidemiologi, Landsstyremrådet for Sundhed, Miljø og Forskning.

Boolsen, Watt Merete, (2006). Kvalitative analyser – at finde årsager og sammenhænge. 1. udgave. Hans Reitzels Forlag.

Bryman, Alan, (2016). Social Research Methods. 5. udgave Oxford University Press.

Carlsen, Aksel V. (red.) (2005) Arbejdsmarkedet i Grønland – fortid, nutid og fremtid. Ilisimatusarfik.

Dahl, J., Fondahl, G., Petrov, A., & Fjellheim, R. S. (2010). Fate control. In J. N. Larsen, P. Schweitzer, & G. Fondahl (Eds.), Arctic social indicators – A follow up to the Arctic Human Development Report (TemaNord: 521). Copenhagen: Nordic Council of Ministers.

Ejrnæs, Morten et.al. (2004). Sociologi og socialt arbejde. 3. udgave. Danmarks Forvaltningshøjskoles Forlag.

Eliassen, Bent-Martin; Melhus, Marita; Kruse, Jack; Poppel, Birger; Broderstad, Ann Ragnhild (2012).”Design and Methods in a survey of living conditions in the Arctic – the SLiCA study”. International Journal of Circumpolar Health.

From, Anders; Jensen, Kirsten Just; Friis, Peter; Kjær, Anders (1975). ”Levevilkår og Sociale Problemer i Vestgrønland”. Socialforskningsinstituttet. Publikation 64. København, 1975.

Fondahl, Gail (Eds.), Arctic social indicators – A follow up to the Arctic Human Development Report (TemaNord: 521). Copenhagen: Nordic Council of Ministers.

Gombay, Nicole (2010). Making a living: place, food and economy in an Inuit community. Purich Publishing, Canada.

Hendriksen, K. (2013). Grønlands bygder: økonomi og udviklingsdynamik. Ph.d.-afhandling. Aalborg Universitet, Institut for Planlægning og Danmarks Tekniske Universitet, DTU Management samt Center for Arktisk Teknologi, DTU Byg

Hertz, Ole (1995). Økologi og levevilkår i Arktis Uummannamiut. Christian Ejler’s Forlag og Mellemfolkeligt Samvirke.

Hovelsrud, G., Poppel, B., van Oort, B., & Reist, J. (2011) Arctic societies, cultures and peoples in a changing cryosphere. In Snow, Water, Ice and Permafrost in the Arctic (SWIPA). Oslo: Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP), 39 pp.

Højrup, T. (1983): Det glemte folk – Livsformer og centraldirigering. København: Institut for Europæisk Folkelivsforskning og Statens Byggeforskningsinstitut.

ICSE (1993). Resolution concerning the International Classification of Status in Employment (ICSE), ILO resolution 1993, vedtaget på den femtende International Conference of Labour Statisticians (January 1993), hentet på http://www.ilo.org/global/statistics-and-databases/standards-and-guidelines/resolutions-adopted-by-international-conferences-of-labour-statisticians/WCMS_087562/lang--en/index.htm den

Inuit Circumpolar Council, ICC. (2009). A circumpolar Inuit declaration on sovereignty in the Arctic. <http://www.inuitcircumpolar.com/uploads/3/0/5/4/30542564/declaration12x18vicechairssigned.pdf>. Åbnet den 14-11-2016.

Jacobsen, Benny (1989). Levekår og livsformer i velfærdsstaten. Samfundsfagsnyt. 2. oplag.

Johansson, Sten (2002). Conceptualizing and measuring quality of life for national policy. From the Swedish Level of Living Survey to an Epistemology of the Democratic Proces, s. 13-32 i Social Indicator Research, 2002, Kluwer Academic Publishers.

Kruse, Filip. (2004a). Levekår og levekårsanalyse. Side 51-70 i Sociologi og socialt arbejde, Morten Ejrnæs et.al (2004). Danmarks Forvaltningshøjskoles Forlag.

Kruse, Filip. (2004b). Sociale klasser og sociale grupper. Side 51-70 i Sociologi og socialt arbejde, Morten Ejrnæs et.al (2004). Danmarks Forvaltningshøjskoles Forlag.

Larsen, Joan Nymand (2007). Samfund under pres – samfundsøkonomiske udfordringer for arktiske regioner i Norden, s. 13-26 i Arbejde, Helse og Velfærd i Norden: *antologi*. Háskólaútgáfan, Reykjavík.

Larsen, Joan Nymand og Lee Huskey (2010). Material Well-Being in the Arctic, s. 47-66 i Arctic Social Indicators (ASI) – a follow-up to the Arctic Human Development Report (2010). TemaNord 2010:519. Nordic Council of Ministers, Copenhagen.

Petersen, Robert (1971). Fangst og bosættelse- studie fra to grønlandske fangersamfund. Ph.d.-afhandling. Ilisimatusarfik.

Petersen, Robert (1993). Samfund uden overhoveder – og dem med. Hvordan det traditionelle grønlandske samfund fungerede og hvordan det bl.a. påvirker fremtiden, s. 121-138 i Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 1993. Ilisimatusarfik og Forlaget Atuagkat.

Poppel, Birger et al. (2015a). SLiCA: Arctic living conditions: Living conditions and quality of life among Inuit, Saami and indigenous people of Chukotka and the Kola Peninsula. Nordisk Ministerråd, København

Poppel, Birger (2015b). Living Conditions and Perceived Quality of Life Among Indigenous People in the Arctic, i Global Handbook of Quality of Life, International Handbook of Quality-of-Life, Springer Science+Business Media Dordrecht.

Poppel, Birger (2014a). Inuit Nunaat – The Inuit World: Measuring living conditions & individual well-being– monitoring human development using the Survey of Living Conditions in the Arctic (SLiCA) to augment ASI for the Inuit World. In: Arctic Social Indicators II. Copenhagen: Nordic Council of Ministers.

Poppel, Birger (2014b). Survey of living in the Arctic, SLiCA. In: A. C. Michalos (Ed.), Encyclopedia of quality of life research (pp. 5993–6003). Dordrecht: Springer.

Poppel, Birger og Jack Kruse (2009). The importance of a mixed cash- and harvest herding based economy to living in the Arctic – an analysis based on Survey of Living Conditions in the Arctic (SLiCA). In: Valerie Møller and Dennis Huscka (editors): Quality of Life in the New Millenium: Advances in Quality-of-Life Studies, Theory and Research. Social Indicators Research Series. Springer Verlag, Social Indicators Research Series, Vol. 35, pp. 27-42.

Poppel, Birger (2008). Er subsistensaktiviteter i Arktis en del af den markedsøkonomiske virkelighed eller er markedsøkonomien en del af en subsistensbaseret blandingsøkonomi?, s. 217-232 i Grønlandsk kultur- og samfundsforskning 2006-2007, Forlaget Atuagkat, Nuuk.

Poppel, Birger, Jack Kruse, Gérard Duhaime, Larissa Abryutina (2007). SLiCA Results. Anchorage: Institute of Social and Economic Research, University of Alaska Anchorage.

Poppel, MarieKathrine (2007): Kønsbaseret arbejdsmarkedsudvikling og mænds vold. I: Gudbjörg Linda Rafnsdóttir (red.) Arbejde, helse og velfærd. Háskólaútgáfan.

Rafnsdóttir, Gudbjörg Linda (red.), (2007) Arbejde, helse og velfærd i Vestnorden: antologi. Háskólaútgáfan, Reykjavik.

Rasmussen, O. Rasmus, (2005) Analyse af fangererhvervet i Grønland. Roskilde Universitet.

Rasmussen, O. Rasmus (2003). Havfiskeri/kystfiskeri – magt og afmagt i Grønlands hovederhverv. Kapitel 8 i Demokrati og Magt i Grønland, Gorm Winther (red.) Aarhus Universitetsforlag.

Skydsbjerg, Henrik, (1999) Grønland – 20 år med hjemmestyre, Forlaget Atuagkat.

Snyder, H. og Poppel, B. (under udgivelse). Subsistence in the Arctic – results from SLiCA 2015 in Qeqertarsuatsiaat, Greenland. I: Glomsrød, S., Duhaime, G. og Aslaksen, I. (eds.) The Economy of the North 2015. Oslo/Konsvinger: Statistics Norway.

United Nations, (2009). "State of the World's Indigenous Peoples". Department of Economic and Social Affairs, Division for Social Policy and Development. Secretariat of the Permanent Forum on Indigenous Issues. New York, 2009.

Herudover anvendes materiale fra faget Arktiske Levevilkår i foråret 2013. Dette benævnes i opgaven som **Omdelt lektionsmateriale, Poppel 2013.**

Rapporter og redegørelser

Beskæftigelsesstrategi 2015 – Et trygt arbejdsmarked. Departement for Erhverv, Arbejdsmarked og Handel, Naalakkersuisut 2015.

http://naalakkersuisut.gl/~media/Nanoq/Files/Publications/Arbejdsmarked/DK/Beskaeftigelsesstrategi_DK_01102015.pdf. Åbnet den 13-11-2016

Fiskeriets økonomiske fodaftryk i Grønland. Grønlands Arbejdsgiverforening. 22. oktober 2013. Copenhagen Economics.

Holdningsundersøgelse - arbejdsstyrken i Grønland 1997-2004. Grønlands Statistik, Nuuk. Hentet på PDF-fil på www.stat.gl

Levevilkår i Grønland – Den Grønlandske Levevilkårsundersøgelse (1994). Grønlands Statistik, Nuuk.

Lovpligtig arbejdsmarkedsredegørelse 2014, Departement for Erhverv, Arbejdsmarked og Handel, Naalakkersuisut

Nationalregnskab 2006-2015, Grønlands Statistik, Nuuk, fra www.stat.gl

Til gavn for Grønland. Udvalget for samfundsgavnlig udnyttelse af Grønlands ressourcer. Ilisimatusarfik og Københavns Universitet. Januar 2014.

Statistisk Årbog (diverse årgange). Statistisk Årbog. Grønlands Statistik, Nuuk. Hentet på PDF-fil på www.stat.gl

Vandringer 1981-2003. Grønlands Statistik, Nuuk. Hentet på PDF-fil på www.stat.gl

Baggrundslitteratur

Andersen, Goul Jørgen (2008). Politik og samfund i forandring, bind 1. 2. udgave. 8. oplag. Forlaget Colombus.

Andersen, Hjort Bjarne. (1993) *Kan man spørge mennesker om deres livsform? – i surveys vel at mærke!* Socialforskningsinstituttet.

Bjerregaard, Peter og Inger Kathrine Dahl-Petersen (red.), (2008) Befolkningsundersøgelsen i Grønland 2005-2007, Levevilkår, livsstil og helbred. Statens Institut for Folkesundhed.

Bluhme, E. (1952). Fra et Ophold i Grønland 1863-64. Uddrag efter Lieutenant i Sætaten E. Bluhmes Bog. Det Berlingske Bogtrykkeri, København.

Carlsen, V. Aksel (2008). Velfærd og "badevandet" – udfordringer til grønlandsk velfærdspolitik, s. 187-200, i Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 2006-07. Ilisimatusarfik og Forlaget Atuagkat.

Carlsen, V. Carlsen (2003). Problemer omkring organiseringen af en grønlandsk arbejderbevægelse, s. 21-42 i Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 2003. Ilisimatusarfik og Forlaget Atuagkat

Caulfield, Richard (1997). Greenlanders, Whales and Whaling. Sustainability and Self-determination in the Arctic. Dartmouth College. Hanover: University Press of New England

Holmsgaard, Erik og Finn Jørn Jakobsen (2016), Avannaani Maligassiuisut – Pioneer i Nord. Sulisitsisut/Grønlands Erhverv 1966-2016. Specialtrykkeriet i Viborg.

Kahlig, Wolfgang (2002). Nogle problematikker omkring ledighed og marginalisering i relation til arbejdsmarkedsreformen af 1997, s. 21-34 i Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 2002. Ilisimatusarfik og Forlaget Atuagkat.

Marquardt, Ole (1993) Socio-økonomiske tilstande i Vestgrønland på Rinks tid: antal fastansatte ved KGH og grønlandiseringen af KGH-arbejdspladserne, s. 94-120 i Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 1993. Ilisimatusarfik og Forlaget Atuagkat

Matthiessen, Poul Chr. (2007). Befolkning og samfund. 9. Udgave. Handelshøjskolens Forlag.

Michelson, William (2005). Time use – Expanding the Explanatory Power of the Social Sciences. Paradigm Publishers.

Nuttall, Mark (1992) Arctic Homeland: Kinship, Community & Development in Northwest Greenland. London: Belhaven Press & Toronto: University of Toronto Press (Anthropological Horizons vol. 2)

Petersen, H. C. og Finn Lynge (2003). Fangst og redelighed i vor tid/Nalitsinni piniarneq pissuserissaarnerlu – Ti foredrag holdt Kalaallit Nunaata radioa/ KNR-mi oqalugiaatit qulit. Forlaget Atuagkat.

Rasmussen, O. Rasmus. (2011). Megatrends. TemaNord 2011:527. Nordic Council of Ministers, Copenhagen

Sørensen, Anita og Jørgen Juul Jensen (1980). Grønland menneskenes land? En analyse af kapitalismens udvikling i Grønland. Rapportserie fra Sociologisk Institut. 1. oplag.

Thorleifsen, Daniel (2002). Ønsker om selvstændiggørelse og spørgsmålet om anvendelse af grønlandsk arbejdskraft i Grønland, s. 127-143 i Grønlandsk Kultur- og Samfundsforskning 2002. Ilisimatusarfik og Forlaget Atuagkat.

Steenholdt, Naja Carina (2013). Det grønlandske fangererhverv – En socio-videnskabelig analyse og diskussion. Bachelor-projekt. Afdeling for Samfundsvidenskab, Ilisimatusarfik.

Sulisa A/S (1998). "Mål og strategier i den grønlandske erhvervsudvikling" Sulisa A/S, 1998.

United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (UNDRIP, 2007).

http://www.un.org/esa/socdev/unpfii/documents/DRIPS_en.pdf. Åbnet den 14-11-2016

Winther, Gorm (2003). (red.) Demokrati og Magt i Grønland. Aarhus Universitetsforlag

Aage, Hans (2003). Betalingsbalance og selvstyre – Den grønlandske, den danske og den bornholmske betalingsbalance, s. 7-18 i Grønlandsk kultur- og samfundsforskning 2003. Forlaget Atuagkat.

Bilag 1a Kvalitative interviews**Metode ved forespørgsel**

Herunder et udklip fra min e-mail til en af informanterne, der demonstrerer min fremgangsmåde ved forespørgsel om interview. Navn og mail-adresse er fjernet af hensyn til anonymitet.

Bilag 1b Interviewguide

Følgende blev anvendt som interviewguide i interviewet med organisationerne.

Interview med organisationerne

Informant:

Interviewer: Naja Carina Steenholdt

I analyser af arktiske økonomier og erhvervsstrukturen i de arktiske samfund støder mn ofte på begrebet blandingsøkonomi. Dette refererer kort fortalt til, at de enkelte husholdningers eksistensgrundlag ofte stammer fra en kombination af lønnet arbejde og fiskeri, fangst (og eventuelt husdyrhold) til husholdningens eget forbrug og ofte også til at give familie og omgangskreds samt sælge lokalt (brædtsalg, salg til institutioner mm). Der er således tale om en 'blanding' af markedsøkonomi og subsistens-/selvforsyningsøkonomi.

I mange tilfælde er det ikke blot husholdningerne, der har et blandet eksistensgrundlag ved at de enkelte medlemmer af husholdningen er enten i lønnet arbejde eller selverhvervende med bidrag til husholdningen i form af penge eller råvarer, der kommer fra lønarbejde samt en række aktiviteter såsom fangst, fiskeri og forarbejdning. Det kan også være det enkelte husholdningsmedlem, der ernærer sig ved en kombination af lønnet arbejde og selvstændig erhvervsaktivitet.

Flere undersøgelser peger på, at antallet af selverhververe indenfor fangst og fiskeri er i tilbagegang. Der er færre erhvervsfangere, og interessen for at arbejde indenfor fiskeri er dalende. Man kunne eksempelvis for nyligt læse i medierne, at en grønlandsk fabrik må hyre kinesere for at opretholde driften.

Levevilkårsundersøgelsen SLiCA viste dog i 2007, at op mod 79 % af de adspurgte på landsplan anså traditionelle aktiviteter såsom fx fangst og fiskeri som vigtig eller meget vigtig i forhold til deres identitetsfølelse. Samme undersøgelse viste, at næsten hver tredje af de adspurgte er utilfredse med muligheden for at gå på jagt eller fiskeri, og at hver tredje ville foretrække at være selverhvervende indenfor fangst, fiskeri og landbrug. Virkeligheden er dog og har været i et stykke tid at under 10 % arbejder inden for fangst og fiskeri.

De spørgsmål jeg ønsker at høre din mening om er bl.a. følgende:

- 1) Hvordan oplever du udviklingen indenfor de nævnte erhverv?
- 2) Kan du genkende SLiCAs resultater? Hvis ja, kan du evt. uddybe dette?
- 3) Hvilken betydning vurderer du at tilbagegangen i disse erhverv har for samfundet?
- 4) Hvad er, i din vurdering, forklaringen på, at der er en højere andel der foretrækker at være selverhvervende inden for fangst og fiskeri end der reelt set er?
- 5) Hvilken betydning vurderer du, at det har, at der er en tredjedel der foretrækker at arbejde som selverhververe indenfor primært fangst og fiskeri men, at en stor del af disse arbejder med noget andet? Og kunne man forestille sig, at traditionen for at være selverhverver kunne bruges inden for andre erhverv?
- 6) Ser du en mulighed for, at man i højere grad kan imødekomme ønskerne for at kombinere lønarbejde med subsistensøkonomiske aktiviteter såsom fiskeri og fangst, sådan som samfundet hænger sammen i dag?
- 7) Hvad er fremtidsudsigterne?
- 8) I Alaska, har lønarbejdere mulighed for at gå på såkaldt "subsistence-leave", hvor de får fri fra deres arbejde til at gå på jagt eller fiskeri. En form for håndsrekning fra arbejdsgivers side der skal bidrage til lønarbejderens husholdning. Ser du en mulighed for at inkorporere en sådan ordning i Grønland for evt. at imødekomme den del af befolkningen der ønsker det?

Tak for din tid, din besvarelse er højt værdsat!

Interview med enkeltpersoner

Følgende blev fremsendt forinden interviewet og med hver enkelt informants navn og detaljer:

Tusind tak fordi du vil være med til at deltage i dette interview. Først vil jeg lige præsentere mig selv og mit specialespørgsmål og derefter kan vi starte interviewet.

Mit navn er Naja Carina Steenholdt, jeg er specialestuderende og jeg skriver om arbejde i Grønland med et særligt fokus på grønlænderes arbejdspræferencer. Jeg undersøger hvilket arbejdsliv den grønlandske befolkning foretrækker, med udgangspunkt i de undersøgelser der er lavet op til i dag. Derfor vil jeg i dag spørge ind til dit daglige arbejde og hvad du laver i din fritid.

Start med at fortælle lidt om dig selv. Hvor er du vokset op, hvor har du gået i skole, hvilke interesser har du osv., hvilke grønlandske traditioner er du opvokset med?

1) Har du et arbejde? Og hvis ja, hvad arbejder du med?

2) Arbejder du fuld tid/deltid eller andet?

3) Hvilke af følgende arbejdsformer foretrækker du?

- a) Lønnet arbejde
- b) Lønnet arbejde kombineret med fangst, fiskeri, forarbejdning o. lign.
- c) Selvstændigt arbejde indenfor fangst, fiskeri, forarbejdning o. lign.
- d) Andet

3) Fortæl lidt om den arbejdsform du har i dit liv. Er du tilfreds med den arbejdsform du har?

5) Er du tilfreds med det du arbejder med?

6) Hvis nej, hvad ville du foretrække at arbejde med?

7) Hvis ja, hvis du kunne ændre på noget i dit arbejdsliv kontra dit fritidsliv, hvad skulle det så være?

8) Hvilken betydning har traditionelle aktiviteter såsom fangst og fiskeri for dig?

9) Hvor ser du dig selv arbejdsmæssigt om 10 år? Fx samme sted eller noget andet? Hvad drømmer du om?

Tusind tak for din tid og deltagelse!

Bilag 4

19. oktober 2016 – hentet fra Royal Greenlands hjemmeside, sidst åbnet den 18-12-2016

Kildesti: <http://www.royalgreenland.gl/da/Afdelinger/Kommunikation/Kommunikationsafdeling/Nyheder/2016/Oktober/Udenlandsk-arbejdskraft-kommer-til-foraaret>

Udenlandsk arbejdskraft kommer til foråret

Royal Greenland tager nu et skridt for at få løst mangel på arbejdskraft i virksomhedens landbaserede fabrikker. Mangel på arbejdskraft skal løses ved at hente arbejdskraft fra udlandet. De første 30 nye medarbejdere fra Kina ankommer efter planen til Grønland i foråret 2017

- I første omgang skal de 30 nye medarbejdere fra Kina flytte til Grønland og arbejde i Royal Greenlands fabrikker i Maniitsoq, Uummannaq og Qasigiannnguit med start i foråret 2017. Vi er i tæt dialog med en medarbejder i Royal Greenlands salgsafdeling i Kina, gået i gang med at søge efter 30 personer der gerne vil flytte til Grønland og arbejde i nævnte fabrikker. Det er hensigten at antallet af udenlandsk arbejdskraft fra Kina og eventuelt andre lande skal øges i løbet af sommeren 2017 - og i de kommende år, siger HR koncernchef i Royal Greenland Søren Olsen Damgaard.

Nødvendigt

HR koncernchefen forklarer, at koncernen nu tager skridtet for at få løst udfordringerne med mangel på arbejdskraft fordi fabrikkerne – især i højsæsonen- ikke er i stand til at forædle de indhandlede fisk optimalt, selv om der er råvarer nok.

- Vi har mange stabile og gode medarbejdere på fabrikkerne der gør en stor indsats for virksomheden, men vi har brug for endnu flere medarbejdere. For at løse udfordringer med mangel på arbejdskraft har vi i mange år benyttet arbejdskraft fra kysten delvist med succes, men desværre er manglen på arbejdskraft ikke blevet løst til fulde- men blot vokset år efter år. Da problemet med mangel på arbejdskraft i vore landbaserede fabrikker er et tilbagevendende problem, ser vi os nødsaget til at hente arbejdskraft udefra, siger Søren Olsen Damgaard.

Forberedelser

Det er hensigten at de udenlandske medarbejdere skal flytte og blive i Grønland. Derfor har Royal Greenlands HR afdeling nu indledt de første nødvendige tiltag til rekruttering og modtagelse af de nye medarbejdere.

- Det er hensigten at vore udenlandske medarbejdere skal flytte til Grønland og arbejde på vore fabrikker under deres ophold i Grønland. Derfor har vi sat os grundigt ind i gældende love på området. Når vi finder de personer der vil flytte til Grønland skal vi søge om opholds-og arbejdstilladelser for disse, siger Søren Olsen Damgaard der understrejer, at de nye medarbejdere skal arbejde under lige vilkår som de hjemmehørende medarbejdere.

- Med hensyn til løn skal vore nye medarbejdere have lige vilkår ligesom alle andre medarbejdere på vore fabrikker.

Royal Greenland skal sørge for det praktiske med hensyn til rejser og bolig til de kommende nye medarbejdere.

- Vi vil lave lejeaftaler med diverse boligudlejere og måske også købe enkelte boliger selv, hvis det skulle blive nødvendigt i de byer og bygder hvor vore nye medarbejdere skal arbejde og bo. Lige i øjeblikket er vi ved at arrangere leje af de første lejligheder i Maniitsoq, siger Søren Olsen Damgaard.

Royal Greenland vil foretage yderligere tiltag for at hente mere udenlandsk arbejdskraft, når der er indsamlet erfaringer fra de første udenlandske medarbejdere der kommer foråret 2017.

- De nye erfaringer skal vise, om det er den måde vi fremover skal løse udfordringerne med manglen på arbejdskraft på vore landbaserede fabrikker, siger Søren Olsen Damgaard.

Tekst: Inga Egede, ineg@royalgreenland.com

Endvidere:

Kilde: Artikel *30 kinesere skal arbejde i fiskefabrikker* på <http://sermitsiaq.ag/30-kinesere-arbejde-i-fiskefabrikker>

Bilag 5

Foto: Air Greenland

Air Greenland indfører billig fragt af grønlandske madvarer

13. august 2015 · 11:37 af [Karsten Sommer](#) · Tags: [mamaq](#), [Air Greenland](#)

Alle i Grønland elsker de lokale madspecialiteter. Mattak, store ammassatter fra Uummannaq og den slags.

Kilde: <http://knr.gl/da/nyheder/air-greenland-indf%C3%B8rer-billig-fragt-af-gr%C3%B8nlandske-madvarer>

Bilag 6

Kilde: Mobilapp "Ordbogit"

Bilag 7

Salgsgruppe fra Facebook, hvor medlemmer kan sælge og købe fangstprodukter. (Identitet på øverste sælger fjernet)

Kilde: www.facebook.com via mobilapp